گفتوگۆ لەگەڵ جەبار مستەفا
ڕەشید سالار ئامادەکردنی ...

"یەکێتیی تێکۆشانی کارگەران"، "ئەڵقەی کۆمۆنیستیی بڕۆسە"،
"یەکێتیی خەباتی کۆمۆنیزمی کرێکاری"
(گفتوگۆ لەگەڵ جەبار مستەفا)

"یەکێتیی تێکۆشانی کارگەران" یەکێکە لە سازمانە کۆمۆنیستییە سەرەتاییەکانی چەپی نوێ لە کوردستان، کە سەنگ و کاریگەریی دیاری لەناو بزووتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستیدا هەبوو. "ئەڵقەی کۆمۆنیستیی بڕۆسە" کە دواتر ناوەکەی کرا بە "دەستەی کرێکارانی پێشڕەو" یەکێک بوو لەو ئەڵقە کۆمۆنیستییە چالاکانەی دەیەی هەشتاکان کە بۆ ماوەی چەند ساڵێک لەناو بزووتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستیدا ڕۆڵ و کاریگەریی هەبوو. هەروەها "یەکێتیی خەباتی کۆمۆنیزمی کرێکاری"یش کە لەدوای ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ەوە پێک هات، یەکێک بوو لەو سازمانە کۆمۆنیستیانەی کە قورسایی خۆی هەبوو، وە دواتر کۆڵەکەیەک بوو لە بنیاتنانی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق.
بۆ ڕوونکردنەوەی چەندین لایەنی ئەم گرووهانە، گفتوگۆیەک لەگەڵ "جەبار مستەفا" وەک کەسایەتییەکی ناسراو و کاریگەر، وەک یەکێک لە ڕابەران و بنیاتنەرانی ئەو گرووهانە ساز ئەکەین.

سالار ڕەشید: بەڕێز جەبار مستەفا! هەر وەکوو تێبینی ئەکرێ، زۆربەی هەرە زۆری ڕابەران و کادرانی سەرەتایی بزووتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستیی نوێ لە کوردستان، کە هەڵسووڕاوی دوو دەیەی ساڵەکانی حەفتاکان و هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو بوونە، لە هەناوی ڕێکخراوی "کۆمەڵەی مارکسیی لێنینیی کوردستان/ کملک"ەوە هاتوونەتە دەرەوە، کە دیارە خۆشت نەک هەر یەکێکی لەو هاوڕێیانە، ڕەنگە تاکە کەسێکیش بیت، کە لە بەرەبەیانی چەپی نوێوە دەستت پێ کردبێ و تا هەنووکەش هەر لەسەر هەمان ڕەوت درێژە بەکاری خۆت بدەیت. ئەکرێ بڵێین، مێژووی سیاسیی خودی جەبار مستەفا، بەشێکی گرنگ و لایەکی گەورەی مێژووی چەپ و کۆمۆنیستیی نوێی کوردستانیشە. بۆیە سەرەتا پرسیارەکانمان لە "کۆمەڵە"وە دەستپێ ئەکەین.
لە چ ساڵێکدا پەیوەندیت بە "کملک"ەوە کرد و کەی وازت هێنا، بۆچی وازت هێنا؟ کاتێک کە وازتان هێنا ژمارەتان چەند کەس بوو؟

جەبار مستەفا:
سوپاس بۆ پێشەکییەکەت. پێش ئەوەی وەڵامی پرسیارەکانت بدەمەوە، پێم خۆشە، ئاماژە بە چەند خاڵێک بکەم: ئەوە ڕاستە من وەک هەڵسووڕاوێکی کۆمۆنیست لە سەرەتای حەفتاکانی سەدەی ڕابردووەوە دەست و پەنجە لەگەڵ ئەم بزووتنەوەیە نەرم دەکەم، بەڵام هێشتا ئاگاداری مێژووی لایەنێکی ئەم بزووتنەوەیەم، نەک هەمووی. نووسینەوەی سەرتاپای مێژووی بزووتنەوەکە، دەبێ کاری دەستەجەمعی و بەکۆمەڵ بێت. من کە لەم مێژووە دەدوێم، لە ڕوانگەی خۆمەوە لێی دەدوێم، چۆن ڕووداوەکانم دیوە و چۆن تێیان گەیشتووم، ئاوا باسیان دەکەم. دڵنیام، ئەمە سەرجەمی ڕاستییەکان نییە و گێڕانەوەی تر و تێگەیشتنی تر هەیە. من دڵنیام، هەموو ڕاستییەکان لای من نین و ئەوەی من باسیان دەکەم، بەشێکن لە ڕاستییەکانی ئەم مێژووە. جگە لەمانە و ئەوەی کە زۆر گرنگە بەلای منەوە ئەوەیە، کە خەسڵەتی هەرە سەرەکیی مێژوو، هەر مێژوویەک بێت، “بابەتیبوون”ەکەیەتی، ناکرێ مێژوو لەپێناو ئامانجی سیاسی، کۆمەڵایەتی، یان هەر ئامانجێکی تر ئارەزوومەندانە لێی بدوێیت، یان بینووسیتەوە، چونکە مێژوو مێژووە. هەڵسووڕاوان و ڕابەرانی خەباتی چینی کرێکار و کۆمۆنیستەکان پێویستیان بە پاڵەوانبازی و پاڵەوانی ئەفسانەیی نییە، بەڵام زۆر پێویستییان بەوەیە کە شارەزایی ڕەوتی سەرهەڵدان و گەشەکردنی مێژووی خەباتی چینەکەیان بن، بە هەموو خاڵە بەهێز و لاوازەکانییەوە.

ئێستا ئێمە خەریکین قسە لەسەر نزیکەی ٤٠ ساڵ لەمەوبەر دەکەین، بۆ ئەوەی نووسین و ئامار و دۆکومێنتی ئەو سەردەمە لەبەردەستماندا بێت، تەنها پشت بەهێزی وەبیرهاتنەوەی خۆمان دەبەستین. من دڵنیام ئەم هێزەش لەم تەمەنەی ئێمەدا و دوای ئەم هەموو ساڵانە سەد دەرسەد پێرفێکت نییە. بۆیە من داوای لێبووردن لەو هاوڕێیانە دەکەم، کە وەک خۆی باسیانم نەکردووە، یان لە باسکردنی هەر بڕگەیەکدا هەر هەڵەیەکی ترم کردبێت.

کۆتایی ساڵی ١٩٧٢ و سەرەتای ١٩٧٣ کاتێک وەرزی خوێندن لە زانکۆکان لە مانگی ٩ بەدواوە دەستپێ دەکات، هاتمە زانکۆی سلێمانی. ئەو کاتە ماڵمان لە شاری بەسرەی خوارووی عێراق بوو. ئەو سەردەمە لە ڕێگای بەدواداچوونی خۆمەوە دەمزانی ڕێکخراوێک یان گرووپێکی مارکسیستی لە کوردستاندا هەیە و بەنهێنی کار دەکات.

لەڕاستیدا من بەدوایدا دەگەڕام و هیچم لەسەر نەدەزانی، هەر ئەوەندە نەبێت، کە جیاوازە لە هەردوو باڵی حیزبی شیوعیی عێراق.

لەگەڵ دەستپێکردنی خوێندن، زۆر زوو بە هیوا غەفوور ئاشنا بووم. لە ماوەیەکی زۆر کورتدا بووینە دوو هاوڕێی نزیک و خۆشەویستی یەکتر و قسە و باسی سیاسی لەنێوانماندا زۆر زوو کرایەوە و من بەئاشکرا خۆم وەک مارکسیستێک دەناساند و ئەم مەسەلەیەش لەو سەردەمەدا زۆر ئاسایی بوو، تەنانەت لە پۆلی دەرسەکانیشدا لەبەرامبەر بیروبۆچوونی هەندێ مامۆستادا قوتابی زۆر بەئاسایی قسەی خۆی دەکرد. بە هەر حاڵ هاوڕێ هیوا کە دواتر لە ساڵی ١٩٧٤ لە بۆردوومانەکەی شاری قەڵادزێ گیانی لەدەست دا، بە چەند کەسێکی تری ناساندم و پێشنیاری ئەوەی کرد، کە مارکسیزم بە شێوەیەکی جەماعی دیراسە بکرێت باشترە.

من یەکسەر تێگەیشتم و پێشنیارەکەیم پەسەند کرد. هەر ئەو کاتە کۆمەڵێک جیاوازیم لەگەڵ هیوا هەبوو و لەسەرووی هەموویانەوە بابەتی ئەوەی: ئایا چینی کرێکاری کوردستان پێویستی بە حیزبی مارکسیست_لێنینیستی خۆی هەیە، یان نا؟ من موخالیفی ئەم مەسەلەیە بووم و دەمزانی، کە ئەمە بە تەنها بۆچوونی خۆی نییە. پاش بەسەربردنی ماوەیەکی کورت لە ئەڵقە ڕۆشنبیرییەکاندا لە ڕێگای هیواوە زانیم، کە ئێمەش بەشێکین لە “کۆمەڵەی مارکسیی لێنینی/ بیروباوەڕی ماوتسیتۆنگ” و لە سەرەتای ١٩٧٤ بەفەرمی بوومە ئەندامی کۆمەڵە و بۆ یەکەم جار لە کۆبوونەوەیەکدا لەگەڵ محەمەد فەتحوڵا بە سەرپەرشتی کەمال عەلی دەستووری کۆمەڵەمان خوێندەوە. دەستووری کۆمەڵە بریتی بوو لە کورتەیەک لە ناو و ئامانج و شێوەی ڕێکخراوەیی کۆمەڵە، کەسێک ئەندام نەبووایە نەیدەبینی.

لە سەرەتای ساڵی ١٩٧٤دا کە وردەوردە شەڕ هەڵگیرسانەوە لەنێوان پارتی و ڕژێمی بەعس مەعلووم دەبوو، سەرکردایەتیی کۆمەڵە لە سەرەتای مارتدا نووسراوێکی دەروونی لە ڕیزەکانی خۆیدا (بۆ ئەندامان) بڵاو کردەوە، کە قسە لە شەڕی هەردوو لا دەکات و دەڵێت: ئەم شەڕە لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە شەڕێکی ڕەوایە، چونکە بەشێکە لە خەباتی خەڵکی کوردستان بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی نەتەوایەتی، بەڵام سەرکردایەتیی بزووتنەوەکە کۆنەپەرستە، بۆیە بەشداریکردن لە شەڕەکەدا بە ئەرکی خۆمان دەزانین، بەو ئامانجەی کە سەرکردایەتییەکەی وەلا بنێین و حیزبێکی مارکسیست_لێنینست سەرکردایەتییەکەی بگرێتە ئەستۆ. ئەوەبوو، بەشێکی بەرچاو لە سەرکردایەتی و ئەندام و دۆستانی کۆمەڵە ڕێی شاخیان گرت و چوونە دەرەوە.

لە پایزی ١٩٧٤دا کە من لە ماوەت لە شانەیەکی کۆمەڵەدا لەگەڵ

فوئادی مەجید میسریی نووسەر لە شانەیەکدا کارم دەکرد، نووسراوێکی دەروونیمان بۆ هات، کە بەبێ ئەوەی ڕەخنەی ئاشکرا لە بۆچوونی کۆمەڵە بگرێت، ڕەخنە لە بزووتنەوەکە دەگرێت و بە بزووتنەوەیەکی سەرتاپا کۆنەپەرستی دەناسێنێت، چونکە سەرکردایەتییەکەی کۆنەپەرستە و ئامانجی بزووتنەوەکەی بە سیاسەتی شای ئێران و تەنانەت ئیسرائیلیشەوە بەستۆتەوە.

وا بزانم، ئەم بۆچوونە هی سەرکردایەتیی هەرێمی سلێمانی بوو، کە ئەو کاتە ئاوات عەبدلغەفوور لێپرسراوی بوو، کەچی پاش ماوەیەک ئەو نووسراوە ڕەت کرایەوە. ئێمە ئەندامان و هەڵسووڕاوانی ڕێکخراو زانیمان، کە ناکۆکی لە سەرکردایەتیی کۆمەڵەدا هەیە. لە سەروبەندی ئاشبەتاڵدا زۆر کتوپڕ کۆمەڵێک هاوڕێی کۆمەڵە بە لێپرسراوێتی دلێر تاهیر بە کۆمەڵێک چەک و تەقەمەنییەوە گەیشتینە ماوەت و پێیان وتین، کە پارتی ئاشبەتاڵی کردووە و سەرکردایەتیی کۆمەڵە بڕیاری بەرگری لە ناوچەی شارباژێڕەوە (کە شەهابی شێخ نووری خەڵکی ئەم ناوچەیە و گوندی بارێی گەورەیە) داوە و لەم ڕۆژانەدا لە ڕێگای ئێران و پێنجوێنەوە دەگەنە ناوچەکە. تا گەیشتنی دلێر و هاوڕێیانی تر نە پارتی و نە خەڵکی ماوەت نەیان بیستبوو، کە ئاشبەتاڵە. کاتێک ئێمە هەواڵەکەمان بڵاو کردەوە، پارتی و پاراستن خەریک بوون، دلێر بگرن.

ئێمە بەپەلە چووینە لای لێپرسراوی ئەوسای ناوچە (تالیب ڕۆستەم) و ئەو هەواڵەکەی پشتڕاست کردەوە. لەڕاستیدا ئەوە لە گرتن ڕزگاری کرد، کە برازای عومەر دەبابە بوو. بەهەر حاڵ بڕیاری سەرکردایەتیی کۆمەڵە شۆڕوشەوقێکی سەیری بە ئێمە دا، ڕەنگە بڵێم، چرکە و ساتمان لە چاوەڕوانی گەیشتنی هاوڕێیاندا دەژمارد.

کەچی دوای چەند ڕۆژێک لە کۆتایی مانگی مارتی ١٩٧٥دا لە سلێمانییەوە بڕیارێکی سەرکردایەتیمان بۆ هات، کە دەبێ، بۆ شار بگەڕێینەوە و کۆمەڵەش بەرگری ناکات. ئەم مەسەلەیە نائومێدی و نیگەرانییەکی زۆری لەناوماندا درووست کرد و بووە مایەی ڕەخنەیەکی زۆر لە سەرکردایەتی. هەر ئەو ساڵە ئێمە لەناو شار، مەبەستم ئەو ئەندام و کادرانەی کە لە شاخ بووین، لە هێڵێکی ڕێکخراوەیی جیاوازدا سازمان دراین و لەو دەمەشدا دەنگۆی ئەوەمان بیست، کە سەرکردایەتیی کۆمەڵە خۆی بۆ گفتوگۆ لەگەڵ ڕژێمی بەعس ئامادە دەکات.

ئەوەی ئەم مەسەلەیەی بەهێز کرد، قسەکردنی لێپرسراوانی نزیک لە

سەرکردایەتییەوە، لەوەی کە کۆمەڵە دەبێ لەم کاتەدا، کە لە کوردستاندا تەنیا هێزی سیاسییە، بە ئۆتۆنۆمییەکی فراوان قایل بێت و دیارە ئەم مەسەلەیەش بە گفتوگۆ لەگەڵ ڕژێمدا دەچێتە پێشەوە. لێرەوە ناکۆکی لە ڕیزەکانی کۆمەڵەدا تەقییەوە و ڕۆژبەڕۆژ قووڵ دەبووەوە. من لەگەڵ سەڵاح حوسێن و کەمال عەلی لە یەک شانەدا بووین و لێپرسراوی شانەکەمان حەمە سەعیدی فەقێ عەلیی شاور بوو، هیچ کۆبوونەوەیەکمان بۆ تەواو نە دەکرا، تا وای لێ هات، سەرکردایەتیی کۆمەڵە هەرچییەکی دەووت، ئێمە پێی موخالیف بووین.

لەولاشەوە سەڵاح پەیوەندی بە دلێر تاهیر و چەند کادرێکی ترەوە هەبوو، ناکۆکییەکان لەسەر سێ مەسەلەی سەرەکی چەقیان بەستبوو: هەڵوێستی نادرووستی کۆمەڵە لە مەسەلەی بەشداریکردن لە شەڕی ١٩٧٤دا، چونکە بزووتنەوەیەکی کۆنەپەرستانە بوو و کاتێک کە ئاشبەتاڵ بوو، دەبووایە، سەرکردایەتی مقاوەمەتی بکردایە. ئۆتۆنۆمی درووشمێکی بۆرژوازییانە بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی نەتەوایەتییە و کۆمەڵە دەبێت مافی دیاریکردنی چارەنووس بە درووشمی خۆی بزانێت و لە ڕاستیدا ئۆتۆنۆمی ڕێگاخۆشکردنە بۆ مفاوەزات لەگەڵ ڕژێمدا. لە هاوینی ساڵی ١٩٧٥دا دلێر تاهیر و سەڵاح حوسێن سەرەتا بە ڕەسمی دەستیان لەکار کێشایەوە و منیش بە ڕێکخستنم ڕاگەیاند، بە مەرجێک دەمێنمەوە، کە مافی دەربڕینی جیاوازییەکانم لە ڕیزەکانی کۆمەڵەدا هەبێت. وەڵامی ئاسۆی شێخ نووری کە ئەو کاتە لێپرسراوی کۆمیتەی هەرێمی سلێمانی بوو، وابزانم ناوی “ئەستێرەی سوور” بوو، ئەوە بوو، کە ڕێگا نادەین جەبار مستەفا پشێوی لە ڕیزەکانی ڕێکخستندا بنێتەوە.
دوابەدوای ئەم وەڵامە بە فەرمی دەستم لەکار (لەگەڵ سەڵاح حوسێن و محەمەد فەتحوڵا) کێشایەوە. هەر ئەو کاتە سەڵاح، زەینەدین نەجمەدین (کە لە ساڵانی دواییدا لەناو یەکێتیی نیشتمانی کوردستان بە د. ساجید ناسرا و چەند ساڵێک لەمەوبەر بە نەخۆشی گیانی لەدەست دا، یادی بەخێر)ی پێ ناساندم. سەڵاح پەیوەندی بە بەختیار مستەفا و ئازاد جەلال و دلێر تاهیر و دلێریش پەیوەندی بە عەلی موراد (یادی بەخێر لە ساڵانی دواییدا بە نەخۆشی گیانی لەدەست دا)ەوە هەبوو.

لە سلێمانی هەروەها سەڵاح یان دلێر پەیوەندیان بە هیوا و ئاسۆ ڕەئووفەوە، کە لە بەغدا قوتابی بوون، هەبوو. جگە لەمانە و لە هەمان کاتدا ئیبراهیم خەلیل (یادی بەخێر، لە ڕووداوێکی ناڕۆشندا

لە ناوچەی هەڵەبجە لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی چەکداریدا گیانیان لەدەست دا)، ئیبراهیم حەسەن، وەستا کەمالی کارەباچی (یادی بەخێر لە گرتنەکەی ١٩٧٧دا لە سێدارە درا) ناکۆکییان هەبوو، بەڵام بە بۆچوونێکی جیاواز لە ئێمە. ئاگادار بووم، کە سەڵاح زۆر لەگەڵ ئیبراهیم خەلیل قسە و باسی دەکرد، بەڵام نەگەیشتنە ئەنجام.

بە کورتی پاش ماوەیەکی کەم سەکردایەتیی کۆمەڵە نووسراوێکی دەروونی لە سەر ئەو جیاوازی و وازهێنانە دەرکرد و دەڵێ، ئەوانە ١٣ کەسن، بەشێکیان بە هەلپەرستی ڕاستڕەو ناو دەبات، کە مەبەستی گرووپەکەی ئیبراهیم خەلیل بوو، کە دواتر "ڕێکخراوی ڕەنجدەرانی کوردستان"یان دامەزراند. بەشەکەی تریان بە هەلپەرستی چەپڕەو ناو دەبات، کە ئێمە بووین، دواتر بە عێراقییەکان دەناسرێن و پاش چەند ساڵێک دەبن بە یەکێتیی تێکوشانی کارگەران.

سالار ڕەشید: هەر وەکوو ڕۆشنە، دوو_ سێ ساڵی کۆتایی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو، ساڵانی شکڵگرتنی ڕێکخراوی کۆمەڵە بوو. هۆکاری ئەم شکڵگرتنە بە زۆر شت لێک ئەدرێتەوە، وەکوو لەئارادابوونی چینی کرێکار بەوێنەی چینێک بەتایبەت لەدوای ڕیفۆرمی زەویی ساڵی ١٩٥٨ و ساڵانی دواتر، ئیعتیباری کۆمۆنیزم وەکوو بزووتنەوە و تیۆرییەکی شۆڕشگێڕانە بۆ ڕزگاریی کرێکاران و زەحمەتکێشان و گەلانی بندەست لە ئاستی جیهاندا. لەپاڵ ئەمانەشدا حیزبی شیوعیی عێراقی بە هەردوو باڵەکەیەوە جێگای ڕەخنەی بەشێکی زۆری کەسانی چەپ و کۆمۆنیست بوون. ئەمانە گشت وای کرد، بیر لە بنیاتنانی ڕێکخراوێکی ماویستی وەکوو کۆمەڵە بکرێتەوە. قسەی تۆ لەم ڕووەوە چییە؟

جەبار مستەفا:

ئەگەر هەندێک وردتر قسە لەسەر هۆکاری شکڵگرتنی کۆمەڵە لەو ڕۆژگارەدا بکەین، دەبێ بڵێم، گەشەکردنی چینی کرێکار لە سەرانسەری عێراق و هاتنەکایەوەی بزووتنەوەی خواستەکانی ئەم چینە کە بە ڕادەیەکی فراوان لەپاڵ بزووتنەوە جەماوەرییەکانی تردا بەتایبەتی قوتابییان فشاری زۆریان خستبووە سەر ڕژێمی عەبدولڕەحمان عارف. ڕێپێوان و مانگرتن لە کۆتایی شەستەکاندا ببووە دۆخێکی ڕۆژانە و فشارێکی زۆری بۆ ئەم ڕژێمە هێنابوو، جگە لەمە سەرهەڵدان و گەشەکردنی توێژێکی ڕۆشنبیر لە شارەکانی کوردستان و بزووتنەوەی سیاسی، کە بە ڕادەیەکی بەرچاو بێزار بوون لە سەرکردایەتیی خێڵەکیی مەلا مستەفا و باڵی جەلالییەکان (پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان) و شەڕی ناوخۆیان و ئەنجامە کارەساتبارەکانی ئەم شەڕە بێهوودەیە و ئەوەی کە مەلاییەکان چوونەتە پاڵ شای ئێرانی کۆنەپەرست و

جەلالییەکان پێیان بە ڕژێمی بەغداوە داوە و هاوکاری تەواوی دەکەن، ئەمە ئیتر جاشایەتییەکی تەواوە و لە ئاستی کۆمەڵگادا بۆ هیچ کەس پاساو نەدەدرا.

جگە لەمە بەرجەستەبوونەوەی جیاوازی و ناکۆکییەکانی ئەو سەردەمەی نێوان حیزبی کۆمۆنیستی شوورەوی و حیزبی کۆمۆنیستی چین، کە لە ناوچەکە بە بزووتنەوەی کۆمۆنیستیی جیهانی ناسرابوون، بەتایبەتی لە عێراق و ئێران کەم تا زۆر هۆکارێک بوون لە شکۆپێدانی کۆمەڵەدا، لە لایەکەوە سیاسەتی ڕیفۆرمیستی و هەلپەرستانەی حیزبی شیوعیی عێراق، نەبوونی هەڵوێستێکی ڕۆشن بەرامبەر بە مەسەلەی نەتەوایەتی و ملکەچبوونی بۆ باڵێکی ناسیۆنالیستی کورد و پیادەنەکردنی سیاسەتێکی درووست بەرامبەر بە داخوازییە ڕەواکانی خەڵکی کوردستان لە ڕژێمەکانی بەغدا، فرسەتی بۆوێ دا، کە حیزبێکی قەومپەرستی وەک پارتی و سەرۆک خێڵێکی وەک مەلا مستەفا ببێتە مەیدانداری خەباتی بەرحەقی خەڵکی کوردستان و بەپێی قازانجی کۆنەپەرستانەی چینە دواکەوتووەکانی کوردستان ئەو بزووتنەوەیە بە لاڕێدا بەرێت و لە کوردستانیشدا ببێتە قارەمانێکی نەتەوەیی. ئەم واقیعەتە بە پشتگیری حیزبی شیوعی لە ڕژێمی قاسم، هەوڵی نزیکبوونەوەی لە ڕژێمی عەبدلسەلام عارف ئەوەندەی تر لە کوردستاندا چەسپا و بۆ ساڵانیکی دوورودرێژ ناسیۆنالیزمی کوردی کردە مۆتەکەیەک بە سەرسەری جەماوەری کوردستانەوە.

هەرچی باڵی جیاوەبووی حیزبی شیوعیی قیادەی مەرکەزی بوو، ئەگەرچی لە هەندێک سیاسەت و هەڵوێستدا لە باڵی لیژنەی مەرکەزی ڕادیکاڵتر بوو، بەڵام ئەو گێژاوە فکری_ سیاسییەی، کە تووشی هاتبوو و ئەو شکستە قورسەی کە لە ساڵی ١٩٦٨ لەدوای ڕاپەڕینی ئەهوارەکاندا بەسەریاندا هات، بووە هۆی ئەوەی کە هەرگیز نەتوانن ڕۆڵێکی سیاسیی کاریگەر لە گۆڕەپانی سیاسیی عێراقدا بگێڕن.
لە لایەکی ترەوە هاتنی چەند ئەندامێکی سەرکردایەتیی باڵی جیاوەبووی حیزبی تودەی ئێران بە ناوی “سازمانی شۆڕشگێڕی حیزبی تودە” لە ئەورووپاوە بۆ کوردستان و نیشتەجێبوونیان لە بەکرەجۆ، کە بارەگای سەرەکیی جەلالییەکان بوو و پەیوەندیی توندوتۆڵیان بەیەکەوە، بووە مایەی ئاشنابوونی کۆمەڵێک کادر و هەڵسووڕاوی ئەم باڵەی پارتی و تەنانەت خودی جەلال تاڵەبانیش بە ماویزم.

دەڵێن، کۆڕش لاشائی کە لە بەکرەجۆ بە د. جەلال ناسرابوو، لەگەڵ جەلال تاڵەبانی و کەسانی تری سەرکردایەتیی حیزبەکەیدا بەردەوام لەسەر ماویزم خەریکی گفتوگۆ و سیمینارگێڕان بوون. کارکردی ئەم

بۆچوونانە بە شێوەی جۆراوجۆر لەسەر هەڵسووڕانی جەلالییەکان ڕەنگیدابووەوە، بەتایبەتی لە گۆڤاری ڕزگاری، کە زۆربەی ژمارەکانی باسی تەرجومەکراوی ماوتسیتۆنگی بڵاو دەکردەوە.

نووسەرانی ئەو سەردەمەی گۆڤاری ڕزگاری، نەوشیروان مستەفا (سەرنووسەر)، بەکر حوسێن، عومەر فەتاحی قوتابیی کۆلێجی ئەندازیاری، فازیلی مەلا مەحموود، مەحموودی مەلا عیزەت و کۆمەڵێکی تر سەرباری خودی جەلال تاڵەبانی باسەکانیان لە “ڕزگاری” و لەو سیمینار و کۆڕ و کۆبوونەوانەدا کە لە بەکرەجۆ دەیان بەستن، لەبەر ڕۆشنایی وتەکانی سەرۆک ماودا دەکرد. دەڵێن، نامیلکەی “چەپکێك لە وتەکانی سەرۆک ماو” خودی برایم ئەحمەد کردوویەتی بە کوردی. کتێبخانەی بیری نوێ لە بەغدا کە تەنها کتێبەکانی ماوی بە نرخێکی زۆر هەرزان دەفرۆشت، هی ئەمان بوو.

ڕاستە کۆمەڵە لە ساڵی ١٩٧٠دا واتە، ساڵی ڕێکەوتننامەی ١١ی ئازار و لێخۆشبوونی مەلا مستەفا لە سەرکردایەتیی پارتی شۆڕشگێڕ و گەڕانەوەی ڕێکخستنەکانی ئەم حیزبە بۆ باوەشی پارتی دایک پێک هات، بەڵام ئەوەندەی من لە کادرە دێرینەکانی ئەم ڕێکخراوەم بیستووە، بیرۆکەی پێکهێنانی ڕێکخراوێکی لەم جۆرە لە ساڵی ١٩٦٨وە هاتۆتە ئاراوە و تەنانەت بە جیا لە جەلال تاڵەبانی. ئەوەی کە لێرەدا گرنگە ئاماژەی پێ بدەم ئەوەیە، کە فەلسەفەی پێکهاتنی کۆمەڵە واتە، پێویستیی پێکهێنانی کۆمەڵە، لە ڕوانگەی دامەزرێنەرانییەوە، لە چییەوە سەرچاوەی گرتبوو؟ بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە ئاماژە بە درووشمێکی چکۆلە دەکەم، کە بەوردی و بەدەستخەتێکی ڕۆشن لەسەر یەکێک لە دیوارەکانی گەڕەکی ئیسکانی شاری سلێمانی بەبێ ناو نووسرابوو و تا دوای ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩٢ش هەر مابوو، دیارە ئەم درووشمە لە سەردەمی دەسەڵاتی جەلالییەکاندا نووسرابوو، پێدەچی بەشێکی چالاکی ئەو باڵە ماویستییەی ناو جەلالییەکان بێت، هەموو ڕۆژێک کە لە ماڵەوە بۆ زانکۆ دەچووم، دەم خوێندەوە، درووشمەکە دەڵێت: “سۆشیالیزم باشترین چارەسەرە بۆ مەسەلەی نەتەوایەتی”. دیارە مەبەست لە مەسەلەی نەتەوایەتیی کوردە. بە بۆچوونی من ئەم درووشمە زۆر بەڕوونی و بەکورتی بەرنامە و ئامانجی کۆمەڵە بەیان دەکات و دامەزرێنەرانی کۆمەڵە بەدوای چارەسەری مەسەلەی نەتەوایەتیی کوردەوە بوون و لە ڕوانگەی خۆیانەوە لەو سەردەمەدا مارکسیزم و سۆسیالیزم لە ماویزمدا بەرجەستە دەبووەوە.

سالار ڕەشید: هەر وەکوو باس دەکرێت، لە سەرەتادا، کاتێک کە کۆمەڵە

لە بەرواری ١٠/٦/١٩٧٠ پێک دێت، ئەوە گرنگ بووە، ڕێکخراوێک بنیات بنرێ، وەکوو ئاڵتەرناتیڤی حیزبی شیوعی (بە هەردوو باڵەکەیەوە) لە عێراق و پارتی (بە هەردوو باڵەکەیەوە) لە کوردستان. ئیتر ئەوە زۆر جێگەی بایەخ نەبووە، بازنەی کار و سنووری هەڵسووڕانی ئەو ڕێکخراوە کوێیە. بەڵام زۆر نابات. ئەو مەسەلەیە وەکوو ناکۆکییەک سەرهەڵئەدات و لە مانگی تەمووز یان ئابی ساڵی ١٩٧١ ئەم ڕێکخراوە لەسەر ئەو مەسەلەیە ئەبێتە دوو کەرتەوە. ئەم دووکەرتبوونەش بە جۆرێک ئەبێت، ئەو چوار کەسە (شەهابی شێخ نووری، فەرەیدوون عەبدلقادر، مەحموودی مەلا عیزەت، فوئاد شێخ ئەنوەر قەرەداغی)ی کە دامەزرێنەری کۆمەڵە بوون، ئەبنە دوو بەشەوە: دووانی یەکەمیان لایەنگری "کۆمەڵەی مارکسی_ لێنینیی کوردستان/ بیری ماوتسیتۆنگ" ئەبن، دووانی دووەمیشیان لایەنگری "کۆمەڵەی مارکسی_ لێنینیی عێراق/ بیری ماوتسیتۆنگ" ئەبن.

لێرەدا پرسیارێک دێتە ئاراوە: ئێوە وەک دەستەیەک لە ئەندام و کادرانی کۆمەڵە لەسەر هەمان بنەما لەو ڕێکخراوە جیا دەبنەوە، بەڵام دیارە بۆ ئەوانەی ساڵی یەکەم بەجۆرێکی تر بووە، چونکە هەر وەکوو وتمان لە سەرەتای پێکهێنانی کۆمەڵەدا، ئەو مەسەلەیە یەکلا نەکرابووەوە، هەرچی بە ئێوە دەگەڕێتەوە، بە جۆرێکی تر بووە، چونکە ئەو دەمە کۆمەڵە یەکلا بوو، کە عێراقی نییە! ئەمەش مانای ئەوەیە، کە ئێوە سەرەتا کوردستانی (یان ڕاستر: داش عێراق) بوونە و پاشان لە پرۆسەیەکدا ئاڵوگۆڕتان بەسەردا هاتووە. ئایا ئەم لێکدانەوەیە بۆ ئێوە درووستە؟ ئەگەر وایە ئەو پرۆسەیە چۆن بووە؟

جەبار مستەفا:
دەبێ ئەوە بڵێم، کە زانیاری وردم لەسەر ئەو جیابوونەوەیە نییە، من لە مانگی ٩/١٩٧٢ بەدواوە لە ڕێگای "ئەڵقە ڕۆشنبیرییەکانەوە" بە کۆمەڵەوە پەیوەست بووم، هەرچییەک لەسەر ئەم بابەتە بڵێم، کۆمەڵێک زانیارین، لە هاوڕێکانی ترەوە بیستوومن. بە بۆچوونی من ئەو کێشەیە جیابوونەوەی نەبوو، بەڵکوو وازهێنانی کاک فوئاد قەرەداغی و مەحموودی مەلا عیزەت و هەندێک کەسی تر بوون (فازیلی مەلا مەحموود، فەوزی مەلا مەحموود، ئەشرەف تاڵەبانی، عەبدوڵا دەباغ و...). فازیل هەر زۆر زوو بە قیادەی مەرکەزییەوە پەیوەست بوو، بۆیە لەناو کۆمەڵەدا دەوترا، فازیل بەنیاز بووە، کۆمەڵە بەرێتە ناو ئەو حیزبەوە. ئەوانی تر بۆ ماوەیەک درێژەیان بە هەڵسووڕانی سەربەخۆی خۆیان دا و پێیان دەووتن، عێراقییەکان.

دواتر یان لە کاری حیزبی دوورکەوتنەوە، وەک کاک فوئاد قەرەداغی و

مەحموودی مەلا عیزەت، یان بە حیزبێک لە حیزبەکان پەیوەست بوونەوە. ئەوەندەی من ئاگادار بم، ئەم گرووپە تا ساڵی ١٩٧٤ چالاکییان هەبوو، بەڵام لە هەڵگیرساندنەوەی شەڕی ئەو ساڵە بەدواوە دەنگیان نەما. بڕیار وا بوو، کۆمەڵە ببێتە ئاڵتەرناتیڤی هەردوو باڵی حیزبی شیوعی و پارتی لە کوردستاندا. هەرچی باڵی پارتی شۆڕشگێڕی کوردستانە، دامەزرێنەران و لایەنگرانی کۆمەڵە هەوڵێکی زۆریان بۆ هەڵوەشاندنەوەی دا، بەتایبەتی دوای لێخۆشبوونەکەی مەلا مستەفا لێیان. ئەوە بوو، لە دوا کۆنگرەی خۆیان لە ساڵی ١٩٧٠دا سەرباری ناڕەزایەتییەکی زۆری باڵەکەی عومەر دەبابە ئەو بڕیارەیان دا.

ئەو ناکۆکییانە لە وەڵام بەو پرسیارەی، کە ئایا کۆمەڵە دەبێت ڕێکخراوێك بێت بۆ کوردستانی گەورە (لە هەر چوار پارچەکەدا)، یان بۆ کوردستانی عێراق، یاخود بۆ عێراق، لە درێژەی قسە و باسەکاندا مەسەلەی کوردستانی گەورە زۆر زوو ڕەت دەکرێتەوە. بەڵام ناکۆکیی نێوان لایەنگرانی دوو بۆچوونەکەی تر بەردەوام دەبێت و سەرئەنجام لایەنگرانی کوردستانی عێراق و سەرکردایەتیی دواتری کۆمەڵە دەڵێن: کۆمەڵە تا ئێستا ڕێکخراوێکی نهێنییە و هێشتا خۆی بە جەماوەر نە ناساندووە. مەسەلەیەکی لەم جۆرەش دەبێ جەماوەر خۆی بڕیاری لەسەر بدات. بۆیە یەکلاکردنەوەی ئەم کێشەیە بۆ کاتی ئاشکراکردنی کۆمەڵە هەڵدەگرین. لایەنگرانی عێراقیبوونی حیزب ئەم پێشنیارە ڕەت دەکەنەوە و ڕیزەکانی کۆمەڵە بەجێ دەهێڵن.

هەر وەکوو وتم، ئەم گرووپە تا ماوەیەک درێژە بە هەڵسووڕانی خۆیان دەدەن و دواتر بڕاوەی لێ دەکەن. لەو کەسایەتییانەی ئەم گرووپە کە ناسیمن، عەبدوڵا دەباغ، مامۆستای زمانی ئینگلیزی لە کۆلێجی ئادابی سلێمانی بوو. کەسێک بوو، بەئاشکرا لێنێو قوتابییاندا تەبلیغی بۆ مارکسیزم دەکرد و تەنانەت یەکێک لە کتێبەکانی ماکسیم گۆرکی کردبووە بابەتی خوێندنی ئەدەبیی ئەو زمانە. لە ڕادەبەدەر کەسێکی سادە بوو و پەیوەندیی فراوانی بە قوتابییانەوە هەبوو. لەوە دەچوو، کەم تا زۆر ئاگاداری پەیوەندیی من بە کۆمەڵەوە بێت.

یەک_ دوو جار قسەی لەگەڵ کردم، هەر دوو جارەکە باسی کۆمەڵەی کرد و وتی: ئاگاداری خۆت بە، ئەمانە هەر جەلالییەکانن و کۆمەڵەش پرۆژەی خودی جەلال تاڵەبانییە! من ئەم قسانەی ئەوم لە کۆبوونەوەکاندا باس کرد، وەڵامی لێپرسراوی ئەڵقەکەمان (هیوا غەفوور) ئەوە بوو، کە ئەم کەسە سەربە عێراقییەکانە و هەوڵ بدە زۆر قسە و باسی لەگەڵدا نەکەیت. کەسی دووهەم فەوزی مەلا مەحموود بوو، کە بەهۆی خزمایەتیی نزیک و تێکەڵاویی زۆری لەگەڵ هیوای

ڕێکخەرمەوە، ئاشنایەتیمان بۆ درووست بوو. لەو سەردەمەدا زۆر هانی دەدام بۆ خوێندنەوەی کلاسیکی مارکسیزم و زۆرێک لە بۆچوونەکانی بۆ لای هەندێک هاوڕێی کۆمەڵەوە بە ترۆتسکییانە لەقەڵەم دەدران. بە هەر حاڵ لە ساڵی ١٩٧٧دا باسی لە پەیوەندیی دۆستایەتیی خۆی لەگەڵ پاشماوەی قیادەی مەرکەزیدا بۆ کردم، کە ئەو کات بڵاوکراوەی "وحدة القاعدة"یان دەردەکرد و چەند نووسینێکی لەسەر مەسەلەکانی ئەو کاتە بەدەستەوە بوو. دواتر لە ساڵەکانی ١٩٧٧ بەدواوە زانیم کە چووەتەوە ڕیزی کۆمەڵەی ڕەنجدەران و تا ساڵەکانی ٨٧ بەدواوە دۆستایەتیمان هەر مابوو.

لەوە بەدوا بە ماڵ و منداڵەوە بۆ هەندەران دەربازبوون. لە ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩٢دا ناویم لە یەکێک لە دۆسیەکانی ئاسایشی سلێمانی بەرچاو کەوت، کە لەگەڵ شانەیەکی ڕێکخستنی کۆمەڵەدا هاتبوو. بەداخەوە لەم ساڵانەی دوایی لە ڕۆژنامەی هاوڵاتیدا خوێندمەوە کە فایلدارە و وەک ئەندامێکی دەزگای زانیاری سەربە یەکێتیی نیشتمانی هاوکاری دەزگای موخابەراتی ڕژێمی بەعسی کردووە.

وەک ئاماژەم پێ دا، کاتێک کە من بە کۆمەڵەوە پەیوەست بووم، ئەوەی کە کۆمەڵە دەبێ ببێتە ئەڵتەرناتیڤی پارتی و هەر دوو باڵی حیزبی شیوعیی عێراق بڵابووەوە، ئەگەرچی سەرکردایەتیی کۆمەڵە بەڕاشکاوی ئەم مەسەلەیەیان باس نە دەکرد. هەر لە سەرەتای ئاشنابوونم بە هیوا غەفوور و محەمەد فەتحوڵا، کە دواتر لە یەک شانەی کۆمەڵەدا ڕێک خراین، مەسەلەی عێراقیبوونی کۆمەڵە بۆ من مەسەلەیەکی جیدی بوو.

بۆچوونی من ئەو کاتە ئەوە بوو، کە پێکهێنانی ڕێکخراوێکی مارکسیستی لەسەر بناغەی قەومی شتێکی نادرووست و دژ بە فەلسەفە و ئایدیۆلۆجیای مارکسیزمە و لەڕاستیدا بۆچوونێکی قەومییە. لە لایەکی ترەوە ئەگەر پێکهێنانی ڕێکخراوێکی مارکسیستی لە سەرانسەری عێراقدا درووست بێت، ئێمە بۆ نەچینە ناو قیادەی مەرکەزییەوە، ناکۆکییەکان لەگەڵ ئەواندا چین؟ دیارە باڵی لوجنەی مەرکەزیمان بە تەحریفی دەزانی، کە لە بناغەوە لە مارکسیزم لایانداوە. لەسەر ئەم بابەتە زۆر دواین و ماوەی چەند مانگێک من لەگەڵ هیوا و محەمەددا مشتومڕم لەسەر کرد. هەستم دەکرد، هیوا ئەو بابەتانە لەگەڵ کەسی تردا، لە سەروو پلەی ڕێکخراوی خۆیدا باس دەکات و زۆر جار دەهاتەوە، شتی تازەی دەهێنایە ناو باسەکانەوە.

سەبارەت بە قیادەی مەرکەزی لەسەر ئەوە ڕێک کەوتین، یان وردتر بڵێم، چووینە سەر بۆچوونی هیوا کە دەیووت: ئەم ڕێکخراوە زیاتر گیڤاریستین، تا ئێستاش لەناو خەڵکی کوردستاندا خۆشەویست نین، بەهۆی ئەوەی خەڵکی لێگەڕێ لەباڵی لوجنەی مەرکەزیدا زۆر لێکیان ناکاتەوە و… هتد. هەرچی خاڵی یەکەمیشە کۆمەڵەی لە سەرەتای درووستبوونیدایە و تا ئێستا زۆر بەنهێنی لە چوارچێوەیەکی تەسکدا کار دەکات، ئێمەش با یەکلاکردنەوەی ئەم مەسەلەیە بۆ کاتێک هەڵبگرین، کە کۆمەڵە خۆی بە خەڵکی کوردستان دەناسێنێت.

با ئەو کاتە جەماوەر خۆی بڕیار بدات، کە چ جۆرە ڕێکخراوێک پێک دەهێنێت. هەموو لەسەر ئەمە بڕاینەوە. کەچی دوای تێپەڕاندنی نزیک بە ساڵێک لە ئەڵقە ڕۆشنبیرییەکاندا واتە، ئەو کاتەی بەفەرمی لە کۆمەڵەدا سازمان درام، بۆ یەکەمجار دەستووری کۆمەڵەمان لە کۆبوونەوەیەکدا خوێندەوە، زانیم، کە هەم دەستوورەکە (دەستووری کۆمەڵەی مارکسی_ لێنینی ماوتسیتۆنگ/ کوردستانی عێراق) بۆ کوردستانی عێراقە، هەم کوردستانی عێراق و ئەو کوردانەی عێراق کە لە شارەکانی ناوەڕاست و باشوور نیشتەجێن پانتایی جوگرافی و ئینسانیی هەڵسووڕانی کۆمەڵەیە. بەکورتی ئەگەر لە سەرەتای درووستبوونی کۆمەڵەدا هەندێک ناڕۆشنی یان تێکەڵاوییەک سەبارەت بە کوردستانیبوونی کۆمەڵە هەبووبێت، ئەوە لەدوای وازهێنانەکانی ١٩٧١وە کۆمەڵە، یان لانیکەم سەرکردایەتییەکەی، بەتەواوی لەسەر کوردستانیبوونی ساخ ببوونەوە و ئەوەی کە ئەم مەسەلەیە دواتر بڕیاری لەسەر دەدرێت، زیاتر بۆ بێدەنگکردنی ئەو ئەندام و کادرانە بوو، کە ئەم بابەتەیان باس دەکرد.

ئەگەرچی ئەم بابەتە تا هەڵوەشاندنەوەی کۆمەڵەش هەر مایەوە و هەر ماوەماوە بە جۆرێک سەری هەڵدەدا و ڕۆژ بەڕۆژ سەرکردایەتیی کۆمەڵە توندتر بەرەو ڕووی لایەنگرانی ئەم بۆچوونە دەبووەوە. تا وای لێهات لە سەردەمی مێترۆحبوونی کۆمەڵە و خەباتی شاخدا، لە ساڵی ١٩٧٦ بەدواوە بە دەیان شێوە لایەنگرانی ئەم بۆچوونە ئازار دەدران، تۆمەتیان بۆ هەڵدەبەسترا، دەگیران و تەنانەت هەوڵی تێرۆرکردنیشیان دەدرا. ئەوەی سەرکردایەتیی یەکێتی و کۆمەڵە بەسەر مەلا بەختیار و ئاڕای شێخیشیان هێنا، لەسەر ئەم مەسەلەیە زۆر دیار و مەعلوومە.

ئەوەندەی بە جیابوونەوەی ئەو گرووپەی ئێمە دەگەڕێتەوە، وا نییە، کە لەسەر مەسەلەی عێراقیبوون و کوردستانیبوونی کۆمەڵە وازمان هێنابێ، دیارە مەبەستم ئەوە نییە، کە ئێمە عێراقی

نەبووین. من تەنها ئەوە دەڵێم، کە ئەم مەسەلەیە بابەتێکی سەرەکی، یان تەنانەت بابەتی ئەو باس و جیاوازییانەی ئێمە و سەرکردایەتیی کۆمەڵە نەبوو. ئێمە دواتر لەدرێژەی باس و لێکۆڵینەوەکانی خۆماندا بەو ئەنجامە گەیشتین. ئەمە لە لایەک، لە لایەکی ترەوە هەر ئەو جیابوونەوەیەی ئەو کاتە (هاوینی ١٩٧٥) بەتەنها ئێمە نەبووین، کە لەگەڵ خەتی فەرمی کۆمەڵەدا کەوتینە ناکۆکییەوە، بەڵکوو هاوکات لەگەڵ ئێمەدا گرووپێکی تر جیابووەوە، زۆر ناسیۆنالیستتر لە کۆمەڵە، کە پاش چەند مانگێک سازمانی "ڕێکخراوی ڕەنجدەرانی کوردستان"یان پێک هێنا (ئیبراهیم خەلیل و ئیبراهیم حەسەن و…) و هەر زۆر بەپەلە مەفرەزەیەکی چەکداریان پێک هێنا و زۆر زوو لە شەڕێکدا دژ بە هێزەکانی بەعس هەموو چەکدارەکانیان تێداچوون.

ئەوەی مەبەستمە ڕوونی بکەمەوە ئەوەیە، لەسەر کۆمەڵێک مەسەلەی سیاسیی ئەو سەردەمە و کۆمەڵێک هەڵوێستی کۆمەڵە، ناکۆکی کەوتە ڕیزەکانی کۆمەڵەوە. عێراقیبوون و کوردستانیبوونی کۆمەڵە یەکێک لەو بابەتانە نەبوو، بەڵکوو هەندێک بابەتی دیکە بوون، کە باسیان دەکەم. ئەو ئەندام و کادرانەی کە لەگەڵ سەرکردایەتیی کۆمەڵە کەوتنە ناکۆکییەوە، نە لە ڕەخنەکانیاندا لە سەرکردایەتی و خەتی باوی کۆمەڵە، نە لە ئەنجامگیرییەک، کە لە کۆتایی ئەو دەورانەدا بەدەستیان هێنا، یەکخەت و هاوبەش نەبوون، بەڵکوو جۆرێک لە تێکەڵاویی فکری و سیاسی هاتبووە ئاراوە، کە ماوەی چەند مانگێکی پێویست بوو، تا ڕەوەندی باسەکان ڕۆشن ببنەوە و مەعلووم بن، هەر گرووپە چی دەوێت و چی دەکات. ئەنجامی ئەو کێشمەکێشانەی بە وازهێنانی کۆمەڵێك کادر و هەڵسووڕاوی مامناوەندی واتە، لەخوار سەرکردایەتییەوە کۆتایی هات و دواتر بوونە دوو گرووپی زۆر جیاواز لەیەکتر لە ڕووی سیاسییەوە. جیاوازییەکی تری ئەم جیابوونەوەیە لەگەڵ ئەوەی ساڵی ١٩٧١دا ئەوە بوو، کە گرووپی یەکەم درێژەیان بە هەڵسووڕانیان نەدا، بەڵکوو هەر وەکوو پێشتر ئاماژەم پێ دا، پاش چەند ساڵێک لە هەڵسووڕانی فکری واتە، خوێندنەوە، گفتوگۆ، نووسین و پەیوەندیکردن بە کەسی تازەوە لە ئاستێکی زۆر تەسکدا، بڕاوەیان لێ کرد.

لە کاتێکدا جیابوونەوەی دووهەم بە هەر دوو گرووپەکەوە کەوتنە هەڵسووڕانی بەردەوام و یەکێکیان لە ئەنجامی هەڵسووڕانیاندا و لەو بارە سەخت و دژوارەدا کە ڕژێمی بەعس سەپاندبووی لەناو چوو. ئەوی تریان مایەوە و ئاڵوگۆڕی زۆری بەسەردا هات و لەڕاستیدا بووە

هێزیکی سەرەکیی چەپی کوردستان (کارگەران، ڕەوتی کۆمۆنیست، بۆسە، کرێکارانی کۆمۆنیست و… هتد) و دواتر هەڵسووڕاوانی ڕۆڵی دیاریان لە دامەزراندنی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراقدا هەبوو.

هەر وەکوو ئاماژەم پێی دا، جیاوازییەکانی ئەو گرووپەی ئێمە تاوەکوو جیابوونەوەشمان لە کۆمەڵە مەسەلەی عێراقیبوون یان کوردستانیبوونی کۆمەڵە نەبوو. سەرەتای ئەو جیاوازییانە لەڕاستیدا بۆ ساڵی ١٩٧٤ دەگەڕێتەوە، کاتێک کە پەیوەندیی ڕژێمی بەعس و سەرکردایەتیی پارتی ڕۆژبەڕۆژ بەرەو ئاڵۆزبوون دەچوو و بەتەواوی مەعلووم بوو، کە پارتی خۆی بۆ شەڕ ئامادە دەکات. سەرەتای مانگی مارتی ١٩٧٤ سەرکردایەتیی کۆمەڵە ڕاگەیاندنێکی ناوخۆیی بڵاو کردەوە، کە باس لەوە دەکات، شەڕهەڵگیرسانەوە مسۆگەرە و ئەم جەنگە جەنگی عادیلانەی خەڵکی کوردستان دژ بە ڕژێمی فاشیستی بەعسە، بەڵام بە سەرکردایەتییەکی کۆنەپەرست. ئەرکی کۆمەڵە لەم جەنگەدا بریتییە لە بەشداریکردن، بەڵام بۆ گۆڕینی سەرکردایەتییەکەی بە سەرکردایەتییەکی مارکسیست، کە ئامانجەکانی میللەتی کورد لە دیاریکردنی چارەنووسیدا بەدەست بهێنێ. من یەکێک لەو ئەندامانەی کۆمەڵە بووم، کە بە کۆمەڵێک ڕێنماییەوە، پێم ڕاگەیەندرا، لەگەڵ قوتابییانی زانکۆی سلێمانی بچمە دەرەوە و لەگەڵ هاوڕێیانی تردا درێژە بە کارەکانی خۆمان بدەین. شەوی ١٠ لەسەر ١١ی مارت بە ڕێنمایی پارتی بەشێکی زۆری خەڵک شاری سلێمانی و شارەکانی تریان چۆڵ کرد. چەند تیمێکی کۆمەڵە لە سلێمانی کۆمەڵێک دروشمیان لەسەر دیواری چەند گەڕەکێکی شار بەبۆ ناو نووسی. سەرەکیترین دروشمیان ئەوە بوو، کە دەڵێت: "مارکسیزم ئاڵامانە، حەمرین سنوورمانە".

ئەندامان و لایەنگرانی کۆمەڵەش لەگەڵ خەڵکدا ڕوویان کردە دەرەوە. ئەوەی لێرەدا جێی سەرنجە ئەوەیە، پاش ئەوەی لە بۆردوومانی شاری قەڵادزێدا ٣ ئەندامی کۆمەڵە و قوتابییانی کۆلێژی ئادابی سلێمانی (محەمەد هیوا غەفوور، هاوڕێی نزیک و یەکەمین ڕێکخەرم لە کۆمەڵەدا، حەمە ساڵح سامسام و بورهان عەبدوڵا شاسوار) لەگەڵ ٢٠٥ کەسی تردا گیانیان لەدەست دا، سەرکردایەتیی کۆمەڵە ئاگاداری کردینەوە، کە لە وەرگرتنی کار و ئەرکی مەترسیدار خۆمان بپارێزین و بەتایبەتی هەوڵ بدەین نەچینە ڕیزی پێشمەرگەوە.

لە هاوینی هەمان ساڵدا ڕاگەیاندنێکی ترمان (لەوە دەچوو، لە سەرکردایەتیی هەرێمی سلێمانییەوە بێت) دەربارەی ناوەڕۆکی بزووتنەوەکە و هەلوێستی کۆمەڵە بۆ هات، کە تیایدا هاتبوو: ئەم

جەنگە لە لایەن هەردوو لاوە ناڕەوایە، چونکە سەرکردایەتییەکەی کۆنەپەرستە و سەرتاپای بزووتنەوەکەی بە سیاسەتی ئێران، ئیسرائیل و ئەمەریکاوە بەستۆتەوە و بەتەواوی ڕێگای بۆ خۆش کردوون، کە دەست لە کاروباری وەر بدەن و… هتد. پاش ماوەیەک ئەو بەیانە سەحب کرایەوە و پێمان ڕاگەیەندرا، کە هەڵوێستی ڕەسمیی کۆمەڵە هەر ئەوەیە، کە لە ڕاگەیاندنی سەرەتای مارتی ١٩٧٤دا هاتووە. ئێمە تێگەیشتین، کە جیاوازی، یان ناکۆکی لە نێوان سەرکردایەتیی کۆمەڵە و ڕابەریی هەرێمی سلێمانیدا هەیە.

پاش نزیکەی یەک ساڵ، ئەم مەسەلەیە دەبێتە، یەکێک لە خاڵەکانی ناکۆکیی ئێمە لەگەڵ سەرکردایەتیی کۆمەڵە. لە سەروبەندی ئاشبەتاڵدا دلێر تاهیر ئەندامی کۆمیتەی سلێمانی و برازای عومەر دەبابە کە ئەو کات لە دارایی لە چۆمان فەرمانبەرێکی بەرز بوو، لەگەڵ مەفرزەیەکی کۆمەڵە کە بریتی بوون لە هاوڕێیان: دڵشاد عەبدوڵا، ئەنوەر شاکەلی شاعیر و چەند هاوڕێیەکی تر کە بەداخەوە ناویانم نایەتەوە بیر، لەگەڵ کۆمەڵێک چەک و تەقەمەنی بۆ ناوچەی ماوەت هاتن و بڕیاری سەرکردایەتیی کۆمەڵەیان پێ ڕاگەیاندین، کە بریتی بوو، لە بەرگری.

ئێمە ئەو کاتە کەوتینە خۆمان و چەند هاوڕێیەکی کۆمەڵە کە ئەو کاتە لەو ناوچەیە بووین، بەهۆی ئەوەی هەندێک کاری کۆمەڵایەتیمان کردبوو، تا ڕادەیەک ناسراو بووین و متمانەی بەشێک لە خەڵکی ناوچەکەمان بەدەست هێنابوو. سەرباری ئەوەی کە دلێر وتەنی خزمەکانی خاڵە شەهاب لە دەوروبەری دێی بارێی گەورەن، ئەمەش زەمینەیەکی باشە بۆ دەستپێکردن. بەگوێرەی قسەکانی دلێر دەبووایە ئەندامانی سەرکردایەتیی کۆمەڵە لە ڕێگای ئێرانەوە بۆ پێنجوێن بچن و لەوێشەوە بۆ ناوچەی ماوەت بێن. لە چاوەڕوانیی گەیشتنی سەرکردایەتیدا ڕۆژێک لەناکاو سەڵاح حوسێن گەیشتە لامان و وتی، دەبێ خۆتان تەسلیم بکەنەوە، سەرکردایەتی هەموویان ڕۆیشتوونەتەوە و چەند ڕۆژێکە لە شارن! ئەم هەواڵە بۆ ئێمە شۆکێکی گەورە بوو، کە دواتر دەبێتە خاڵی دووهەمی ناکۆکییەکانمان.

پاش گەڕانەوەمان بە تووڕەیی و پەستی لە سەرکردایەتیی کۆمەڵە، سەڵاح حوسێن، کەمال عەلی و من لە شانەیەکی سەرەکیدا سازمان دراین، کە بەشێک بوو لە ڕێکخراوێکی سەربەخۆ، بۆ ئەو ئەندامانەی کۆمەڵە کە چوونەتە دەرەوە. هەر لەو کاتەدا هەواڵێک بە نا فەرمی لە ڕیزەکانی کۆمەڵەدا بڵاو بووەوە، کە گوایە سەرکردایەتی وا بار و دۆخی کوردستانی دوای ئاشبەتاڵ و ئەو بۆشاییە سیاسییەی هاتۆتە

ئاراوه شی دەکاتەوە، گوایە: ئەگەری بوونی کۆمەڵە بە ئاڵتەرناتیڤی پارتی لە کوردستاندا زۆرە و ڕەنگە ڕژێمی بەعس مفاوەزاتمان لەگەڵدا بکات! شانبەشانی ئەمەش باسی مەسەلەی نەتەوایەتی لە سەرەوەی ڕێکخستنەوە بۆ ناو ڕیزەکانی کۆمەڵە دابەزی و قسەیان لە ڕازیبوون بە جۆرێک لە خودموختاریی فراوان دەکرد.
ئەم بابەتە بار و دۆخەکەی تەقاندەوە و کار وای لێ هات، کە کۆبوونەوەی هەفتانەمان مشتومڕ بوو لەسەر ئەم هەڵوێستەی سەرکردایەتی و لە ماوەیەکی زۆر کەمدا درێژەی کێشا بۆ باسکردنی ئەو دوو خاڵەی تریش کە لە سەرەوە ئاماژەم پێی دابوو.

کار بەوە گەییشت، لە شانەکەی خۆماندا کە هاوڕێ حەمە سەعیدی فەقێ عەلیی شاور لێپرسراوی بوو، تەنات کۆکردنەوەی ئابوونەش دەبووە جێگای مشتومڕ و سنووری ڕێکخستن بەهای نەما و لە هەموو لایەکەوە دەست بە قسەکردن لەگەڵ ئەو هاوڕێیانەی کە لەو مەسەلانەدا بە خاوەن بۆچوون دەناسران، کرا. لەو ڕۆژانەدا بوو، بە سەڵاح حوسێن و منیان ڕاگەیاند، کە لە ناوچەی سلێمانییەوە کەسێک بۆ لێکۆڵینەوە لە بار و دۆخێک کە هەردووکتان لە شانەکەی خۆتاندا پێکتان هێناوە، دێت بۆ لاتان. پاشان هاوڕێ محەمەد فەتحوڵا قوتابیی ئەندازیاری لە زانکۆی سلێمانی و ئەندامی ناوچە هات و دانیشتنەکەمان یەک شەوی تەواوی خایاند.

سەرلەبەیانی زوو لە کۆتایی دانیشتنەکەدا ڕایگەیاند، کە ئەویش بەتەواوی لەگەڵ بۆچوونەکانی ئێمەدایە و دێتە پاڵ ئێمە. بە هەر حاڵ ئەم مەسەلانە لە لایەن سەرکردایەتیی “کۆمەڵە”وە نەک هەر وەڵام نەدرانەوە، بەڵکوو ڕۆژبەڕۆژ جیاوازییەکان قووڵتر دەبوونەوە، تا کار بەوە گەییشت، دلێر تاهیر، سەڵاح حوسێن، محەمەد فەتحوڵا بڕیاری دەستلەکارکێشانەوەیان دا و منیش وتم، ئەگە ڕێگام پێ بدرێت، بۆچوونەکانی خۆم ئازادانە لەناو ڕێکخستندا باس بکەم، ئەوا دەمێنمەوە. لە ڕێگای ڕێکخەرەکەمەوە ئەم داخوازییەم بەرز کردەوە. وەڵامی ئاسۆی شێخ نووری کە ئەو کات ئەندامی کۆمیتەی ئەستیرەی سوور واتە، سەرکردایەتی و لێپرسراوی سلێمانی بوو، ئەوە بوو، کە جەبار مستەفا دەیەوێت لە ڕیزەکانی ڕێکخستندا ئاشووب بنێتەوە.

ئیتر زانیم، کە جگە لە دەستکێشانەوە چارێکی ترم نییە. هەتا ئێرەش مەسەلەی عێراقی و کوردستانی لێئارادا نەبوو. مەسەلە سەرەکییەکان ئەوانە بوون، کە باسم کردن. ئەمە جگە لەوەی کە لێدرێژەی مشتومڕەکاندا مەسەلەی سەیرکردنی خودی کۆمەڵە بۆ مارکسیزم_ لێنینزم و بیروباوەڕی ماو درایە بەر باس و ئێمەش بەوە

گەیشتین، کە بیروباوەڕی ماو بەشێکە لە مارکسیزم_ لێنینزم و لە درێژەی ئەواندایە، بەڵام لەناو کۆمەڵەدا بووە بە هەموو شتێک و بووە بە ئەڵتەرناتیڤی ئەوان. ئێمە تا ئێستا نە مارکسیزم دیراسە دەکەین، نە لێنینزم، هەرچییەکمان هەیە، هەر ماویزمە. ئەمە کارێکی نادرووستە و دەبێ بۆ مارکسیزم بگەڕێینەوە، چونکە ئەوە سەرچاوەی خودی ماویزمیشە.

دلێر تاهیر کە ئەو کات لەباری تیۆرییەوە کەسێکی زۆر بەتوانا بوو، کۆرسێکی دیراسەکردنی ئامادە کرد، لە هیگڵ و فۆیەرباخەوە دەستپێ دەکات. مەبەستم، لە فەلسەفەوە تا دەگات بە ئابووری و سیاسەت، بەڵام وابزانم سەرمایەی تێدا نەبوو، لەبەر ئەوەی گوایە، زۆر قورسە. بەهەر حاڵ هەرگیز ئەو کۆرسەمان بۆ تەواو نەکرا، بەڵام خاڵی پۆزەتیڤی ئەوەبوو، کە سەرنجی بەلای سەرچاوە سەرەکییەکانی کلاسیکی مارکسیزمدا ڕاکێشاین و کەم تا زۆر هەر یەکەمان لە شوێنی خۆیەوە دەستمان دایە دیراسەکردنیان.

هەر لەو ماوەیەدا و لەناو خۆماندا مەسەلەی کوردستانی و عێراقیبوون بە جۆرێکی تر هاتنە پێشەوە و گەیشتینە ئەوەی کە سەرکردایەتیی کۆمەڵە بە جۆرێک ئەم پرسە دێنێتە ئاراوە، کە هەر لە سەرەتاوە وەڵامەکەی بە قازانجی لایەکدا بشکێتەوە، کە خۆیان مەبەستیانە. ئەوان پرسیارەکە وا دەکەن: ئایا میللەتی کورد، کە مافی دیاریکردنی چارەنووس بە مافی جیابوونەوەشەوە مافێکی ڕەوای خۆیەتی، مافی ئەوەی هەیە، کە ڕێکخراو یان حیزبی مارکسیستی خۆی هەبێت، یان نا؟ لەبەرامبەر ئەم پرسیارەدا ئێمە وتمان: ئەمە وانییە، پرسیاری سەرەکی ئەوەیە: ئێستا، کە عێراق لە ڕووی ئابوورییەوە و وڵاتێکی نیمچە دەربەگیی نیمچە داگیرکراوە و کوردستانیش لە ڕووی ئابووری و سیاسی و یاساییەوە بەشێکە لێی.

مەسەلە بنەڕەتییەکانی شۆڕش لە ڕوانگەی مارکسیستەکانەوە بریتین لە: ڕووخاندنی دەسەڵاتی بەعس و دامەزراندنی ڕژێمێکی دیموکراسی نوێ و چارەسەرکردنی تەواوەتیی مەسەلەی زەوی و چارەسەرکردنی مەسەلەی نەتەوایەتیی کوردستان بە دیاریکردنی مافی چارەنووسیشەوە، ئایا جێبەجێکردنی ئەم ئەرکانە حیزبێکی مارکسیستی کوردستانی دەخوازێ، یان حیزبێکی عێراقی؟ ئەمە جگە لەوەی کە یەکپارچەیی چینی کرێکار لە چوارچێوەی یەک یەکەی ئابووریی سیاسیی قانوونیدا مەسەلەیەکی پایەیی مارکسیزمە و قابیلی گۆڕین نییە. هەر زۆر زوو لەسەر ئەم بابەتە ساخ بووینەوە. لەولاشەوە سەرکردایەتیی کۆمەڵە ڕاگەیاندنێکی ناوخۆیی بڵاو کردەوە، کە باس لە

دەستلەکارکێشانەوەی ١٣ ئەندام دەکات و دەڵێت، ئەمانە بەشێکیان هەلپەرستی ڕاستڕەون (ئیبراهیم خەلیل و ئەوان) و بەشێکی تریان هەلپەرستی چەپڕەون (کە مەبەستی ئێمە بوو).

وە زۆر بەخێرایی لێ لایەن سەرکردایەتیی کۆمەڵەوە بە عێراقییەکان ناسراین و هەڵسووڕاوان و لایەنگرانمان یەکبەیەک لە لایەن لێپرسراوانی کۆمەڵەوە بۆ ڕیزەکانی کۆمەڵە دەستنیشان دەکران. هەر بۆ نموونە، خۆم لە زانکۆ زیاتر لە کەسێک و دووان، کە بەڕێکەوت و بەبێ ناسینی لەوەوپێش هاتوونەتە لام و بەبێ پێشەکی وتوویانە: کاک جەبار! من کوردستانیم لە عێراقی پێ باشترە. ئەم کارە ناڕەوایە بەرامبەرمان، ئەگەرچی لەو کاتەدا لە ڕووی ئەمنییەوە زۆر مەترسیدار بوو، بەڵام لێ لایەکی ترەوە زۆر خزمەتی بە ناساندنمان کرد و ڕێگای بۆ گفتوگۆ و پێکهێنانی پەیوەندیی سیاسی و فکریی لەگەڵ چەندین کەسدا خۆش کرد، کە دواتر بوونە هاوڕێ و هەڵسووڕاوی گرووپەکەمان.

سالار ڕەشید: ئەو ساڵانەی تۆ لەنێو کۆمەڵەدا بووی، قسە و باسەکانی نێو کۆمەڵە چی بوون و ناکۆکییەکان لەدەوری چی تەوەرەیان بەستبوو؟ ئەوەندەی تۆ ئاگادار بیت، ئایا تێڕوانینێکی لەو جۆرە هەبوو، کە کۆمەڵێش وەکوو حیزبی شیوعیی عێراقی لەگەڵ حیزبی بەعسدا بەشداری بەرەی نیشتمانی بێت؟

جەبار مستەفا:
سەرەتای پەیوەندیی هەر کەسێک بە کۆمەڵەوە، لە ئەڵقە ڕۆشنبیرییەکانەوە دەستی پێ دەکرد. دیارە ئەو کەسەی، کە تازە پەیوەندی پێوە دەکرا، بەم ناوە ئاشنا نەبوو و نەیدەزانی، کە ئەمە ئەڵقەیەکی ڕۆشنبیرییە. ئەم ناوە تەنها ئەندامانی کۆمەڵە یان ئەوانەی کە زۆر لە ڕێکخستن نزیک بوون، دەیانزانی. ئەندامان و هەڵسووڕاوان سەرەتا پەیوەندییان بە کەسانێکەوە دەکرد، کە مارکسیزمیان قبووڵ بێت، یان لانیکەم بۆ بڕواهێنان پێی ئامادە بن، بەڵام هەندێک ناڕۆشنییان لەسەری هەبێت. دەبووایە بەتەواوی لای کۆمەڵە ناسراو بووایە و هیچ جۆرە پەیوەندییەکی بە پاراستن و ڕژێمی بەعس یان هیچ ڕێکخراوێکی سیاسیی دیکەوە نەبووایە.

سەرەتای کار لەگەڵیدا بەوە دەستی پێ دەکرد، کە مارکسیزم پێویستە بە کۆمەڵ دیراسە بکرێت و هەر زۆر زوو لێپرسراوی ئەڵقەکە لیستێک لە کتێبی دەهێنا و پێشنیاری دەکرد، کە بەیەکەوە بخوێندرێنەوە. هەموو ئەڵقەیەک بەزۆری لە ٣ کەس پێک هاتبوو. لیستی کتێبەکان کە

هەمووی عەرەبی بوون، لە “المادية الديالكتيكية” و “المادية التاريخية”یەکەی “یاخود دێبێستنیک”ەوە دەستی پێ دەکرد، تا کتێبەکەی “ل. سیگال” لەسەر قۆناغەکانی گەشەکردنی کۆمەڵ و نامیلکەکانی ماو لەسەر شیکردنەوەی چینایەتیی کۆمەڵگای چین و کتێبەکەی جەلال تاڵەبانی “كردستان والحركة القومية الكردية” بە تایبەتی دوابەشی کە باس لە پێویستیی پێکهێنانی حیزبی پێشڕەو دەکات و تا بە کتێبێکی مونیر شەفیق کە باس لە حیزبی مارکسیست_لێنینستی پێشڕەو دەکات، دەگەیشت.

هەر کەسێک ئەم کۆرسەی تەواو بکردایە، لێپرسراوی ئەڵقەکە، کە ئەندامی کۆمەڵە بوو، گوزارشی لەسەر دەدا. ئەگەر چالاک بووایە لەباری خوێندنەوەی و پەیوەندیکردن بە کەسی تازەوە و… هتد.، لە کۆبوونەوەیەکدا کە زۆر جار بە کەسێکی تازە دەناسێنرا، پێیان ڕادەگەیاند، کە تۆ لە ئێستاوە ئەندامی “کۆمەڵەی مارکسی_لێنینیی گۆشکراو بە بیروباوەڕی ماوتسیتۆنگی کوردستان”یت. دەستووری کۆمەڵەی بۆ دەخوێندرایەوە، ئەگەر ڕازی بووایە، ئەوا بڕی ئابوونەی مانگانەی بۆ دیاری دەکرا و دەچووە شانەی ئەندامانەوە. ئینجا ئەو بەگوێرەی چالاکیی خۆی، دەبووە لێپرسراوی ئەڵقەیەک، یان چەند ئەڵقەیەکی ڕۆشنبیری، یان لانیکەم چەند کەسێک، کە ئامادەی دەکردن بۆ ئەوەی لە ئەڵقەدا ڕێکیان بخات.

لە شانەکانی ڕێکخستندا بەرنامەیەکی دیراسەی فراوانتر و موشێخەستر بەڕێوە دەچوو. کتێبەکانی ستالین، ماوتسیتۆنگ، مونیر شەفیق دەخوێندرانەوە. دیارە هەر وەکوو وتم، هەمووی بە زمانی عەرەبی بوون. جگە لەمانە، گۆڤاری ناوخۆیی کۆمەڵە (ئاڵای سوور) دەخوێنرایەوە و قسە و باسی لەسەر دەکرا. ئەوەندەی من ئاگادار بم، لە ماوەی ٣ ساڵدا دوو ژمارەی لێ دەرچوو. بابەتەکانی سیاسیی کۆمەڵایەتی بوون. لە یەکێک لە ژمارەکانیدا شیکردنەوەیەکی چینایەتی بۆ شاری ڕانییە کرابوو، بە هەمان شێوەی ماو، کە کۆمەڵگای چین شی دەکاتەوە، سەرنجی هەموومانی زۆر ڕاکێشا.

لە وەڵامی پرسیاری پێشوودا ئاماژەم بەو ناکۆکییانە دا، کە دوای ئاشبەتاڵ هاتنە کایەوە و بووە مایەی جیابوونەوەی دەستەیەک لە هاوینی ساڵی ١٩٧٥. جگە لەمە و ئەوەندەی من بزانم، تا ساڵی ١٩٧٥ ناکۆکییەکی ئەوتۆ لەناو کۆمەڵەدا نەبووە، بەڵام لەسەر کاری ڕۆژانە کە زیاتر بریتی بوون، لە ڕاکێشانی کەسانی تازە بۆ ناو ئەڵقە ڕۆشنبیرییەکان، یاخود لەسەر مەسەلەی کارکردن لەناو یەکێتیی قوتابییانی کوردستان، کە بۆ هەڵسووڕانی ئەندامانی کۆمەڵە

مەیدانێکی سەرەکی بوو، هەندێک جار جیاوازی دەهاتە ئاراوە. ئەم جیاوازییانە نە دەگەیشتنە ڕادەی ناکۆکی و ئەگەر تا ڕادەیەک بەردەوام بووایە، بۆچوون و بڕیاری سەرەوە دەیبڕاندەوە.

سەبارەت بە دوابەشی پرسیارەکە هەر وەکوو لە پرسیاری پێشوودا باسم کرد، تا ساڵی ١٩٧٥ واتە، ساڵی ئاشبەتاڵ، باسێکی لەو جۆرە لەناو کۆمەڵەدا نەبوو. بەڵام دوای ئاشبەتاڵ باسێکی لەو جۆرە هاتە ئاراوە، ئەو باسەش بەشداریکردنی کۆمەڵە لە "بەرەی نیشتمانی…" بەعسدا نە بوو، بەڵکوو باسکردن بوو، لە ڕازیبوون بە ئۆتۆنۆمییەکی فراوانتر لەوەی بەعس کە لە ساڵی ١٩٧٤دا ڕایگەیاند. ئەم بابەتەش، وەکوو وتم، لەو بۆچوونەی سەرکردایەتیی کۆمەڵەوە هاتبوو، کە گوایە، دوای ئاشبەتاڵ بۆشاییەکی سیاسی لە کوردستاندا هاتۆتە کایەوە، ئەگەری پەیوەندیکردنی ڕژێمی بەعس بە کۆمەڵەوە لە ئارادایە. ئەم بۆچوونە ئەگەرچی بەفەرمی لەناو ڕیزەکانی کۆمەڵەدا باس نەکرا، بەڵام پێدەچێت، لەناو سەرکردایەتیی کۆمەڵەدا هەبووبێت، چونکە دوای چەند ساڵێک واتە، ١٩٧٨ لە بەندیخانەی ئەبوغرێب یەکێک لە ئەندامانی سەرکردایەتیی کۆنی کۆمەڵە کە لەگەڵ ٧ کەسەکەی لە دووهەم شاڵاوی گرتندا بۆ ئێران ڕۆشتن و گیران و ڕادەستی ڕژێمی بەعس کرانەوە، بەسەرهاتەکەی بۆ گێڕامەوە و وتی: ڕژێمی ئێران لە سنووری پێنجوێنەوە ڕەوانەی عێراقی کردینەوە. تەنها ٢ پۆلیسیان لەگەڵدا ناردین و لە کاتێکدا ئێمە ٧ کەس بووین. ئەو دوو پۆلیسەش زۆر بەخاوی و بەبێ خەم لەگەڵماندا دەڕۆیشتن.

هەندێکمان وتمان، با ئەم دوو پۆلیسە بگرین، چەکیان بکەین و خۆمان دەرباز بکەین، فەرێدوون عەبدولقادر زۆر سەرسەختانە دژمان وەستایەوە و کارێکی وای کرد، پۆلیسەکان هەستیان بە شتێک کرد. ئینجا کەوتنە خۆیان و هەندێک لێمان دوور کەوتنەوە، تا گەیشتینە سنووری عێراق. کە لێم پرسی، باشە فەرێدوون بۆ وای کرد؟ لە وەڵامدا وتی: ئەو بڕوای وابوو، کە ڕژێم وەک سەرکردایەتیی سیاسی نەک هەر هیچمان لێ ناکات، بەڵکوو مفاوەزاتیشمان لەگەڵدا دەکات.

سالار ڕەشید: تۆ لە ناوەڕاستی ساڵی ١٩٧٧ و بەهۆی ئیعترافاتی ئیبراهیم حەسەن، یەکێک لە ڕابەرانی "ڕێکخراوی ڕەنجدەرانی کوردستان"ەوە دەسگیر و زیندانی کرایت و نزیکەی دوو ساڵ لە زیندانی ئەبوغرێب مایتەوە. شێوەی کاری سیاسیی ئێوە لەنێو زینداندا چۆن بوو؟ ناکۆکی و ململانێکان چۆن ڕیزی بەستبوو؟ پەیوەندیت لەگەڵ ئەو هاوڕێیانەی دەرەوەی زیندان، کە دوای وازهێنانت لە کۆمەڵە پێکەوە لە ئەڵقەیەکدا یەکتان گرتبوو، چۆن

بوو؟

جەبار مستەفا:

ژیان بەسەربردن لە بەندیخانەدا بە شێوەیەکی گشتی زۆر لە ژیانی ئاسایی ناو کۆمەڵگا جیاوازە. یەکێک لە جیاوازییە هەرە سەرەکییەکانی هەموو بەندیخانەیەک لە زۆربەی شوێنەکانی جیهان ئەوەیە، کە تۆ ناچاریت، ئەو ماوەیەی کە بۆت دیاری کراوە، لەگەڵ کەسانێکدا بەسەر بەریت، کە لەوەوپێش نەتناسیون، نەتدیون، نازانی چۆنن، یان بێبێ پرس و ئیرادەی خۆت و ئەوانیش دەبیتە هاوشوێن و هاودەم و هاو زۆر شتیان. ئەم تایبەتمەندییانە لە زیندانەکانی ڕژێمی بەعسدا زۆرتر دەبن، بەتایبەتی سەبارەت بە بەندکراوی سیاسی. چونکە لەو سەردەمەدا کار و ئەرکی سەرەکیی دەزگا ئەمنییەکانی بەعس و لەسەروو هەمووشیانەوە بەندیخانەکان، لە یەک ئەرکی سەرەکیدا چڕ دەبووەوە، ئەویش، تێکشکاندن و هاڕینی گیانی ڕێزلەخۆگرتن و بەرگریکردن لەو پرانسیپ و بەهایانەی کە بەندکراوێکی سیاسی بڕوای پێیانە و پەشیمانکردنەوەی لەو مەسەلەیەی کە لەسەری گیراوە و ئەشکەنجە و حوکمیش دراوە. وە ئەوەی کە هەڵەیەکی گەورەی بەرامبەر بە "ڕژێمی نیشتمانی" کردووە، دەبێ هەتا زووە لەو هەڵەیە بە پراکتیک پەشیمان بێتەوە.

پەشیمانبوونەوە، خۆ بە ئاژاوەگێڕ و موخڕیب سەیرکردن، چاوەڕوانی زەلیلانەی "مەرحەمەتێکی"ڕژێم بە بۆنەی جەژنەکانی ڕەمەزان و قوربان یان بە بۆنەی ساڵیادی لەدایکبوونی سەرۆکی فەرماندەوە، ئامانجی سەرەکیی سیاسەتێکی داڕێژراوی ڕژێمی بەعس بوو، کە دەبووایە دەزگاکانی سەرکوت لە بەندیخانەکاندا بەرامبەر بە هەموو زیندانییەکی سیاسی بەبێ جیاوازی جێبەجێی بکەن. ئەم پرۆسەیە لە یەکەم ڕۆژی گرتنەوە دەستی پێ دەکرد، بەڵام لە ماوەی لێکۆڵینەوە و تەحقیقدا ئامانجی ڕاستەوخۆی بەدەستهێنانی زۆرترین و وردترین زانیاری لەسەر هەڵسووڕان و پەیوەندییە سیاسییەکانی گیراوەکە بوو. ئێمە کە ئەم پرۆسەیەمان تێپەڕاند، وامانزانی لە بەندیخانەی ئەبوغرێب پشوویەک، هەناسەیەک دەدەین، بەڵام کە گەیشتینە ئەوێ، هەر زۆر زوو تێگەیشتین، کە بار و دۆخی ئەبوغرێب بواری هەناسە و پشوودانی نییە.

یان دەبێ بەگوێرەی بار و دۆخی ئەو بەندیخانەیە کە لە زیندانیی سیاسی و نا سیاسی لێوانلێو بوو، درێژە بە هەڵسووڕانی خۆمان بدەین، یان سەرتاپای ژیانمان دەبێتە شتێکی پووچ و بەتاڵ. یەکەم خاڵ کە سەرنجمانی ڕاکێشا، قەرەباڵغی بەشەکانی ئەبوغرێب بوو.

هەموو بەشەکانی حوکمە قورسەکان (أحكام ثقيلة) واتێ، لە ٥ ساڵ زیاتر، لە زیندانی جمەی دەهات. کە بەسەر بەشەکاندا دابەشیان کردین، مامۆستا ئازادی مەلا محەمەد و من بەر قاف ٦ کەوتین. زیاتر لە ٣ هەفتە، بەڕۆژ، لەدوای هاتنەوەمان لە کارگەی فەرشچنین بە نۆرە لەسەر جێگای دوو هاوڕێی تر (ڕەفیق و جەبار)، کە پێش ئێمە گەییشتبوونە ئەوێ، دائەنیشتین و ئێوارانیش جێگاکانمان دەبردە حەوشەی قافەکەوە. دوای ئەو ٣ هەفتەیە هەردووکمان سەرو ٢ مەتر ئەرز و یەک قەرەوێڵەمان لە ڕێڕەوی نهۆمی سەرەوەدا دەستکەوت. دوای چەند ڕۆژێک هاوڕێ تەهای حەمە ڕەش هاتە لامان و هەرسێکمان تا ماوەی چەند هەفتەیەکی تر لەو شوێنە ماینەوە.

گەورەترین کێشە لەو چەند هەفتەیەدا کە بۆمان هاتە پێشەوە، دزینی شتەکانمان بوو. ڕۆژێک لە کارگە ئەهاتینەوە سەرەغازەکەمان دزرابوو. ڕۆژێکی تر مەنجەڵێکمان دیار نەبوو. کاتێکی تر جانتاکانمان شکێنرابوون…هتد. ئەم بار و دۆخە بەردەوام بوو، تا محەمەد ڕەحیم هەڵەبجەیی کە دواتر لەناو یەکێتیدا بە ئاسۆ ناسرا و ئۆستا لەگەڵ بزووتنەوەی "گۆڕان"دایە، هاتە لامان. محەمەد لەژێر ئەشکەنجەدا و لە ئەنجامی هەڵواسیندا هەر دوودەستی لەکار کەوتبوون. زۆر بەسەختی خواردنی بۆ دەخورا. نەیدەتوانی ڕیشی بتاشێت و خۆی بشوات. بە هەر حاڵ هاتنی ئەو لە دزیی ڕزگاری کردین. چونکە ئەو نەیدەتوانی بۆ کارگە بێت و بەڕۆژ بەدیار جێگاکانمانەوە دادەنیشت.

لە ئەبوغرێب سزای هەر جۆرە پەیوەندییەکی سیاسی، ڕێکخراوەیی، بە دەرەوەی زیندان، چەند سادە و سەرەتایی بووایە، لەسێدارەدان بوو. هەر جۆرە پەیوەندییەکی ڕێکخراوەیی، سیاسی لەناو خودی بەندیخانەدا بە پەتی سێدارەی دەگەیاندیت.

ئاسایشی بەندیخانە کە ئەو کاتە نەقیب مەدحەت کۆیی لێپرسراوی بوو، تۆڕێکی زۆر فراوانی لە هاوکارانی خۆی بڵاو کردبووەوە و بەزۆری لە حوکمدراوە نا سیاسییەکان (دز، پیاوکوژ، تاوانی سێکسیی جۆراجۆر…) بوون. زۆر دڵسۆزانە و زۆر جار لەسەر هیچ گوزارشیان لەسەر دەنووسیت. دەسەڵاتی بەعس بەوەش نەوەستابوو، کە زیندانییە سیاسییەکانی تێکەڵاوی زیندانییەکانی تر کردبوو، ماوەماوە بە بیانووی جۆراوجۆرەوە بانگیان دەکردین و لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدا دەکردین. گوایە لەگەڵ کەسی تردا قسە و باسی سیاسیمان کردووە، یان پەیوەندیمان بەدەرەوە هەیە، یاخود کتێبی قەدەغەکراو دەخوێنینەوە… بەڵام پێش ئەوەی پێمان بڵێن، لەسەرچی بانگ کراوین،

دەیانپرسی تۆ لەسەر چی گیراوی؟ لە وەڵامدا دەبوایە بڵێیت، کەمن ئاژاوەگێڕ (مخرب) بووم. ئەوسا دەیان گوت: دەی باشە! مادام پەشیمانی لەو کارەی کردووتە، بەڵێنی نووسراومان بدەرێ، کە هاوکاری ئاسایش بکەیت و گوزارش لە هەر کەس بدەیت، کە دژی حیزبی سەرکردە و شۆڕش هەڵسوکەوت بکات. ئەگەر هەر لە سەرەتاوە بتوتایە، من سیاسیم، یان بە بەندی یاسایی ٢٠٤ یاخود لەسەر (قضایا ألشمال) گیراوم، ئەوە یەک ژەمی باش ئەشکەنجەت دەخوارد و ئیتر وەک کەسێکی حاقد و قین لەدڵ بەرامبەر بە "حیزب و شۆڕش" دەچوویتە ڕیکۆردیانەوە.

بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکەت، ئەم پێشەکییەم بەپێویست زانی، چونکە یەکەم مەسەلە کە زیندانی سیاسی لەو ساڵانەدا ڕووبەڕووی دەبووەوە، مەسەلەی هەڵوێستگیری بەرامبەر بە سیاسەتی ئاسایشی بەندیخانە بوو. زیندانە سیاسییەکان، بە کورد، عەرەب، تورکمان و ئاشووری و… هتد.، بەگوێرەی هەڵوێستیان لەم مەسەلەیە دەبوونە دوو بەشەوە، بەشی یەکەمیان دەیانگوت: پێویست ناکات، ڕووبەڕووی ئاسایش ببینەوە و با زۆر تێکەڵاوی یەکتر نەبین. تێکەڵاوی ئەو سیاسیانە نەبین، کە لەوەوپێش نەمانناسیون. سیخوڕەکان بدوێنین و کەمەکەمە پەیوەندیشمان لەگەڵیاندا هەبێت. پێویست ناکات، ئێمە کارێک بکەین، کە ئاسایش لێمان تووڕە بێت. ئاخر ئێمە لەبەردەستیانداین.

با خۆمان بۆ دەرەوە ئامادە بکەین… بەکورتییەکەی، ئەم بەشە دەستیان بە کڵاوی خۆیانەوە گرتبوو، با نەیبات. هەرچی بەشی دووهەمە، ئەم هەڵوێستەی ڕەت دەکردەوە بەوەی، کە ئێمە تازە حوکم دراوین، واتە، لای ڕژێم ئاشکرا بووین. ماوەتەوە ئەوەی، کە ڕێز لە خۆمان و لە مەسەلەیەک بگرین، کە لەسەری زیندانی کراوین.

ملکەچکردن بۆ سیاسەتەکانی ڕژێم، جگە لەوەی کاری وا، بۆ ئەندازە سووکایەتی بەخۆکردنە و لە ئاستێکیشدا ناوەستێت. لە کارێکدا ملکەچیان بوویتایە، دوو شتی تریان لێ داوا دەکردیت. ئەم بەشە هەر لە سەرەتاوە تێکەڵاوی سیخوڕەکانی ئاسایش نە دەبوون، سەرباری ئەوەی بەزۆر شێوەی جیاواز ئەوان هەوڵیان دەدا، کە پەیوەندیان لەگەڵدا پێک بهێنن. هەر لە یەکەم جارەوە کە بۆ ئاسایش بانگ دەکران، بە هیچ جۆرێک ملیان بەوە نەدەدا، کە ئاژاوەگێڕ بن، خۆیان بە سیاسی دەزانی و دەیانگوت، ئێمەش بە ماددەی ٢٠٤ (ئاسایشی دەوڵەت) زیندانی کراوین. ئێمە ئاژاوەگێڕ نین، ئێمەش کاری سیاسیمان کردووە و لەسەر ئەوەش حوکم دراوین. لەسەر ئەم هەڵوێستە تووشی ئەشکەنجەدان دەبوون، بەڵام بەم هەڵوێستەیان مشتێکی توندیان

بەناو دەمی ئەو دڕندانەدا دەکێشا.

مەیدانێکی تری هەڵسووڕانی ئێمە، تێکەڵاوبوون بە زیندانییە سیاسییەکانی تر و ئاڵوگۆڕی بیروڕای سیاسی سەبارەت بە مەسەلە سیاسییەکانی ڕۆژ و مەسەلە فکری و ئایدیۆلۆجییەکان، مارکسیزم، مەسەلەی نەتەوایەتیی کورد و عەرەب، مەسەلەی فەلەستین، تاکتیکییەکانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی، ماویزم، کۆمۆنیزمی ئەلبانی، خەباتی چەکداری لە کوردستاندا بوو. لەو ڕۆژانەدا گردبوونەوەی نیشتمانی عێراقی (التجمع الوطني العراقي) هەبوو، کە ڕێکخراوێکی بەرەیی بوو و زۆربەی حیزبە ئۆپۆزیسیۆنەکانی عێراقی لەخۆ گرتبوو. یەکێتیی نیشتمانی کوردستانیش هەر لە سەرەتای پێکهاتنییەوە بووە ئەندامی. هەواڵی تازەی ئەم ڕێکخراوە، بەرنامە، درووشم و ئامانجە سیاسییەکانی (کە ئێمە زیاتر ئاگاداریان بووین، چونکە تازە بووین لە ئەبوغرێب)، مەسەلەیەکی تر بوو، کە ماوەیەک سەرقاڵی قسە و باس بووین لەسەری و لە ئەنجامدا کۆمەڵێکمان گەیشتینە ئەو ئەنجامەی، کە ئەم بەرەیە، بەرەی حیزبە بۆرژوازییەکانی عێراقە و مافی بەسەر چینی کرێکارەوە نییە.

پرۆسەی تێکەڵاوبوونمان بە زیندانییەکانی ترەوە (جگە لە ئەندامانی کۆمەڵە) هەتا دەهات فراوانتر دەبوو. ئێمە کە گیراین، تەنها من و هاوڕێ زەینەدین نەجمەدین، بە ڕەسمی ئەندامی چالاکی گرووپەکەی خۆمان بووین. بەڵام پێش ئەوەی بگیرێین، لەگەڵ مامۆستا ئازادی مەلا محەمەددا لە ڕووی فکری و سیاسییەوە زۆر نزیک بووین، کە بەڕێکەوت ڕۆژێک پێش گرتنەکەی نامەی دەستلەکارکێشانەوەی بە کۆمەڵە دابوو. هەروەها لەگەڵ لەتیفی شێخ عومەریش، کە ئەندامێکی چالاکی یەکێتیی خوێندکاران بوو.

جگە لەمە، هەر لە کاتی لێکۆڵینەوە لە ئیستیخباراتی فرقەی ٧ لە سلێمانی نزیکایەتی و هاوفکرییەکی تەواو لەنێوان تەهای حەمە ڕەش و مندا درووست بوو. هەروەها لە هەیئەی کەرکووک لەگەڵ ستار محەمەد کەریم (فوئاد سادق)، عوسمان محەمەد کەریم، ئیسماعیل عەبدلقادر. جگە لەم هاوڕێیانە، عەلی موراد کە لە زانکۆی سلێمانی کرێکاری بیناسازی بوو و پێش ئێمەش لەگەڵ ئاسۆی شێخ نووریدا گیرابوو، هاوڕێیەکی تری گرووپەکەی ئێمە بوو و یەکێک بوو لەوانەی کە لە سەرەتای وازهێنانمانەوە لەگەڵماندا بوو. ئەمە جگە لە بەختیار مستەفا، کە ماوەیەکی کەم پاش گرتنی ئێمەش ئازاد کرا و فرسەتی یەکتربینینمان لە ئەبوغرێب نەبوو.

تێکەڵاوبوونمان لەگەڵ کۆمەڵێک هەڵسووڕاوی قیادەی مەرکەزی کە لە ساڵی ١٩٧٤ەوە گیرابوون، تا دەهات قووڵتر دەبووەوە. ئەمانە هەموویان پێشتر بڕیاری لە سێدارەدانیان بۆ دەرچووبوو، بەڵام دواتر کرابوو بە بڕیاری ئەبەدی. ئەم کۆمەڵە هاوڕێیە بە سەرسەخترین زیندانیی سیاسی ئەو ساڵانە لە عێراقدا ناسرابوون. ئەمانە لەڕووی فکری و سیاسییەوە بەتوانا بوون. لەبەرامبەر سیخوڕ و ئاساییشدا بوێر و چاونەترس بوون.

لە ڕاستیدا ئاساییش لە بەرامبەریان دۆش دامابوو و نەیدەزانی چییان لێ بکات. جۆری ئەشکەنجە و ئازاردان نەمابوو، لەگەڵیاندا تاقی نەکاتەوە. سیخوڕی چەقۆکێش نەمابوو، بۆ ترساندنیان کە نەینێرێتە گیانیان. ڕۆژانە یەک دووانێکیان بۆ ئاساییش بانگ دەکران و بە جۆرەها شێوە ئازار دەدران. بەڵام ئەمان چاونەترسانە بەرگرییان لە خۆیان دەکرد. بەکورتی، هەر ئەم هەڵوێستەیان وای لێ کردبوون، کە زیندانە ئاساییەکانی ئەبوغرێب ڕێزی زۆریان لێ بگرن و سیخوڕەکانی ئاساییش سڵیان لێ بکەنەوە،
ئەم هاوڕێیانە هەر کە بیستیان ئێمە خەڵکانێکی مارکسیستیین، زوو بە پیرمانەوە هاتن و هەر زۆر زوو هەر دوو لا بووینە جێ متمانەی یەکتر و قسە و باسی سیاسی لەسەر مارکسیزم، ڕیڤیژینیزمی سۆڤێت، تێزی سێ جیهان، کۆمۆنیزمی ئەلبانی، بابەتەکانی بڵاوکراوەی "وحدة القاعدة" (کە تا کاتی گرتنمان ١٢ ژمارەی لێ بڵاو کرابووەوە و من خوێندبوومنەوە)، هەڵسەنگاندنی ڕێکخراوی قیادەی مەرکەزی و کۆمەڵەی مارکسی_ لێنینی/ ماوتسیتۆنگ کوردستان لەنێوانماندا دەستی پێ کرد.

پاش ماوەیەک لە قسە و باس و لێکۆڵینەوە لەسەر ئەم بابەتانە گەیشتینە ئەوەی، کە لە ئێستادا حیزبی سەرتاسەریی چینی کرێکار لە عێراقدا بوونی نییە و ئەرکی لەمەودوامان بریتییە لە خەباتکردن بۆ بەدیهێنانی ئەو حیزبە. بڕیارمان دا، وەک یەک گرووپ کار بکەین. یەکەم کار دوای ئەم بڕیارە، کردنەوەی خولێکی فکریی سیاسیی ڕۆشنبیری بوو. مەسەلەکە لە سەرەتادا لەنێوان سەباح عەبدلڕەزاق، عەلی عەباس، ئەبو سەڵاح و مندا باس کرا و دواتر من لەگەڵ مامۆستا ئازاد و لەتیفی شێخ عومەر باسم کرد. بابەتەکانی خولەکە لە فەلسەفەوە دەستی پێ دەکرد و سەرەتایەک لە فەلسەفە و مێژووی فەلسەفە تا دەهاتە سەر فەلسەفەی مارکسیزم و ڕەخنە لە فەلسەفەی هیگل و فۆیەرباخ، ئابووریی سیاسی و ڕژێمی سەرمایەداری و تیۆرییە ئابوورییە سەرەکییەکانی مارکسیزم و دواتر مەسەلەی خەباتی سیاسی، دیکتاتۆریی پرۆلیتاریا، حیزبی سیاسی و حیزبی مارکسیی لێنینیی

چینی کرێکاری عێراق و… هتد. هەر یێکەمان لە ڕێگای پەیوەندییەکانی خۆیەوە ئەم کارەی دەکرد و بار و دۆخێک لە قسە و باس و جەدەلی گەرموگوڕ هاتە کایەوە، کە تا ڕۆژی ئازادبوونمان لە زیندان هەر بەردەوام بوو.

سالار ڕەشید: ئێوە لە سەرەتای جیابوونەوەتان لە کۆمەڵە، ئەوەندەی من بزانم نزیکایەتیتان لەگەڵ حیزبی شیوعیی عێراقی/ قیادەی مەرکەزی زۆر بوو. بەڵام جیاوازییەکانتان چی بوون؟

جەبار مستەفا:
کاتێک ئێمەش وازمان لە کۆمەڵە هێنا، قیادەی مەرکەزی وەک ڕێکخراوێکی سیاسی نەمابوو. چونکە ئەو بەشەی کە لە کوردستان چەند ئۆردووگا و بنکەیەکیان هەبوو، لەگەڵ ئاشبەتاڵی پارتیدا خۆیان ڕادەستی ڕژێم کردێوە. بۆ چەند ساڵێک دوای ئەوە، واتە، لە ساڵی ١٩٧٦وە ڕۆژنامەی "وحدة القاعدة" دەرچوو، کە ئەرکە سەرەکییە ڕاگەیەندراوەکەی بە سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی ڕیزەکانی قیادەی مەرکەزی دانابوو. لەو ژمارانەی کە من فریایان کەوتم، کە بیانخوێنمەوە، لەسەر ناکۆکییەک لەنێوان یەکێک لە نووسەرە سەرەکییەکانی ڕۆژنامەکە (بەناوی "عادیل"وە بابەتی دەنووسی، کە وابزانم، ئەو کەسە فازیلی مەلا مەحموود بوو) و چەند نووسەرێکی تر، لەسەر مەسەلەی ناساندن یان سروشتی ڕژێمی ئەوسای بەعس بوو.

لایەنێک ڕژێمیان بە نیمچە دەرەبەگی_ نیمچە داگیرکراو دەناساند و شۆڕشی داهاتووی عێراقیان بە شۆڕشی ڕزگاریی نیشتمانی بە ڕابەریی چینی کرێکار دەزانی. لایەنەکەی تر ڕژێمیان بە سەرمایەداری و شۆڕشیان بە شۆڕشی سۆسیالیستی دەزانی. پەیوەندییەکانی ئێمە زیاتر لە ئاڵوگۆڕی بیروبۆچووندا بوون و زیاتر لە ڕێگای هاوڕێیان ئازاد جەلال و سەڵاح حوسێنەوە بوو. کاتێک هێرشی گرتنەکانی ساڵی ١٩٧٧ دەستی پێ کرد، ئازاد و سەڵاح دوای چەند مانگێک ڕوویان لە ئەورووپا کرد و پەیوەندیمان نەما. پاش ماوەیەک دووبەرەکی کەوتە نێو ڕێکخراوی "وحدة القاعدة"وە و بوون بە دوو بەشەوە.

بە هەر حاڵ ئەو نزیکایەتییە لەگەڵ گرووپێکی عێراقیدا، کە هێشتا ساغ نەبوونەتەوە و مەعلووم نییە، بەرەو کوێ دەڕۆن، زیاتر پەیوەندییەکی دۆستانە بوو. بەداخەوە سیاسەتی سەرکوتگەرانەی بەعس مەودای درێژەدانی ئەو پەیوەندییەی پێ نەدایین. بەڵام بیروبۆچوونمان لەسەر قیادەی مەرکەزی لە ساڵانی دواتر و لە زیندانی ئەبوغرێب یەکلا کردەوە.

سالار ڕەشید: لە ماوەی کاری ئەڵقەییتاندا چۆن کارتان ئەکرد و سەرەنجام چۆن هاتنەسەر بیرۆکەی پێکهێنانی “یەکێتیی تێکۆشانی کارگەران/ کارگەران”؟ لە ساڵی چەند ئەو ڕێکخراوەتان پێک هێنا و دامەزرێنەرانی کێ بوون؟

جەبار مستەفا:
ماوەیەکی کەم پاش جیابوونەوەمان لە کۆمەڵە، دلێر تاهیر کە کەسایەتیی سەرەکی گرووپەکەمان بوو، ئیعتیرافی لەسەر کراو لە کاتی تاقیکردنەوەکانی خولی دووهەمدا ئاسایش بۆی هاتن، بەڵام خۆشبەختانە لەدەستیان ڕایکرد و دەرباز بوو. دلێر پێش وازهێنانی لە کۆمەڵە ئەندامی کۆمیتەی شاری سلێمانی بوو. ئیتر ماوەیەک خۆی شاردەوە و دواتر مامی (عومەر دەبابە) ناردی بەدوایدا و ڕووی کردە شاخ و پاش ماوەیەک بۆ هەندەران ڕۆی و پەیوەندی بە ئێمەوە نەما. تا ئەو لە کوردستاندا بوو، خۆی و سەڵاح حوسێن و من جارجار یەکترمان دەبینی و قسە و باسمان لەسەر کارەکانمان دەکرد. دواتر لە سلێمانی، سەڵاح حوسێن و محەمەد فەتحوڵا و من یەکترمان دەبینی و ڕاستییەکەی زۆربەی کات هەر پێکەوە بووین. ئێویش، هەم بەهۆی نەبوونی شوێنی خۆحەشاردان، تا دوای دادگاییکردنی گیراوەکانی خولی یەکەم (عەلی موراد، ئاسۆی شێخ نووری، شێخ شەهاب و هاوڕێکانی) و هەم بەهۆی ئەوەی کە تازە دەکەوتینە سەرخۆمان و سەرقاڵی دیاریکردنی سەرخەتی گشتیی کارەکانمان بووین. ئەو سەردەمە ئێمە بووبووین بە ئەڵقەی سەرەکیی گرووپەکەمان لە سلێمانی. لە مانگی ٥/١٩٧٧ من و زۆینەدین نەجمەدین گیراین. دیارە پێش ئەو کاتەش محەمەد فەتحوڵا دەستی لە کاری سیاسی کێشابووەوە.

سەڵاح خۆی حەشار دا و پاش ماوەیەک لەگەڵ ئازاد جەلالدا بۆ لای مەفرەزیەکی قیادەی مەرکەزی لە شاخ چووبوون و لە وێشەوە بەرەو هەندەران. لە ماوەی دوو ساڵ زیاتر لە زیندانیی ئێمەدا، هیوا ڕەئووف، عەلی حەمە فەرەج، بەختیار مستەفا (کە پاش ماوەیەک لە گیرانی ئێمە لە ئەبوغرێب ئازاد کرا) ئەڵقەی سەرەکیی گرووپەکەیان پێک هێنابوو و کۆمەڵێک پەیوندیی تازەشیان درووست کردبوو. کە ئێمە ئازاد کراین، من پەیوەندیم بە ئەڵقە سەرەکییەکەوە کرد و کەوتینە هەڵسووڕانێکی فراوانتر. پەیوەندییەکان لە فۆرمی هەرەمیدا نەبوو، بەڵکوو جۆرێک بوو لە پەیوەندیی بازنەیی و لەناو ئەڵقەی سەرەکییەکەدا ناوی کەس لە پەیوەندییەکان نەدەهێنرا. لەگەڵ گەشەکردنی هەڵسووڕانماندا، ژمارەی ئەڵقەی سەرەکی دەگۆڕا. لە پایزی ١٩٨٢دا هاوڕێیان بەختیار مستەفا و عەلی حەمە فەرەج لە شاخ،

عوسمانی حاجی مارف، هیوا ڕەئووف، لەتیفی شێخ عومەر و من لەناو شار ئەندامی ئەڵقەی سەرەکی بووین.

لەو هاوڕێیانە جگە لە لەتیف و هیوا، هەروەها لەگەڵ ئاسۆی کەریم زەند سەردانی کۆمەڵەی ئێرانمان لە نزیک شاری بۆکان کرد. ئەو دەم لەگەڵ یەکێتیی تێکۆشەرانی کۆمۆنیستدا سەرقاڵی پێکهێنانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بوو. بۆ یەکەم جار ئەوان پێشنیاری ئەوەیان بۆ کردین، کە ناوێک بۆ خۆمان دیاری بکەین. ئێمەش پاش بەجێهێشتنی ئێوان و هەر لە ڕێگاوە سەرقاڵی دیاریکردنی ناوێک بووین. پاشان لە کۆبوونەوەیەکدا، کە عوسمانی حاجی مارف، لەتیفی شێخ عومەر، بەختیار مستەفا و من ئامادەی بووین، ناوی “یەکێتیی تێکۆشانی کارگەران”مان پەسەند کرد. هەر وەکوو وتم، ئەمە لە پاییزی ساڵی ١٩٨٢دا بوو.

سەبارەت بە دامەزرێنەرانی کارگەران، ئەگەر ئەڵقەی ناوەندی بە دامەزرێنەران دیاری بکرێن، ئەوا ئەو کەسانە بوون، کە ئاماژەم پێیان دا، سەرباری ئاسۆی کەریم زەند، کە هاوڕێی سەردانەکەی ئێرانمان بوو. ئەگەریش سەرجەمی هاوڕێیانی ئەندام لە گرووپەکەدا بە دامەزرێنەر دیاری بکرێن (کە خۆم ئەمەم پێ درووسترە)، ئەوە من ناتوانم گشت ناوەکان دیاری بکەم، چونکە زۆرن و من هەموویان ناناسم.

سالار ڕەشید: ئایا کارگەران هیچ بەرنامە و پەیڕەوێکی هەبوو؟

جەبار مستەفا:
نەخێر، کارگەران هیچ بەرنامە و پەیڕەوێکی ناوخۆی نووسراوی نەبوو. کارگەران تا هەڵوەشاندنەوەی و درووستبوونی ڕەوتی کۆمۆنیست شێوەکاری ئەڵقەیی پیادە دەکرد. بەو هیوایەی کە لە قۆناغێکی گەشەکردنیدا بەرنامە و پەیڕەوی ناوخۆ بنووسێتەوە و کۆنفرانسیش بگرێت. بەڵام تا ئەو دەمەی هەڵوەشایەوە، هیچیانی نەکرد. کارگەران لە ژیانی ناوخۆیی خۆیدا پشتی بە کۆمەڵێک پرانسیپ و شێوەکاری ڕێکخراوەیی دەبەست، کە لەناو ڕێکخراو و حیزبە مارکسیستەکانی جیهاندا باو بوون. ئەمە سەرباری کۆمەڵێ ڕەوشت و سوننەت کە لە زەین و بیری ڕابەرانیدا بوون و لە ژیانی سیاسیانەوە فێریان بووبوون.
کارگەران لە سەرەتای درووستبوونییەوە هەتا کۆتایی تەمەنی، سەرەڕای دەور و کارکردی لە شەپۆلی خۆپێشاندانی قوتابییان و جەماوەریی شارەکاندا، وەک ئەڵقەیەکی فکری مایەوە و نەیتوانی

ببێتە ڕێکخراوێکی سیاسی.

سالار ڕەشید: ئەو قسە و باسە تەوەرەییانە چی بوون، کە کارگەران پێوەی خەریک بوو؟ ئایا ئەوانەی بە وێنەی نووسراو بڵاو کردەوە؟

جەبار مستەفا:
بەکورتی، ئەو باسانە دوو جۆر بوون: یەکەمیان، قسە و باس و لێدوان لەسەر مەسەلە بناغەییەکانی مارکسیزم، مەسەلە گرنگەکانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستیی جیهان، مەسەلە سیاسییە پایەییەکانی عێراق و ناوچەکە، ناوەڕۆکی ڕژێمی بەعس و سیاسەتەکانی، ناوەڕۆک و سیاسەتی بزووتنەوەی ناسیۆنالیستیی کوردستان بوو. ئەم باسانە زیاتر بۆ لێدوان و ڕۆشنکردنەوە بوون. بەشی دووهەمیان، مەسەلە سیاسی و هەنووکەییەکانی ڕۆژ بوون، کە دەکران بە نووسراو و هێندێکیان لە بازنەیەکی تەسکدا بڵاو دەکرانەوە و ئەوانی تریشیان دەکران بە بەیاننامە و لە ئاستێکی "فراوان"دا بەناو شارەکاندا بڵاو دەکرانەوە.

سالار ڕەشید: کاریگەریی شۆڕشی ئێران و بەدیاریکراوی کۆمەڵەی زەحمەتکێشان و یەکێتیی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست لەسەر ئێوە چۆن بوو؟ ئەو باسانەی ئەوان کە کاریگەریی تەواوی لە هەڵتەکاندنی بنەمای فکریی ئێوەدا هەبوو، کامانە بوون؟

جەبار مستەفا:
زێدەڕەوی ناکەم، ئەگەر بڵێم هێڵی فکری_ سیاسیی کارگەران ڕەنگدانەوەی کارکردی شۆڕشی ئێران و دەور و نەخشی ڕاستەوخۆی کۆمەڵە لەسەر مەحفەلێکی پۆپۆلیستی ماویست_ ئەلبانی ئەو سەردەمەی ئێمە بوو. ئێمەش کە لە کۆمەڵە جیابووینەوە، مەحفەلێکی تەواو ماویستی بووین. نووسراوەکانی ماوتسیتۆنگ و مونیر شەفیق سەرچاوەی سەرەکی دید و بۆچوونەکانمان بوون. تەنانەت لە زۆر کاتدا جێگای نووسراوەکانی مارکس، ئەنگڵس و لێنینیشی بۆمان دەگرتەوە.

لە ساڵی ١٩٧٧ بەدواوە ناکۆکیی نێوان چین و ئەلبانیا لەسەر تیۆری سێ جیهانی قووڵ دەبێتەوە و بەرە و جیابوونەوەی یەکجاری دەڕۆن. لە سەرەتای سەرهەڵدانی ئەم جیاوازییانەوە لە نێو خۆماندا بڕیارمان دابوو، کە یەکێتیی گرووپەکەمان تا ئەو کاتەی کە بۆمان ڕۆشن دەبێتەوە، ئەم جیاوازییانە چ کارکردێکیان لەسەر بەرنامە و هێڵی سیاسیمان سەبارەت بە عێراق دەبێت، بپارێزین. بڕیارەکەمان ئەوە بوو، کە لە چوارچێوەی یەکێتیدا ناکۆکییەکانمان بۆ پێشەوە

بەرین. کاتێک ئازاد بووین، سەرتاپای هاوڕێیانی دەرەوە، جگە لە عوسمان پێنجوێنی، لایەنگری تیۆری سێ جیهانی بوون.

بەتایبەتی دەستەی ڕابەریی گرووپەکە کە ئەو کات لە هاوڕێیان هیوا محەمەد ڕەئووف، بەختیار مستەفا، عەلی حەمە فەرەج پێک هاتبوو. لە کاتێکدا ئەو بەشەی کە لە بەندیخانە لەدەوری یەک کۆبووینەوە، کە لە ڕۆژی ئازادبوونماندا نزیکەی ١٥ کەس (زەینەدین نەجمەدین، مامۆستا ئازاد محەمەد، لەتیفی شێخ عومەر، محەمەد ڕەحیم، تەهای حەمە ڕەش، سەرداری قەڵادزێ، عەدنان کەریم، ستار محەمەد، عوسمان محەمەد، ئیسماعیل عەبدلقادر، خالید سەرسپی، عەلی موراد، محەمەد عوسمان، جەبار مستەفا) دەبووین، جگە لە کۆمەڵێک دۆست و لایەنگر و کۆمەڵێک هاوڕێی عەرەبزمان کە تا ساڵی ٢٠٠٣ بەدواوە نەمان دینەوە، سەرتاپامان نەک هەر دژی تیۆری ناوبراو بووین، بەڵکوو خودی بیروباوەڕی ماویش لەلامان کەوتبووە ژێر پرسیارەوە و کۆمەڵێک لە بۆچوونە سەرەکییەکانیمان ڕەت دەکردەوە. دیارە لە ڕوانگەی کۆمۆنیزمی ئەلبانییەوە.

لە ساڵی ١٩٨٠ جموجووڵێک کەوتە نێو گرووپەکەمانەوە. هەندێک نووسراومان بە دەستنووس لە چوارچێوەیەکی تەسکدا لەسەر مانگرتنی ١٩٨٠ شاری پێنجوێن، جەنگی عێراق ئێران و… بڵاو کردەوە. کەوتینە پەیوەندیکردن بە هاوڕێیانی بەندیخانە و کۆمەڵێک پەیوەندیی تر. هاوڕێیان بەختیار مستەفا، ئاسۆی کەریم زەند، کامیل محەمەد، عەلی حەمە فەرەج، نەجمەدین فاتیح… چوونە دەرەوە بۆ ناوچەکانی یەکێتیی نیشتمانی، بەبێ ئەوەی ببنە ئەندامی هیچ ڕێکخراوێکی ناو "یەنک".

لە هاوینی ساڵی ١٩٨١دا لە کاتێکدا زانکۆی سلێمانی بەنیازی گواستنەوە بوو بۆ هەولێر، لە کاتژمێر ٢ی نیوەڕۆدا و لە ئەنجامی چالاکییەکی چاونەترسانەدا، تیپێکی گرووپەکە، کە لە نەجات محەمەد دەروێش ناسراو بە نەجاتی موهەندیس، نووری کەریمی موهەندیس، جەمال مستەفا، لەتیف شێخ عومەر، جەبار مستەفا پێک هاتبوو، دەستمان بەسەر ڕۆنیۆ و تایپێکدا گرت و ئیتر لە بەدەستنووسین و کۆپیکردن ڕزگارمان بوو.

لە لایەکی ترەوە، لە ئاستی کاری جەماوەریدا و لە چلەی مامۆستا ئازاددا، کە ڕێکەوتی نەورۆز بوو، بۆ یەکەمین جار لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا، سەرباری هەوڵەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەران بە ڕێگرتن لە ڕێکخستنی خۆپیشاندانی جەماوەری، لەسەر گۆڕی هاوڕێ ئازادەوە لە گردی سەیوان، ڕێپێوانێکمان بەڕێ خست. تا گەیشتە بەردەم ئامادەیی

سلێمانی کچان و لەوێ لەگەڵ دوو ئۆتۆمبیلی پۆلیسی فریاکەوتن دەرگیر بووین، هاوڕێ هیوا هەر لە سەرەتاوە لەناو ڕێپێوانەکەوە هاواری کرد: بەرد هەڵگرن! کاتێک پۆلیسەکان لە ڕێپێوانەکە نزیک بوونەوە، بەرد بەسەریاندا باری و لە یەک چرکەدا شووشە بە ئۆتۆمبێلەکانیانەوە نەما و ئیتر بەپەلە پاشەکشەیان کرد. ڕێپێوان تا نزیک فلکەی ئاسۆی دەلاک بەردەوام بوو. کاتێک کە هێزی تایبەت بەسەریاندا دابارین، ئەوجا بڵاوەیان پێ کرد. هەندێ کەس گیران، بەڵام هەر ئەو ڕۆژە بۆ ئێوارەکەی هەموویان بەربوون.

لە ڕێکەوتی ٢٤/٤ی هەمان ساڵدا، لە ڕێگەی هاوڕێیانی شاخەوە و وەک بەشێک لە ئامادەکاری بۆ یادکردنەوەی بۆمبارانکردنی شاری قەڵادزێ، هاوڕێیانمان لە هەرێمی جووتیاران چوونە مزگەوتی سەرەکیی شاری قەڵادزێوە و بانگەوازی دانیشتووانی شارەکەیان بۆ ڕاپەڕین کرد. لە هەمان ڕۆژدا ئێمە لە سلێمانییەوە ئامادەکاری تەواومان بۆ هەمان بۆنە کرد. ئیتر ڕێپێوان لە هەموو لایەکەوە تەقییەوە.

لەم بار و دۆخەی هەڵسووڕانی گرووپەکەدا و پاش ئەوەی هاوڕێیانی شاخ (بەختیار مستەفا، ئاسۆی کەریم زەند)، چەند جارێک چەند لێپرسراوێکی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی ئێرانیان دیبوو، سەرەنجام لەسەر دیدارێک ڕێکەوتبوون، کە چەند ئەندامێکی ئەڵقەی سەرەکیی ناو شاریش تیایدا بەشدار بن. ئەوەبوو عوسمانی حاجی مارف و من لەناو شار و ئاسۆی کەریم زەند، بەختیار مستەفا و عەلی حەمە فەرەج لە شاخەوە بۆ بارەگای ناوەندیی کۆمەڵە بەڕێ کەوتین، کە ئەو کات لە گوندی ئاجیکەندی نزیک بۆکان بوو. لە دوو کۆبوونەوەی دوورودرێژدا لەگەڵ هاوڕێی گیانبەختکردوو د. جەعفەری شەفیعی و هاوڕێ حەسەن ئەندامانی ناوەندیی کۆمەڵە قسە و باسی زۆرمان کرد. بەکورتی ئەتوانم بڵێم، کە لەو دوو ڕۆژەدا سیستەمی فکری و سیاسیی پۆپۆلیستیی کارگەرانیان هەڵوەشاندەوە و بە مارکسیزمی شۆڕشگێڕ ئاشنایان کردین.

ئاشنایان کردین بەوەی، کە ئیمپریالیزم هەر سەرمایەدارییە، بەڵام لە قۆناغێکی باڵادا، مەسەلەی نیشتمانیبوون و پێشکەوتنخوازیی بەشێک لە چینی بۆرژوازی ئەفسانەیەکی ڕووتە، عێراقیش وەکوو ئێران وڵاتێکی سەرمایەدارییە، بە کۆمەڵێک تایبەتمەندیی خۆیەوە لە پرۆسەی بەرهەمهێناندا (ژێردەستەیی)، ناکۆکیی سەرەکی لەم وڵاتانەشدا هەر ناکۆکیی نێوان کار و سەرمایەیە، شۆڕشی بێ وچان و...هتد.، هەروەها دەیان گوت: کارکردن بەبێ ناو، بێ ئەندازە هەڵسووڕانێکی بێ هودەیە. هەوڵ بدەن، لەناو بزووتنەوەی چەکداریی

کوردستاندا بوونی سەربەخۆ و هێزی چەکداری سەربەخۆتان هەبێت و ئێمەیش بۆ هەموو جۆرە یارمەتییەک ئامادەین. ڕاستییەکەی ئەوەیە، کە ئەم دیدارە نەک هەر سیستەمی فکری و سیاسیی گرووپەکەمانی هەڵوەشاندەوە، بەڵکوو کردی بە شێوە ڕێکخراوێک و ڕێکخراوەکەشی خستە سەر ڕەوتی بنبەست.

ئەنجامی ئەو کۆبوونەوەیە لە دوو تەوەرەی سەرەکیدا دەرکەوتن: یەکەم، خۆئاشکراکردن و فراوانکردنی هەڵسووڕانی جەماوەریمان. یەکەم کارێک دوای گەڕانەوەی هاوڕێیانی ناوشار، دیاریکردنی ناو (کارگەران) و ڕاگەیاندنی بە بەیاننامەیەک کە لە سلێمانی، کەرکووک و دواتر لە هەولێر بڵاو کرایەوە. چڕکردنەوەی هەڵسووڕانمان لە شارەکاندا بە تایبەتی لەناو قوتابییانی زانکۆکانی سەڵاحەدین، مووسڵ و تا ڕادەیەکیش بەغدا. هەروەها لە ئاستی جەماوەری و لە ڕیزەکانی پێشمەرگەیدا.
لێرەدا پێویستە ئەوە بڵێم، کە یەکێک لەو پرانسیپانەی کە هەمیشە دەستمان پێوە گرتبوو، ئەوەبوو، کە هیچ ئەندامێکی حیزبێکی سیاسیی تر وەرنەگرین و هەرگیز خەت مایلمان وەرنەگرتووە، چونکە کارمان پێی نەبوو.

بەهەر حاڵ بەو ڕادەیەی هەڵسووڕانمان لە شارەکاندا فراوانتر دەبووەوە، بە هەمان ڕادە دەست و لایەنگرمان لەناو ڕیزی پێشمەرگەدا زیادی دەکرد و لە هەمان کاتیشدا فشاری سەرکردایەتیی “یەنک” و لێپرسراوانی بۆ سەر هاوڕێیانمان چڕتر دەبوونەوە. لە زۆر شوێندا هاوڕێیانمان بۆ لێپرسینەوە بانگ دەکران. زۆر جار نەیان دەتوانی لە هەندێک شوێن تەنانەت وەک سەربازی ڕاکردووش بژین. لەناو شارەکاندا لە ڕێگای هەندێک چەقۆکێشەوە هاوڕێ نووری کەریمیان بە مەستی کوشتن بەرچەقۆ دا.

بەڕاستی تەنها لێهاتوویی و چاونەترسیی خۆی کە بەدەستی بەتاڵەوە بەرەنگاریان بووەوە، پاراستی. کار بەوە گەیشت، دەنگۆی هەوڵی چەند لێپرسراوێکی “یەنک” بۆ تیرۆرکردنی چەند هاوڕێیەکمان بڵاو بووەوە. لە دوا هەوڵی سەرکردایەتیی “یەنک”دا، لە پێش مفاوەزاتی ساڵی ١٩٨٤دا، جەلال تاڵەبانی داوای کرد، کۆ لەگەڵمان کۆ بێتەوە. کۆبوونەوەکە ئەنجام درا و ئەو داوای لێمان کرد، کە ئەندامانی خۆمان جیا بکەینەوە و بارەگا دابمەزرێنین.

بەڵێنی یارمەتیشی پێ داین. بەڵام ئێمە بەو ئەنجامە گەیشتین، کە “یەنک” هەرگیز ئەوەندە دیموکراتی نییە و ئەم داوا و بەڵێنە تەنها

بۆسەیەکە بێ لێدانمان.
تەوەرەی دووهەم، کێشانەوەی هاوڕێیانی ئەڵقەی ناوەندی و ئەندامان لە شاخ، چەقبەستن لەناو شارەکان و سەرکردنە سەر دیراسەکردنی مارکسیزم بەتایبەتی کلاسیکی مارکسیزم، نووسراوەکانی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ و هەڵسەنگاندنی بزووتنەوەی جەماوەرییەکانی ئەوسای کوردستان، کە لە سەرەتادا ڕۆڵی سەرەکیمان تیایاندا گێڕا. هەروەها هەڵسەنگاندنی بزووتنەوەی چەکداریی ناسیۆنالیزم و بزووتنەوەی ناسیۆنالیزمی کورد بەگشتی. ئەم کارە لە سەرەتای ساڵی ١٩٨٤وە بەچڕی دەستی پێ کرد و تا هەڵوەشاندنەوەی کارگەران لە پاییزی هەمان ساڵدا درێژەی کێشا.

سالار ڕەشید: سەرەنجام کارگەران لە ساڵی ١٩٨٤ هەڵوەشایەوە. ئایا نەدەکرا بەشێوەی پلمیک و وتووێژ ئاڵوگۆڕی فکری بەسەر کارگەران بهێنرایە و هەڵنەوەشێنرایەتەوە، هەر وەکوو کۆمەڵەی زەحمەتکێشان، کە چۆن ڕەخنەیان لە پۆپۆلیستیی خۆیان گرت؟ وە یان هەر وەکوو ڕەوت بۆ خۆیشی، کە چۆن ڕەخنەیان لە دیدی مارکسیزمی شۆڕشگێڕی خۆیان گرت و ڕەوتیشیان هەڵنەوەشاندەوە؟
پاشان دەپرسین: تۆ یەکێک بووی لەو کەسانەی کە ئەو هێڵەت بەردا و لەگەڵ ڕەوت نەکەوتی، هۆکاری ئەمە چی بوو؟

جەبار مستەفا:
بە بۆچوونی من دەکرا بە شێوەی وتووێژ و پلمیک ڕێگا بە هەڵوەشاندنەوەی کارگەران بەو جۆرەی کە ڕووی دا بگیرێت. ئەمە وەڵامی کورتی بەشی یەکەمی پرسیارەکەتە. بەڵام من پێم خۆشە بڕێک زیاتر لەسەر ئەم بەشە بڵێم. لە ساڵی ١٩٨٤ کارگەران لەباری سیاسی و فکری و ڕێکخراوەیییەوە بە قۆناغێک گەیشت، کە دەبوو ئاڵوگۆڕێکی ڕیشەیی بەسەردا بێت. ڕۆژ بەڕۆژ باسەکانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران و مارکسیزمی شۆڕشگێڕ لەسەر سیستەمی فکری_ سیاسیی پۆپۆلیستیی کارگەران سەنگینی دەکرد و فشاری بۆ دەهێنا. من پێشووتر ئاماژەم بەوە دا، کە جگە لە من زۆربەی ئەندامانی دەستەی ڕابەری سەر بە تیۆری سێ جیهانی و ئەوانی دیکە (بە خۆیشمەوە) سەر بە خەتی ئەلبانی بوون. کەچی لە ساڵی ١٩٨٤دا هیچ کەسێک باسی نە ماویزم و نە فکری ئەنوەر خۆجەی دەکرد. هەر دوو لا بە خشکەیی و بە بێدەنگی و بەبێ ئەوەی هیچ باس و لێکۆڵینەوەیێ و ڕەخنەیەک نە لە ئاستی کۆمەڵگادا و نە لەناو ڕیزەکانی ڕێکخستندا بکرێت، وازمان لە هەر دوو خەتەکە هێنا و خۆمان بە مارکسیزمی شۆڕشگێڕ ناساند.

لەباری ڕێکخراوەیییەوە کارگەران زۆر فراوان ببووەوە، بە تایبەتی

لەناو شارەکاندا. شانەکانی ڕێکخستن گەیشتبوونە شارەکانی هەولێر، کەرکووک، گەرمیان، مووسڵ و بادینان. سەرباری لایەنگرانی تر، کە لە هەموو شوێنێکەوە سەریان هەڵدەدا و کاریان بۆ ڕێکخستن دەکرد. ئەمە جگە لەوەی کە فشاری "یەنک" لەسەرمان زۆر زیادی کردبوو. هەر لەو کاتەدا جەلال تاڵەبانی کۆمەڵێک هاوڕێی ئێمەی بانگ کردبوو و پێی ڕاگەیاندبوون، کە ئەوان باش دەزانن، کە ئەوان سەر بە کارگەرانن و داوای لێ کردبوون، کە لەناو "یەنک"دا کاری ڕێکخستن نەکەن و خۆیان جیا بکەنەوە و پێشنیاری کردبوو، کە بارەگا بکەنەوە و بەڵێنی یارمەتیشی پێ دابوون. ئێمەش ئەم بابەتەمان زۆر باس کرد و بە ئاشنایەتییەک کە تا ئەو کات لەسەر "یەنک" هەمان بوو، بڕوامان بەو بەڵێنانە نەکرد و وتمان ئەمە تەڵەیەکی سەرکردایەتیی "یەنک" و تاڵەبانییە. ئەگەرچی ئێمە هەرگیز کاری ڕێکخستنمان لە ڕیزەکانی "یەنک"دا نە کردووە، بەڵام دوای دانیشتنی دووهەم و پاشان ئاگربەست و مفاوەزاتی ١٩٨٤ "یەنک" لەگەڵ ڕژێمی بەعسدا، بڕیارمان دا، گشت هاوڕێیانمان بۆ ناو شارەکان بڕۆنەوە و بەنهێنی بژین و کاری سیاسی بکەن.

دیارە ئەم بڕیارەش قورساییەکی زیاتری خستە سەرمان. لە هەموو ئەمانەش گرنگتر دۆشدامانی ڕابەریی ئەوسای کارگەران بوو، بەرامبەر بە مەسەلە سیاسییەکانی کۆمەڵگا لەو سەردەمەدا، کە گرنگترینیان مەسەلەی جەنگی عێراق_ ئێران و مەسەلەی مفاوەزاتی یەنک_ بەعس و هاتنەوەیان بۆ ناو شارەکان و شەپۆلی ناڕەزایەتیی جەماوەری دژ بە سیاسەتی سەرکوتگەرانەی بەعس و نادیاری و نەبوونی ستراتیژێکی ڕۆشن لەبەردەم کارگەراندا، کە ئەم ناڕەزایەتییانە بەرەو کوێ دەڕوات.

بەکورتییەکەی، ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان بەتایبەتی لە زانکۆکانی هەولێر و مووسڵ و تا ڕادەیەک بەغداش شەپۆلی دەدا، هەزاران سەربازی هەڵاتوو لە جەنگ نەیان دەزانی چی بکەن و ڕوو لە کوێ بکەن. کەچی سەرکردایەتیی کارگەران خەریکی تێپەڕاندنی پۆپۆلیزمەکەی بوو، ئەویش بە دیراسەکردن. نەبوونی ئاسۆیەکی ڕۆشن وای کرد، ئەوەندەی تر قەیرانی کارگەران قووڵ بێتەوە و لە ئاستی قەیرانێکی دەروون تەشکیلاتیدا دەربکەوێت. لەو هاوڕێیانەی ناوەند ئاسۆی کەریم زەند بڕیاری دا بۆ دەرەوەی وڵات بڕوات. هاوڕێ هۆشیار قادر لە ناوەند دابڕا و کەمتر ئامادەی کۆبوونەوەکان دەبوو. هاوڕێ بەختیار مستەفا قسەی لەسەر سەختیی پێکهاتنی ڕێکخراوی کۆمۆنیستیی چینی کرێکار لە وڵاتانی جیهانی سێهەمدا دەکرد و جارجار بیری لە ڕۆیشتن بۆ دەرەوە دەکردەوە. بار و دۆخێکی وا هاتە پێشەوە، کە

باسکردن لە بچووکترین مەسەلە لە ناوەندا ناکۆکیی زۆری لێ دەکەوتەوە. کۆبوونەوەی لاوەکی و نا شەرعی لە ئاستی ناوەندا دەستی پێ کرد. ناڕەزایەتی، داپچڕان و وازهێنان لەناو کادر و هەڵسووڕاوانی ڕێکخستندا دەستی پێ کرد.

زۆرێک لە مەسەلە شەخسی و تایبەتییەکان دەبوونە مەسەلەی گەورە و هەڵوێستیان لێ وەردەگیرا. لەبیرمە، ئەو کات بار و دۆخێکی سەیر هاتە ئاراوە، هەندێک لە هاوڕێیانی ناوەند (کە خۆم یەکێکیان بووم) گلەیی ئەوەیان دەکرد، کە گوشارێکی تەشکیلاتی ڕۆژانەی زۆریان لەسەرە و بەهۆی کۆبوونەوە و کاری زۆری ڕێکخستنەوە، بواری دیراسەکردنیان نییە، تا زیاتر بە مارکسیزمی شۆڕشگێڕ ئاشنا ببن. هەندێکی تریشمان (وەکوو هاوڕێ موئەیەد ئەحمەد، کە ئەو دەمە بە هاوڕێ ڕێبوار دەناسرا) گلەیی ئەوەیان هەبوو، کە هەرچی کارە تیۆرییەکانە ئەوان دەیکەن، کەچی دەدرێنە پاڵ کەسانی (دیارە مەبەستی من بوو) دیکە. بەکورتییەکەی، هەر وەکوو وتم، کارگەران بۆ بنبەست گەیشت.

تا ئەو کاتەی کە سکرتێری ڕێکخستن نەبوو، ئەتوانم بڵێم، کەسایەتیی یەکەمی کارگەران بووم. لەدوا کۆبوونەوەی ناوەندا کە من ئامادەی بووم، بەڕاشکاوانە وتم: تا ئێستا هیچ کەسێک لە ئێمە نوێنەرایەتیی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ ناکات و بە بۆچوونی من، کارگەران لە ئەزمەدایە و هەم خودی خۆشم هەست دەکەم، کە لە ئەزمەی فکریدام. بۆیە بڕیارم داوە، واز لە ئەندامێتیی ناوەند بهێنم و بچمە خوارەوە، دیراسە بکەم.

پاش ئەم کۆبوونەوەیە، ئەو هاوڕێیانە کۆبوونەوەیەکی دیکەیان ڕێک خستبوو، من دواتر زانیم، کە بە دانیشتنی تری لاوەکی خۆیان ئامادەیان کردبوو، منیشیان بۆ کۆبوونەوەکە، کە لە ماڵی هاوڕێ هیوا حەمە ڕەئووف بوو، بانگ کرد. لەڕاستیدا من چووم. بەڵام هاوڕێ عوسمانی حاجی مارف کە کۆبوونەوەکەی ساز دابوو، کاتەکەی بە هەڵە بە من وتبوو. کاتێک کە چووم، زۆرم لە دەرگا دا، کەس نەی کردەوە، ئیتر منیش بۆ ماڵەوە گەڕامەوە. پاش ماوەیەک عوسمان بەدوامدا هات و وتی، وەرە بۆ کۆبوونەوەکە! من کە لەو هەڵەیە زۆر پەستبووم، نەچووم و وتم، من هیچ باسێکم نییە، بڕیاری خۆمم ڕاگەیاندووە، دەچمە خوارەوە و دیراسە دەکەم. پاش ماوەیەک هاوڕێ جەمال (نادر عەبدلحەمید) بۆ لام هات و پێی ڕاگەیاندم، کە ئەوان نوێنەرایەتیی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ دەکەن و من (جەبار) لەو ڕەوتەدا نیم و ئەوان نووسین لەسەر ئەو بار و دۆخە بڵاو دەکەنەوە. لە وەڵامدا وتم،

ئەوەی کە ئێوە مارکسیزمی شۆڕشگێڕن، ئەوە بۆچوونی خۆتانە، من قسەی خۆمم لەم بارەیەوە کردووە. سەبارەت بەوەش کە نووسراو بڵاو دەکەنەوە، زۆر باشە.

بەڵام منیش شت دەنووسم و مافی خۆشمە لەناو ڕێکخستندا بڵاو بکەنەوە. لە وەڵامدا وتی، ئەگەر ناوەند لەسەری ڕازی بێت، بۆتی بڵاو دەکەینەوە. من زۆر بە وەڵامەکەی پێکەنیم و وتم، من لە دژ ئەو بۆچوونانەی ئێستا باسی دەکەیت، کە هی ناوەندە شت دەنووسم، ئیتر چۆن ئەوان ڕازی دەبن! بەهەر حاڵ من دڵنیام بڵاوی ناکەنەوە، بەڵام خۆم ئاگاداری هەموو هێڵەکانی ڕێکخستنم و پێیانی دەگەیێنم. پاش چەند هەفتەیەکی تر بە مەلا سیروانی برامدا، کە ئەویش کارگەران بوو، هەواڵی دەرکردنمیان بۆ نارد. بە بیستنی هەواڵەکە بەپەلە بۆ ماڵی موئەیەد کە لە نزیک ماڵی خۆمان بوو، چووم، هەستم کرد، خۆی لێ شاردمەوە و نەهاتە دەرەوە! دوای چەند ڕۆژێک عوسمانی حاجی مارف بۆ ماڵەوە بۆ لای مەلا سیروان هات، تاوەکوو هەندێک چەک و کەلوپەلی تر کە لە لای بوو، وە لە حەشارگەیەکدا هەڵگیرابوو، وەربگرێتەوە. بە عوسمانم وت: حەقی خۆمە بزانم، لەسەر چی دەرتان کردووم؟ بەبێ زەحمەت دەقی ئەو بڕیارەم بۆ بنێرن! لە وەڵامدا وتی، کۆ ئێمە هیچت بۆ نانێرین، نووسین لەسەری بڵاو دەکەینەوە. وتم، نووسین شتێکی ترە، من داوای ئەو بەشە لە گوزارشی کۆبوونەوەکە دەکەم، کە پەیوەندی بە منەوە هەیە.

دیسانەوە وتی، کۆ ئێمە هیچ نانێرین. هەروەها پێم وت، هەندێ قسەی شەخسیم لەسەر ئێوە بیستێتەوە، ڕایگرن، جوان نییە! ئەم قسانە ئاسانە هەموو کەسێک بیکات، زەردەخەنەیەکی بۆ کرد و ڕۆیشت. ئێستاشی لەگەڵدا بێت، نازانم، لەسەر چی دەرکرام! بەڵام ئیتر من پەیوەندی شەخسیم لەگەڵ پچڕین و یەکمان نەدیبەوە، تا پێکهاتنی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق. لەوە ئەچێت، هاوڕێیانی ناوەند بڕوایان بە قسەکانی دوا کۆبوونەوەم نەکردبێت و وایان زانیبێت، کە من بە نیازی جیابوونەوەم. چونکە پێشتر هەندێکیان (بە تایبەتی هاوڕێ موئەیەد) زۆر لەوە نیگەران بوون، کە من جارجار هەندێک هاوڕێی ڕێکخستنم بە شەخسی دەبینی. لەوانە، سەرداری قەڵادزێ کە زۆر لە نزیکەوە ئاگاداری باسەکانی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ بوو و فارسیەکی باش فێر ببوو. تەهای حەمە ڕەش و نەبیلی موهەندیس، کە هەرسێکیان لە شاخ بوون و تازە بۆ ناوشار گەڕابوونەوە. هەروەها نەجات محەمەد دەروێش و نووری کەریمی موهەندیس. ئەم هاوڕێیانە لە کارگەران ناڕازی بوون و ڕەخنەی جیدیان لێی هەبوو. لێرەدا بە

پێویستی ئەزانم، ئاماژە بە چەند خاڵێک بکەم:

یەکەم، ئەزمە و بنبەستی کارگەران لە ڕاستیدا ئەزمەیەک بوو، کە گشت چەپی عێراقی گرتەوە. باسەکانی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ ئەگەرچی لە ئێران و لەسەر دەستی هاوڕێ مەنسوور حیکمەت هاتە ئاراوە، بەڵام بەوە نەوەستایەوە، کە پۆپۆلیزم تەنها لە ئێراندا تێک بشکێنێ، بەڵکوو ئەم کارکردەی لە کوردستانی عێراقیشدا درێژەی هەبوو. کارگەران کە سەرەکیترین باڵی چەپی ئەوسا بوو، بەرزە (بەرەی ڕزگاریی زەحمەتکێشان)، هەروەها "گرووپی کار"یش، ئەگەر چی ئەمان هەندێک جیاوازییان لەگەڵ دوو ڕێکخراوەکەی تردا هەبوو، کە زیاتر چەپی لیبراڵ بوون، کەچی ئەمانیش هەر ئەو کاتە بەو بیانووەی کە پرۆلیتاریا لە عێراقدا وەکوو پرۆلیتاریای ئەورووپا پێشکەوتوو نییە، بارگەیان بەرەو ئەورووپا پێچایەوە. بەڵام ئەوەی جێی داخە کە خودی تێکشکانی پۆپۆلیزم لە ئێران ئەنجامێکی عەمەلیی بەرجەستەی لێ کەوتەوە و بە پێکهێنانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران کۆتایی هات، کەچی لە عێراقدا یان لە کوردستاندا ئەم ئەنجامەی بەدەستەوە نەدا، بەڵکوو ٧ تا ٨ ساڵی تر و ئاڵوگۆڕی زۆر جیدیتری ویست، تا بگاتە ئەوەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق پێک بێت.

دووهەم: بنبەستی کارگەران و درووستبوونی ڕەوتی کۆمۆنیست نەک هەر نەبووە مایەی یەکریزی یاخود هاتنەکایەی هێزێکی سیاسی_ فکری و پێکهاتنی ڕێکخراوی سەربەخۆ، کە زۆربەی مەحفەل و گرووپە چەپەکانی ئەو سەردەمە کۆ بکاتەوە و لە ئاستی سیاسیدا بتوانێت ببێتە هێزێکی بەرچاو، هەم لەناو چینی کرێکاردا و هەم لە ئاستی کۆمەڵگادا، بەڵکوو ئەوەی کە درووست بوو، مەحفەلێک یان لە باشترین حاڵدا ڕێکخراوێکی تر چووە پاڵ مەحفەلەکانی تر بە هەندێک ئاڵوگۆڕی زۆر مەنفییەوە، کە لەسەرووی هەموویانەوە سیکتاریزمە.

بە درووستبوونی ڕەوت کۆمەڵێک کادری بەرجەستە پەرتەوازە بوون و ناوەندیی ڕەوت تەنها بە بیانووی ئەوەی کە ئەوانە ڕەخنەیان هەیە، ئیجرائاتی لەگەڵدا کردن، کە ئەویش دوورخستنەوە بوو.
دۆخێک گەیشتە ئاستێک کە بە پێوانەی زۆر ورد ڕادەی یەکڕابوون، یان جیاوازی لەگەڵ بۆچوونەکانی "ڕەوت"دا ببووە پێوانە بۆ ئەندامەتی لە ڕەوتدا.

جگە لەمانە، مەسەلەی نەبوونی بەرنامە کرایە بیانوویەک بۆ دەرگا داخستن لەسەر هەر جۆرە هەوڵێکی سیاسیی کۆمەڵایەتی، بەتایبەتی لەناو چینی کرێکاردا. ئەمە بەدەر لە ڕاستی و درووستی

ئەو قسەیەی کە ئەو سەردەمە بەناوی هاوڕێ نادر عەبدلحەمیدەوە بڵاو بووەوە، کە گوایە وتبێتی: ئێمە ڕۆشنفکرێکی کۆمۆنیست بە ١٠ کرێکاری پێشڕەو ناگۆڕینەوە. خودی ئەم وتەیە باری ئەو سەردەمەی ڕەوتی عەکس دەکردەوە.

خوێندنەوە و دیراسە هەموو شتێک بوو. ماوەیەک هەواڵی ئەوە بڵاو بووەوە، کە هاوڕێیانی ڕەوت خەریکی خوێندنەوەی سەرمایەن. ماوەیەکی تر، ئاها ڕەوت تەواوی دانراوەکانی لێنینیان دەستکەوتووە. من نە ئێستا و نە ئەو کاتیش لە بایەخی ئەم کارانە کەم ناکەمەوە، بەڵام کاتێک کە ئەمانە جێی هەڵسووڕانی سیاسی دەگرێتەوە، ئیتر مەسەلەکە شتێکی ترە.

سێهەم: مارکسیزمی شۆڕشگێڕ کە لەبەرامبەر پۆپۆلیزمی باوی ناو چەپی ئێراندا سەری هەڵدا و تێکی شکاند، بۆ خۆی ڕەوتێکی فکریی سیاسی بوو و لە ڕاستیدا لە یەک خاڵی سەرەکیدا چڕ دەبووەوە: گەڕانەوە بۆ ئوسووڵی مارکسیزم و پاککردنەوەی ئەو تەپوتۆزەی کە لە ئەنجامی باڵادەستی ڕەوتە بۆرژوازییە جۆراوجۆرەکانی وەک، ستالینیزم، ماویزم، ترۆتسکیزم… لەناو بزووتنەوەی کۆمۆنیستیدا، لێی نیشتووە، کە خەباتی چینی کرێکار بە لاڕێدا دەبات. ئەم بزووتنەوەیە لە ڕاستیدا بزووتنەوەیەکی فکری بوو و بە پێکهاتنی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران کۆتایی هات. ئەرکی لەوە بەدوای کۆمۆنیستەکان بریتی بوو، لەوەی کە هاوڕێیانی ئێران لە کۆنگرەی دووی حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانەوە ناویان لێ نا، بە کرێکاریکردنی کۆمۆنیزم و دواتریش لە سەرهەڵدان و گەشەکردنی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا بەرجەستە بووەوە. هاوڕێیانی ڕەوت لەگەڵ سەرجەم گرووپ و مەحفەلەکانی چەپی کوردستاندا کاتێک شەڕیان لەسەر بە مارکسیزمی شۆڕشگێڕ بوون دەکرد، کەچی خودی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ کۆتایی هاتبوو و لەم شەڕەشدا تاکە پێوانە قبووڵکردنی تێگەیشتنی ڕەوت لە مارکسیزمی شۆڕشگێڕ بوو. ئیتر بواری هیچ جۆرە جیاوازییەک نەبوو، دەنا دەبوویتە ئیکۆنۆمیست، پاسیڤیست و زۆر شتی تر.

بەکورتییەکەی بڵێم، ڕەوت هەر ئەو کارەی کرد، کە گرووپ و مەحفەلەکانی تری چەپ کردیان و هەر هەموویان بەیەکەوە بوونە مارکسیزمی شۆڕشگێڕ. دیارە لە کاتێکدا و بەدەر لەوەی کە کامیان زۆر مارکسیست بوون، پێداویستی بەرەوپێشبردنی خەباتی چینایەتی شتێکی تر بوو، نەک ئەوەی ڕەوت و مەحفەلەکانی تر. لەدوا قۆناغیشدا هەر بەیەکەوە، ڕەنگە بڵێم، هەندێکیان ئاسانتر لە ڕەوت بەرەوپیری کۆمۆنیزمی کرێکاری چوون و بە ڕاحییەتێکی کۆمۆنیستی

کراوەتر و بەمەرجی کەمتر و سیکتاریزمێکی سووکتر لەوەی ڕەوت حیزبیان پێک هێنا.

سالار ڕەشید: لە لایەن تەواوی سازمان و ئەڵقە کۆمۆنیستییەکانەوە ڕەوتی کۆمۆنیست وەک ڕێکخراوێکی سیکتاریست و ئاکادیمیست، وە لە لایەن یەکێتیی نیشتمانی کوردستان و باقی حیزبە ناسیۆنالیستە کوردستانییەکانەوە تەنها ڕەوت وەک ڕێکخراوێکی کۆمۆنیست دەناسرا. بۆ ئەم دوو حاڵەتە چ شرۆڤەیەکت هەیە؟

جەبار مستەفا:
ئەم دوو حاڵەتە ناکوک و دژ بەیەک نین. دەکرێ ڕێکخراوێك لە ئاستێکی عەلەنی و فراواندا هەم لە لایەن حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانەوە و هەم لە ئاستی جەماوەریشدا بناسرێت، لە هەمان کاتیشدا هەمان ڕێکخراو دەکرێت، سیکتاریست و ئاکادیمیست و تەنانەت شتی تریش بێت. ئەوەی کە تەنها ڕەوتی کۆمۆنیست لە لایەن حیزبە ناسیۆنالیستە کوردەکانەوە دەناسرا، بە بۆچوونی من دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە تەنها ڕێکخراوی ڕەوت لە یەکەمین ڕۆژەکانی مارتی ١٩٩١ەوە خۆیان وەک ڕێکخراوێکی سیاسی ناساند و هەر زوو بارەگا و مەقەڕیان کردەوە و ئاڵای سووری ڕێکخراوەکەیان لەسەر بەرز کردەوە، هێزی چەکداریان لە چەند شارێک پێک هێنا، ئەوان تەنانەت لە شووراکانیشدا جەختیان لە سەربەخۆیی و جیاوازیی خۆیان لەگەڵ ڕێکخراو و گرووپە چەپەکانی تر دەکردەوە. هەڵسووڕاوەکانیان بە ناوی ڕەوتەوە قسە و بانگەوازیان دەکرد و وتاریان دەخوێندەوە. لە کاتێکدا باقی هەڵسووڕاوانی تر وەک کەسانێکی کۆمۆنیست یان چەپ، واتە، بەبێ ناو هەمان کاریان دەکرد. لە ڕۆژانی دواتریشدا ڕەنگە لە گەڵ حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی تردا گفتوگۆ و پەیوەندییان گرتبێت. ئەم کارەی ڕەوت بێگومان کارێکی ئیجابییە و ئەو ئەنجامەی لێ کەوتەوە.

سالار ڕەشید: تۆ یەکێک بووی لە بنیاتنەرانی “ئەڵقەی کۆمۆنیستیی بڵێسە”، لە چ ساڵێکدا ئەم ئەڵقەیە پێک هات؟ کێ بوون بنیاتنەرانی؟ چ کارە بوون؟ خەڵکی چ شار و ناوچەیەک بوون؟ ئەی ئەو ماوەیەی کە دەکەوێتە نێوان وازهێنانت لە هێڵی “کارگەران” تا دەگاتە پێکهێنانی ئەڵقەی کۆمۆنیستی بڵێسە هیچ کۆڕ و کۆمەڵێکتان هەبوو؟ بیرۆکەی پێکهێنانی ئەم ئەڵقەیە چۆن پەیدا بوو؟ ئامانجێک کە لەبەردەم خۆی دانابوو، چی بوو؟ پاش ماوەیەک نێوی ئەم ئەڵقەیە بە دەستەی کرێکارانی پێشڕەو دەگۆڕێن! ئایا پەیوەندی بە چەندایەتی و چۆنایەتی ئەڵقەکەتانەوە هەبوو؟

جەبار مستەفا:
لەڕاستیدا من کە وازم هێنا، یان لە کارگەران "دەرکرام"، تەنها نەبووم، ئەو پرۆسەی وازهێنانە یان دەرکردنە، پرۆسەیەکی بەکۆمەڵ بوو، سەر تا پێی کارگەرانی گرتەوە، لە خوارێوە بۆ ئەڵقەی ناوەند. لە ئاستی ناوەنددا لەتیفی شێخ عومەر وازی هێنا و تا ماوەی چەند ساڵێک دوای ئەوە لەکاری سیاسیماندا بەیەکەوە ماینەوە. ئاسۆی کەریم زەند هەر زوو بەرەوە ئێران ڕۆی و لەوێوە بۆ ئەورووپا. هۆشیار قادر لە کاری سیاسی و ڕێکخراوەیی کشایەوە. بەختیار مستەفا پاش ماوەیەک بۆ ئەورووپا ڕۆیشت. هیوا حەمە ڕەئووف وازی هێنا. بەکورتییەکەی، لە ناوەندی کارگەران تەنها موئەیەد ئەحمەد، عوسمانی حاجی مارف و نادر عەبدلحەمید (کە تازە ببووە ئەندامی ناوەند) مانەوە. لە ئاستی کادر و هەڵسووڕاوانی خوار ناوەند، ژمارەیەکی زۆر وازیان هێنا، یاخود ناوەندی ڕەوت لێیانی نەپرسییەوە، کە ئەستەمە ناوی گشتیانم بیر بێتەوە. بە هەر حاڵ لەگەڵ وازهێنانمدا باسەکانی ئەو سەردەمە تا چەند مانگێک بەردەوام بوو.

لەو کاتەدا پەیوەندیی ڕاستەوخۆم بەم هاوڕێیانەوە هەبوو: نەجات محەمەد دەروێش، نووری کەریمی موهەندیس، عەدنان کەریم (ئەحمەد موعین)، لەتیفی شێخ عومەر، تەهای حەمە ڕەش، سەرداری قەڵادزێ، نەبیلی موهەندیس، سیروان مستەفای برام، کامیلی پارێزەر، هەروەها ستار محەمەد کەریم (فوئاد سادق) و عوسمان محەمەد کەریم لە گەرمیان. دیارە ئەم هاوڕێیانەش کەم تا زۆر پەیوەندیی تریان هەبووە.

ئێمەش بەهیچ جۆرێک هەوڵی لێتبوونی ڕۆوتمان نەدا. هەر وەکوو وتم، باسەکانی ئەو سەردەمە زیاتر هەڵسەنگاندنی کارگەران و پرۆسەی وازهێنانی هەڵسووڕاوانی تازەی ڕەوت بوو. لەو هاوڕێیانە هێندێکیان ڕۆیشتن بۆ ئەورووپا.

پاش چەند مانگێک و لە وەڵام بەوەی چی بکەین، وە بەتایبەتی دوای ئەوەی پەیوەندیمان لەگەڵ کۆمەڵێک کادری حیزبی کۆمۆنیستی ئێراندا پتەو کردبووەوە، هاتینە سەر ئەوەی کە لە زستانی ساڵی ١٩٨٥دا ئەوەندەی بیرم بێت، هاوڕێیان نەجاتی موهەندیس، سیروان مستەفا، عەدنان کەریم و من ئەڵقەی کۆمۆنیستیی بۆسەمان دامەزراند و یەکسەر پەیوندیمان بە گشت ئەو هاوڕێیانەی کە پێشتر ناوم هێنان، جگە لە سەرداری قەڵادزێ کرد. لەگەڵ نەبیلی موهەندیس کە ڕۆیشت بۆ ئەورووپا، ڕەخنەی سەرەکی ئەو سەردەمەمان لە ڕەوت ئەوە بوو، کە

ئەوان بە بیانووی نەبوونی بەرنامەوە، ڕێگای هەڵسووڕانی سیاسی بەتایبەتی لەناو کرێکاراندا دەبەستن. دەکرێ هەر ئێستا بەم توانا فکری و سیاسییەی خۆمانەوە بۆ کاری هۆشیارکردنەوە دەستبەرین.

بە ڕێکخستنی کرێکاران لە ئەڵقە و مەحفەلی کۆمۆنیستیدا، وەڵام بە مەسەلەی خەباتی ڕۆژانەیان بدەینەوە. هەر زۆر زوو و بە نووسراو وەڵامی بڕیاری حکوومەتی بەعسمان سەبارەت بە بەفەرمانبەرکردنی چینی کرێکار کە لە نووسینی من بوو، دایەوە. نووسراوێکمان لەسەر مەسەلەی نەتەوایەتی کە لە نووسینی عەدنان بوو، بڵاو کردەوە. یەکێک لە باسە سەرەتاییەکانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران سەبارەت بە سۆڤێت، کە من بۆ عەرەبی وەرمگێڕابوو، بڵاو کردەوە.

لەگەڵ یەکەمین نووسراو، ئەڵقەی سەرەکی کە بریتی بوون لە: نەجاتی موهەندیس، سیروان مستەفا، عەدنان کەریم و من (هەر هەمووومان لە سلێمانی دەژیاین) لەسەر ناوی ئەڵقەی کۆمۆنیستیی بۆسە ڕێک کەوتین. لە تاقیکردنەوەی ساڵانی پێشووەوە ئەوە فێربووین، کە هەرگیز بێبێ ناو کار نەکەین.
ئەندامانی بۆیسە بەواقیعی لە شارەکانی سلێمانی، کەرکووک، هەولێر، کەلار بوونیان هەبوو. هەر لە سەرەتاوە دەستمان بۆ پێکهێنانی ئەڵقەی کرێکاری لە شوێنی ژیان و کاریاندا برد. هاوڕێ نەجات لە گەڕەکی سەرشەقامی سلێمانی کەسێکی ناسراو و بە ئۆتۆریتە بوو. هەر ئەو کات هەستمان دەکرد و لە ساڵانی دوایشدا بۆمان دەرکەوت، کە تۆڕێکی فراوانی لە هەڵسووڕاوانی کۆمۆنیست کە ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ لە سلێمانی لەسەر دەستی ئەوان دەستی پێ کرد، پێک هێنابوو. من دەستم گەیشت بە کارگەی چیمەنتۆی سەرچنار و ئەڵقەیەکی دوو کەسیم لەوێ پێک هێنا.

خەسڵەتی سەرەکیی بۆسە کرانەوەی بەرامبەر بە هەڵسووڕاوانی چەپ چ وەک ڕێکخراو چ وەک تاک بوو. ئەو سیکتاریزمە ڕێکخراوەییەی کە بە درووستبوونی ڕەوتی کۆمۆنیست تەشەنەی کرد، بە درووستبوون و گەشەسەندنی بۆسە پاشەکشەیەکی بەرچاوی بەخۆیەوە بینی.

ئەوەندەی من لە ڕووداوەکانی ئەو سەردەمەی چەپ ئاگادار بم، سەرجەم ڕێکخراوەکان و زۆرێک لە هەڵسووڕاوانی ئەڵقە و مەحفەلە جیاجیاکانی چەپ لەو سەردەمەدا، جگە لە ڕەوت، جۆرێک لە پەیوەندیی دۆستانە، هاوکاری، بیروڕاگۆڕینەوە لەنێوانیاندا هەبوو. بەڵام هاوڕێیانی ڕەوت هیچ جۆرە حیسابێکیان بۆ ئەو تەیفە فراوانە نە دەکرد. لەبیرمە کە هاوڕێ سەڵاحی موهەندیس (حەیدەر هیدایەت)مان ناسی،

هاوڕێیانی ئێمە لە کەلار (فوئاد و عوسمان) بۆ ماوەیەکی باش لە ماڵی خۆیاندا حەشاریان دا و تەنانەت مەسرەفی ڕۆژانەشیان ئەکێشا. پاش ئەوەی بڕیاری دا، بۆ سلێمانی بێت، ئێمە نەک هەر شوێنی ژیانیمان بۆ ماوەیەکی باش بۆ دابین کرد، بەڵکوو لەو پرۆژە‌ مالییەی کە لەگەڵ کۆمەڵێک هاوڕێی تردا هەمان بوو، مانگانەمان بۆ بڕییەوە. من بۆخۆم چەند جارێک لە هەڵەبجە (کە لە ماڵیکدا لەگەڵ سامان کەریم دەژیا و بەمەرجێک من نە لەگەڵ سامان و نە لەگەڵ حەیدەر لەباری سیاسیە‌وە دەگونجاین) سەردانیم کرد. هەروەها بەدرێژایی چەندین ساڵ پەیوەندیە‌کی هاوڕێیانەمان لەگەڵ هاوڕێ ڕێبوار ئەحمەدی ئێستا هەبوو، کە بۆ ڕۆژێکیش ئەندامی بڵێسە نەبوو□. لەڕاستیدا پەیوەندیمان گەیشتبووە ڕادەی ئەنجامدانی هەڵسووڕانی زۆر تایبەت، کە مەترسی زۆر جدی بۆ سەر ژیانی هەر دوو لامان هەبوو.

بە هەر حاڵ، یەکێک لە مەیدانە زۆر گرنگەکانی هەڵسووڕانی بڵێسە ئەو کۆمەکە مالیە بوو، کە مانگانە بۆ کۆمەڵە و حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانی دەنارد. سەرچاوە‌ی ئەو کۆمەکە پرۆژە‌یەکی دەستبەسەراگرتن لە بەغدا بوو. ئەوەندەی بیرم بێت، لە ناوەڕاستی ۱۹۸۷ەوە دەستی پێ کرد و نزیکەی ۲ ساڵی خایاند. ۲ تیم ئەنجامیان دەدا، تیمی یەکەم، ڕێبوار ئەحمەد و وەستا عەلی کفری، تیمی دووهەم فوئاد سادق و من. لەو کۆمەکە یارمەتی مانگانەی هێندێک هاوڕێ دەدرا، لەوانە من و تەهای حەمە ڕەش. هەروەها مانگانەمان بۆ هێندێک هاوڕێی دەرەوەی بڵێسە بڕیبووەوە، لەوانە حەیدەر هیدایەت و مانگانەش ۱۰۰۰ دیناری عێراقیمان بۆ کۆمەڵە بەناوی هاوڕێیانی کۆمۆنەوە دەنارد، کە هەموو جارێکیش لە ڕادیۆی کۆمەڵەوە دەخوێنرایەوە‌. ئەمە سەرباری ئەوەی کە جارجار داوای کۆمەکی فەورییان بەتایبەتی بۆ ڕادیۆی کۆمەڵە لێ دەکردین.

نووسراوەکانی بڵێسە هەر هەموویان جگە لە بەیاننامەکان کە بە ڕۆنیۆی دەستی ئامادەمان دەکردن، دەستنووس بوون. دیارە تیراژیان کەم بوو، باسە سیاسیە‌کان لە ۱۰ ژمارە و بەیاننامەکانیش لە چەند سەدێک تێنەدەپەڕین.

ماوەتەوە ئەوە بڵێم، کە ئەڵقەی کرێکارانی پێشڕەو هەمان ئەڵقەی بڵێسەیە و لەڕاستیدا پاش گرتنی هاوڕێ نەجات من و عەدنان بڕیارمان دا، کە تا چارەنووسی نەجات ئاشکرا نەبێت، هیچ شتێک بە ناوی بڵێسەوە بڵاو نەکەینەوە، نەوەک فشاری لێکۆڵینەوە‌ی لەسەر زیاتر بکات. بە هەر حاڵ پاش ئەوەی بۆمان دەرکەوت، کە ئەو هاوڕێ

ئازیزەمان لەژێر ئەشکەنجەدا گیانی لەدەست داوە، بەبێ ئەوەی یەک وشە بدرکێنێت، دیسانەوە ناوی بڕۆسەمان بەکار هێنایەوە.

هاوڕێ نەجات لە ڕۆژی ٢٩/٤/١٩٨٧ لە خاڵی پشکنینی کەرکووک_ سلێمانی بە کۆمەڵێك بەیاننامەی بڕۆسەوە کە بە بۆنەی یەکی ئایارەوە دەریکردبوو و بەتەما بوو بۆ هەولێر بیانبات و لەوێ بڵاویان بکاتەوە گیرا. هەر لەوێ هەوڵی ڕاکردنی دابوو، بەڵام گرتبوویانەوە و پاش چەند ڕۆژێکی کەم لەژێر ئەشکەنجەدا گیانی لەدەست دا. پاش چەند مانگێک کە ئەو هەواڵەمان بیست، من بۆ کەرکووک چووم و لەڕێی دۆستێکمانەوە (ئیسماعیل عەبدلقادر) زانیمان، کە تەرمەکەیان داوەتە شارەوانی کەرکووک و لە گۆڕستانی شێخ محێدین لە کەرکووک ناشتوویانە.

سالار ڕەشید: لەو دەمەدا چ ئەڵقە و سازمانێکی دیکەی کۆمۆنیستی لە ئارادا بوون؟ پەیوەندیتان لەگەڵیاندا چۆن بوو؟ قەوارەی ئەم ڕێکخراوە پێش هەڵوەشاندنەوەی چەند بوو؟ بازنەی هەڵسووڕانتان کوێی گرتبووەوە؟

جەبار مستەفا:
پاش پێکهاتنی بڕۆسە بە ماوەیەکی کەم و لە ڕێگای فوئاد سادق و عوسمانی برایەوە و هەر لە ماڵی خۆشیان لە کەلار بە هاوڕێ حەیدەر هیدایەت ئاشنا بووم. دیارە پاش قسە و باسێکی کورت ئێمە زانیمان کە ئەویش پەیوەندی بە چەند هاوڕێیەکی ترەوە هەیە و بەبێ ناو کار دەکەن. هەر دوو لامان بۆمان دەرکەوت، کە جیاوازیی فکریی سیاسیمان هەیە و ناکرێ داوای کارکردنی لە بڕۆسەدا لێ بکەین. بەڵام هاوکاری و نزیکایەتیمان وەک خۆی مایەوە. پاشان ئەو ڕۆیشتەوە سلێمانی و لەوێ لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی تریدا (خەسرەو سایەی ئۆستا، سامان کەریم و...) "دەستەی پێشڕەوانی پرۆلیتاریا"یان پێک هێنا. دوای ئەوەش پەیوەندیمان تا هەڵوەشاندنەوەی دەستە و بڕۆسە هەر مایەوە. جگە لەو، هەر وەکوو پێشتریش ئاماژەم پێی دا، هەر لە ماڵی فوئاد و عوسمان ڕێبوار ئەحمەدم ناسی، کە ماوەیەک بوو لە کۆمەڵەی ڕەنجدەران جیا بووبووەوە و دەمان زانی کە ئەوانیش گرووپێکن و نزیکایەتی فکریی سیاسی و تەنانەت شەخسیش لەنێوانماندا زۆر بەهێز بوو.

پاش ماوەیەک ئەو چووە لای کۆمەڵە بۆ دەورەی ئامووزشی و پاش گەڕانەوەی لەسەر هەندێک وردەکاری ڕێک نەکەوتین، ڕەنگە ئێستا بڵێم، بیرم نایات، کە چی بوون. پاشان ئەو لەگەڵ هاوڕێیان: سالار

ڕەشید و ڕەحمان داود "کۆمەڵەی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست/ کۆتک"یان پێک هێنا و بڵاوکراوەی "بەرەو سۆسیالیزم"یان دەردەکرد. لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە پەیوەندیی سیاسیی پتەومان لەنێواندا هەبوو. بەجۆرێک کە هەموو ژمارەکانی "بەرەو سۆسیالیزم"ی بۆ دەهێنایین و لەسەر زۆربەی مەسەلەکانی ئەو سەردەمە بیروڕامان دەگ□□یەوە. ئەمە جگە لەو چالاکییەی کە پێشووتر باسم کرد. پەیوەندیمان هەر بەردەوام بوو، تا هەڵوەشاندنەوە‌ی یەکێتیی خەباتی کۆمۆنیستەکان و بڵێسە. لەڕاستیدا دوای ئەو قۆناغە پەیوەندیی من و ڕێبوار چووە ئاستێکی ترەوە.
بە تایبەتی لەدوای سەرهەڵدانی کۆمۆنیزمی کرێکاری و ئاشنابوونمان پێی. ئیتر وەک دوو کەسی نزیک لەیەک، بێ ئومێد لە چەپی ئەوسا، بەدوای ئەڵتەرناتیڤێکدا دەگەڕاین. تا کار بەوە گەیشت، هاتە سلێمانی و بۆ ماوەیەک لە ماڵی خۆمان دەژیا. سەرەتا هەردووکمان بە "کۆمەڵەی کرێکارانی ١ی ئایار"ەوە پەیوست بووین و دواتر "یەکێتیی خەباتی کۆمۆنیزمی کرێکاری"مان لەگەڵ تاهیر حەسەن و عەدنان کەریمدا پێك هێنا.

سالار ڕەشید: ئەم ئەڵقەیە کەی هەڵوەشایەوە؟ بۆچی؟

جەبار مستەفا:
بڵێسە‌ وەک زۆربەی ئەڵقە و ڕێکخراوەکانی چەپ، بە سەرهەڵدانی باسەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری و ئاشنابوونی هەڵسووڕاوانی چەپ پێیان، هەروەها بەبێ وەڵام مانەوەی لە بەرامبەر بار و دۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەوسای عێراق، تووشی قەیران و بنبەست بوو. ئەگەرچی چەپی ئەو سەردەمەی کوردستان زیاتر ڕەوتێکی فکری بوو و کەمتر بار و دۆخی کۆمەڵایەتی و سیاسیی کۆمەڵگا و بەتایبەتی ناڕەزایەتی و خەباتی چینی کرێکار کاری تێ دەکرد. هەر بۆیە بە بۆچوونی من لە بنبەستبوونیدا فاکتەری یەکەم زیاتر ڕۆڵی بینی.
من پێشتر ئاماژەم بەوە دا، کە مارکسیزمی شۆڕشگێڕ وەک ڕەوتێکی فکریی سیاسی، لە ئەنجامی شۆڕشی ئێران و لەبەرامبەر پۆپۆلیزمدا سەری هەڵدا و بە پێکهاتنی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بە ئەنجامی خۆی گەیشت. لە کۆنگرەی دووهەمی هەمان حیزبەوە هاوڕێیانی ئێران بەتایبەتی مەنسوور حیکمەت ئەم ڕاستییەی وتووە، کە بەرەوپێشبردنی خەباتی چینی کرێکار بەتایبەتی لە ئاڵوگۆڕه جیهانداگرەکانی ئەو سەردەمەدا، پێویستی بە شتێکی تری زیاتر لە مارکسیزمی شۆڕشگێڕە. کەچی چەپی عێراق هەتا ماوەیەکی زۆر و نزیک لە ساڵی ١٩٨٧_ ١٩٨٨ لە هەمان پرۆسە‌ی بوون بە مارکسیزمی شۆڕشگێڕدا بوون.

بە هەر حاڵ، بار و دۆخی سیاسیی ئەوسای عێراق و کوردستان، جەنگی

عێراق و ئێران و درێژەکێشانی بۆ ماوەی ٨ ساڵ و ئاکامە فەلاکەتبارەکانی، خەستبوونەوەی لە ڕادەبەدەری سەرکوتی بەعس و ئاڵوگۆڕە جیهانییەکان لە لایەک و بۆ وەڵاممانەوەی چەپ، زۆربەی مەحفەلەکانی گەیاندبووە بنبەست. ئەوەندەی بە “بڵێسە”وە پەیوەستە، کە من یەکێک لە دامەزرێنەرانی بووم، دوو فاکتەری گرنگ لەو ئەڵقەیە بێ ئومێدیان کردم.

لە سەرەتای ١٩٨٧وە بۆ دابینکردنی زیندەگی کەوتمە پرۆژەیەکی میرییەوە لە شاری بێجی کە هەندێک کاری کارەبامان لەگەڵ سیروان مستەفا و چەند کەسێکی تردا گرت. ئەو پرۆژەیە زیاتر لە ٤٠٠٠ کرێکاری لێ بوو، کە لە شوێنە جۆراوجۆرەکانی عێراق و وڵاتە عەرەبییەکان و ئاسیاوە هاتبوون. ماوەی نزیک بە دوو ساڵ لەوێ ماینەوە و تێکەڵاوییەکی زۆرمان لەگەڵ ئەو کرێکارانەدا پەیدا کرد. بەڕاستی ئەوە دەرفەتێک بوو کە تێ بگەم، جیهانی ئەو چەپەی کوردستان و جیهانی چینی کرێکار زۆر جیاوازن. لەگەڵ ئەوەشدا ئەوەندەی باسەکانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران و مەنسوور حیکمەت و ئیرەجی ئازەرینم دەست دەکەوت و دەمخوێندنەوە، ئەوەندەی تر ئەو بۆچوونەم لا پتەو دەبوو. هەر لەو ماوەیەدا عەدنان کەریم، لەتیفی شێخ عومەر، فوئاد سادق نووسراوێکیان بە دەستخەت نووسی، لە ڕوانگەی مارکسیزمی شۆڕشگێڕەوە ڕەخنەیان لە بڵێسە گرتبوو و بە ئیکۆنۆمیست باسیان کردبوو، چونکە زیاتر خەریکی کاری عەمەلییە، نەک بەرنامەیی. کە نووسراوەکەم بینی، تێگەیشتم ئەمە باسی چەند ساڵێک لەمەوبەرە و پێم وتن، هاوڕێیان: ئەم مارکسیزمە شۆڕشگێڕەی ئێوە باسی دەکەن، لە خۆو دەچێت، هیچ شتێکی دیار نییە، ئاخر کوا دەرکەوتەکانی، کوا سوننەتی خەبات و هەڵسووڕانی؟! باسەکە زیاتر لە باسەکانی دەستەی پێشڕەوان دەچوو و دواتریش زانیم، کە هەر بە کارکردی ئەوان دەرچووە. بە هەر حاڵ، من لەگەڵیان نەڕۆیشتم. ئەوانیش ناوێکی تریان لە خۆیان نا، بەداخەوە ئێستا بیرم نایات کە چی بوو.

لەولاشەوە من لەگەڵ ڕێبوار ئەحمەددا قسە و باسمان دەکرد، ئەتوانم بڵێم، هەردووکمان لە چەپی ئەو ڕۆژگارە بێ ئومێد بووبووین و وردەوردە ئومێدی زۆرمان بە باسەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری پەیدا دەکرد. دیارە هیچ نووسراوێکمان نەدیبوو، بەڵام بیستبوومان کە ڕەخنە لە مارکسیزمی شۆڕشگێڕ دەگرن. بەم جۆرە ئیتر کەس نەما، بەناوی بڵێسەوە هەڵسووڕێت و قسە بکات. ئەوەندەی نەبرد، سەرجەم ئەڵقە و سازمانەکانی تر، جگە لە ڕەوت چوونە ڕیزی بڵێسەوە.

لە سەرەتای ساڵی ١٩٩٠ یان کۆتایی ١٩٨٩ ڕەوت نووسراوێکی بڵاو کردەوە بە ناوی "کۆمۆنیزمی کرێکاری و واقیعەتی ئێمە"، کە تیایدا ڕایگەیاندبوو، ئیتر لەمەودوا ڕەوت سەر بە کۆمۆنیزمی کرێکارییە.

سالار ڕەشید: هاوڕێ جەبار! یەکێتیی خەباتی کۆمۆنیزمی کرێکاری بۆ دەورەی خۆی سازمانێکی چالاک و هەڵسووڕاو بوو. ئەگەر بکرێ، ڕوونکردنەوەیەکمان لەمەڕ چۆنیەتیی پێکهێنانی ئەم سازمانە پێ بدەیت. کێ بوون بنیاتنەرانی؟ چ کارە بوون؟ خەڵکی کوێ بوون؟ هەروەها بۆ ئەو دەمە، بەچی خۆتان لەگەڵ باقیی سازمان و گرووهەکانی دیکە جیا دەکردەوە؟

جەبار مستەفا:
پاش هەڵوەشاندنەوەی بڕۆسە، من پەیوەندیم لەگەڵ ئەڵقەیەکی کرێکاری لە کارگەی چیمەنتۆی سەرچنار هەر بەردەوام بوو. لەملاشەوە لە ساڵی ١٩٨٩وە لەگەڵ ڕێبوار ئەحمەد پەیوەندیی سیاسی و شەخسیی نزیکمان هەبوو، هەم بەیەکەوە کارمان دەکرد، هەم بۆ ماوەیەک لە ماڵی ئێمە لە سلێمانی دەژیا. لە ڕێگای ئەوەوە بە کۆمەڵەی کرێکارانی ١ی ئایار ئاشنا بووم. ڕێبوار هەندێکیانی بە شەخسی دەناسی. وەکوو، تاهیر حەسەن و ئیبراهیم محەمەد (بلە سوور). پاش قسە و باسێک لەسەریان بڕیارمان دا، لەگەڵیان کار بکەین و بۆ ماوەی چەند مانگێک بۆ بڵاوکراوەکەیان (خەباتی کرێکار) کە بەدەست دەنووسرایەوە و بە تیراژێکی کەم بڵاو دەبووەوە، دەستمان بە نووسین کرد.

داگیرکردنی وڵاتی کوێت لە لایەن ڕژێمی بەعسەوە بار و دۆخی سەرانسەری عێراق و کوردستانی گۆڕی و لە ئاستی جیهانیشدا کە گەرمەی ڕووخانی بلۆکی ڕۆژهەڵات و سەرهەڵدانی نەزمی نوێی جیهان بوو، مەعلووم بوو، کە عێراق تووشی جەنگێکی خوێناوی لەگەڵ ئەمەریکا دەبێت و ئەمەش بە ئەگەری زۆر ڕاپەڕینی لێ دەکەوێتەوە. ئەو سەردەمە ئێمە وەک بەشێک لە چەپ کەوتینە خۆمان و کۆوتینە قسە و باس و گفتوگۆی بەردەوام لەسەر ئەو بار و دۆخە.

لە میانەی ئەو هەوڵانەدا من کە عەدنان کەریمم دەناسی، هەستم دەکرد، ئەو ئەڵقەیەی دوای بڕۆسە پێکیان هێنابوو نەماوە. ڕێبوار و تاهیریش هەواڵیان پرسی و سەرئەنجام لە ساڵی ١٩٩٠ لە ماڵی ئێمە لە سلێمانی لەسەر پێکهێنانی یەکێتیی خەباتی کۆمۆنیزمی کرێکاری ڕێکەوتین. ئەوەندی من بیرم بێت، لەو دانیشتنەدا ڕێبوار بە نوێنەرایەتی ئەڵقەی ١ی ئایار ئامادە بوو. منیش بە نوێنەرایەتیی

ئەڵقە کرێکارییەکەی کارگەی چیمەنتۆ و عەدنانیش بە نوێنەرایەتیی گرووپێک لە هەڵسووڕاوان بەتایبەتی لە گەڕەکی سەرشەقام و جوولەکانی سلێمانی، لەوانە: نەبەز خالید، شەونمی هاوسەری، خالیدی مەلا عەلی، لەتیف محەمەد دەروێشی برای هاوڕێ نەجاتی موهەندیس و کۆمەڵێک هەڵسووڕاوی تر، کە بەداخەوە ناوەکانیان نازانم. دیارە ئەم هاوڕێیانە لە شوێنی خۆیانەوە پەیوەندی تریان هەبوو، کە من نایانزانم. بەڵام ئەزانم لە کەرکووک و هەولێریش یەکێتیی خەبات هەڵسووڕاوی هەبوو.

یەکەم کارێک کە دەستمان بۆی برد، دەرکردنی پلاتفۆرمێک بوو لەسەر شۆڕش یان ڕاپەڕینێ کە پێمان وابوو، لە عێراقدا بەرپا دەبێت. ئەوەندەی لە یادم بێت، لەو پلاتفۆرمەدا باسمان لە دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیمۆکراتیی شۆڕشگێڕ لە ڕێگای شووراى کرێکاران و شووراکانی خەڵکەوە لە کارگە و گەڕەکەکاندا کردبوو. دوابەدوای ئەوە، کەوتینە پێکهێنانی کۆمیتەکانی ڕاپەڕین یان ڕوونتر بڵێم، دەستماندایە هەڵسووڕان لەو کۆمیتانەدا. چونکە ئەو کۆمیتانە لە زۆر شوێن هەر درووست دەبوون.

لەو سەردەمەدا جگە لە ڕەوتی کۆمۆنیست و یەکێتیی خەبات، سازمان و ئەڵقەیەکی تری وا نە مابوو، یان لانیکەم ئێمە ئاگاداریان نەبووین. دەستەی پێشڕەوانی پرۆلیتاریا دوای بڵاوبوونەوەی باسەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری وەک زۆربەی ڕێکخراوەکانی چەپ تووشی ئەزمەیەکی فکریی سیاسی بوون و بەتایبەتی دوای دەستکێشانەوەی حەیدەر هیدایەت لە هەڵسووڕانی سیاسی (کە بە بڕوای من کەسی یەکەمی دەستە بوو) ئەزمەکەیان ئەوەندەی دیکە قووڵ بووەوە. بۆ نەگبەتیش لەو ڕۆژگارەدا ژمارەیەکی زۆریان کەوتنە بەر زەربەی ئاسایشی ڕژێم و تا ڕاپەڕین لە ئەمنە سوورەکە مانەوە.

سەبارەت بە جیاوازی ئێمە و ڕەوتیش، جگە لەو بۆچوونە کۆنەی لەگەڵ درووستبوونی ڕەوتدا هاتە کایەوە و زۆر جار باس کراوە، مەبەستم سیکتاریزمی ڕەوت و ئاکادیمیستبوونییەتی، ئەو ڕۆژانە ڕەوت هیچ بوارێکی بۆ قسە و باس یان کاری هاوبەش نە ڕەخساندبوو و بە تێڕوانینێکی تاکڕەوانەوە دەیڕوانییە سازمان و ئەڵقەکانی تری چەپ. ئەم بۆچوونە لە ڕۆژانی ڕاپەڕیندا زۆر بەڕۆشنی دەرکەوت و هەڵسووڕاوانیان تا بۆیان بکرایە، نەدەهاتنە نێو شووراى گەڕەکەکانەوە، ئەویش بەو بیانووەی کە ئەمانە شووراى خەڵکن و هی کرێکاران نیین. ئەگەریش بهاتبانایە، ئەوە بە دەمامکەوە دەهاتن، بۆئەوەی بۆ خەڵک نە ناسرێن. ئەمانە جگە لە خۆیان هەموو چەپیان بە

پۆپۆلیست دەزانی. بەهەر حاڵ ئەم بۆچوونانە لە پێکهاتنی حیزبیشدا کەم تا زۆر ڕەنگی دایەوە.

ئابی ٢٠١٢

لە کتێبی:
مێژوویەک لە یادەوەریدا
(دیدار سەبارەت بە مێژووی چەپ و کۆمۆنیزم لە کوردستاندا)
ئێدیتۆر
سالار ڕەشید
ل(٢٥-٧٢)

بۆچی پیاوی کورد ژن دەکوژێت؟ … تاهیر حاجی حەسەن

کوشتنی ژنان لەژێر هەرچ پاساوێکدا بێت،نیشانەی دڕندەی و ناهۆشیاری بکوژو کۆی کۆمەڵگە دەگەیەنێت.
لەزۆربەی وڵاتە دواکەوتوەکاندا ئیتر هەر وڵاتەو بەپێی قۆناخێک تێیدا بوە لەڕوی ئاستی شێوە ژیان و شێوازی بەرھەمھێنانەکەیەوە لەڕوی ئابوری و سیاسیەوە،ڕەنگدانەوە یان کاریگەری هەبوە لەسەر کۆی پێگەی هۆشیاری کۆمەڵگەکانیان. کەسێتی ژن لەو نێوەدا،هەمیشە زۆرترین قورسای بەرکەوتوە. چونکە خودی دەسەڵاتەکان،هێشتا، بێجگە لەوەی بەگشتی دەسەڵاتی چینەداراو چەوس□□ن□رەکان بون،ئاستی چەوساندنەوە چینایەتیەکە،دوجار بەر کەسێتی ژن کەوتوەو هیچ بەھایەک بۆ خودی کەسێتیەکەی و ئەو ڕەنجە زۆرەی کێشاویەتی دانەنراوە،هەمیشە کەسێتی ژن لەنێو هەیمەنەی کەسێتی پیاودا ڕەنگی داوەتەوە، یانی، ئەوەی پیاو ویستویەتی یان خواستویەتی،دەبوا،ژن بۆی جێبەجێ بکات،لەئەرکی ماڵ داریەوە تادەگات بەخستنەوەی نەوە یان جێبەجێ کردنی چێژی سێکسی. ئەوەی بەگشتی لەم نێوەدا غائیب بوە خودی خۆشەویستی ڕاستی□قینە بوە. چونکە خۆشەویستی تەنها کاتێک لەدایک دەبێت کەچیتر لەوێدا ژن ژن نەبێت و پیاو پیاو نەبێت، بەڵکو هەردولا بوبێتن بەمر□ق. گ□یشتن بەکەسێتی بەمر□ق بون،لەدەرەوەی کۆی

ئەو پەروەردەو کەلتورە باوانەوەیە کە بەرهەمهێنەرەکەی سیستەمە چینایەتیەکەی چینەچەوسێنەرەکانە.

کەی مێژوویەک کە تێیدا دەسەڵات لەدەستی چینێکی کۆمەڵایەتی زاڵ و چەوسێنەردا بوبێت،لەوێدا، بەهایەک بونی هەبێت،بەهای زاڵی مادی و کڕین و فرۆشتن و قازانج و پاراستنی بەرژەوەندی و هەیبەتی زاڵی خاوەندارێتی تایبەتە. جالەوێدایە، کەکەسێتی ژن، هەربە ئەندازەی کاڵاکان بەهای بۆ دیاری کراوە بەپێی مێژو بەپێی قۆناخە یەک لەدوای یەکەکان. ئاینەکانیش بەکە، ئاینی دەسەڵاتدارێتی چینەچەوسێنەرەکان و ئاینی هەیبەتی پێگەی پیاو بوە، بۆیە لەوێیشدا، کەی پێگەی ژن لەجێبەجێکەرێک و بەدیهێنەرێکی خواستی پیاو زیاتر نیەو ناشبێت. جالەسەردەمی کۆیلایەتیەوە بوبێت یان لەسەردەم و قۆناخی دەرەبەگایەتیەوە بوبێت یان لەسەردەم و قۆناخی سیستەمی سەرمایەداریەوە بێت.
ئەو کورتە پێشەکیەم وەک بەرچاوڕونیەک بۆ بابەتەکەم نووسی، تائەوەی لەڕێوە لەو دەرگایانە بدەم کەبونەتە هۆکاری بەردەوامیدان بەکوشتنی ژنان و لەکەدارکردنی کەسێتی ژنی کورد زمان.

کەسێتی پیاوی کورد، بەڕێژەیی و بەگشتیش،ڕەنگدانەوەی ئاستی قۆناخ و هەلومەرجێکی مادییە کەلەنێویدایە. یانی لەڕێیشەوە بێ گومان کردن، دەبێت بگەڕێینەوە سەر شێوازی بەرهەمهێنانێکی مادی کەزاڵە لەنێو کۆمەڵگەداو دیاری کەری کەی شێوە ژیان و قۆناخ و هەلومەرجەکە کەدەسەڵات و کۆمەڵگە و پێگە ئاینی و ڕۆشنبیری و سیاسی و پەروەردەییەکەی دیاری دەکات.

کۆمەڵگەی کوردی بەقۆناخێکی هەستیاردا تێپەڕ دەبێت،زیاتریش ئەو بەشەی ناوی باشوور یان هەرێمی کوردستانە. ئەو قۆناخە هەستیارە،لەدەستپێکی ئەحزابی دەسەڵاتی ناسیۆنالیزم خێڵەکی و ئاینی بەرەی ئەحزابی کوردایەتیەوە دەست پێدەکات، یانی لەساڵی 1991 وە، بەکەی ئەو مێژووە، دەسەڵاتدارانی ئەحزابی بەرەی کوردایەتی، بێجگە لەوەی شارنشین نەبون یان زیاتر خاوەن پێگەیەکی دواکەوتوانەو کە برسی بون بۆ هەڵپەی گەیشتنیان بەبونی پڕکردنی گیرفانە تەرنەبوەکانیان و ناوگە برسیەکانیان بە مادی و چێژی سێکسی، بونە ئەو سەرچاوەیە، کەلەلایەک پەرە بەکوشتنی ژنان بدەن لەکاتی گەشتنیان بەشارو دەست بەسەرداگرتنی کورسیو، گوایە ئەو ژنانە لەشفرۆش بون لەسەردەمی ڕژێمی بەعسدا،وەلەلایەکیتر بونە ڕێخۆشکەرێک بۆ زیاتر بەبازاڕی کردنی کەسێتی ژن و بەرەوپێش بردنی

مەدی چێژی سێکسی و، هەرخودی زەربەیەک لەسیاسییەکان کاریان گەشتە قەناخەک زیاتر تەڕەی دابەان و قەناخی شاخیان لەکەسەتی ژن بکەنەوە. چونکە سیاسییەکانی بەرەی کوردایەتی هەر لەسەردەمی شاخیانەوە زیاتر بەشوەن بە بەهاکردن و لەکەدار کردنی کەسەتی ژنەوە بوون. ژن، لای ئەوان مرەق نەبو، بەڵکو، ئامرازەک بوە بە بەدیهەنانی خواستەکانی پیاوان، بەتایبەتیش پیاوانی خاوەن دەسەڵاتدار، هەروەک ئەوەی لەنەو ئاینی ئیسلام و ئاینەکانیتردا کەسەتی ژن لەئامرازەک زیاتر نەبوەو ناشبەت.

خەڵکی گرنگتر لەم نەوەدا، ئاستی قەناخی گواستنەوەی خەرایە، یانی بەرەوپەشچونی ئامرازەکانی گەیاندن و تەکنەلەژیای زیرەک، ئەم قەناخە بە وەاتانەک کەخەیان بەرهەمهەنەری کەی تەکنەلەژیا نوەیەکانن، بەشەوەیەک لەشەوەکان مرەقی زیاتر بەرەو بەکاریگەربون بردوە، چونکە ئەوی هەیمەنەو دەستی زاڵە بەسەر کەی پەگەی ژیاندا، سیستەمی سەرمایەداری چینە دەسەڵاتدارەکانە، لەم نەوەیشدا، ئەوەی زانست پەی گەیشتوە لەڕەوە زانستی و کەشف کردنی ئەو دیاردانەی تائەستا بەگومانەوە لەلایەن زەرینەوە لەی تەەوانراوە، کەشف دەکرەت، بەڵام پەگەو بەهاکەی دەگەڕەندرەتەوە بە چینی حاکم و هەیبەت و بەهای ئەوان، جالەم نەوەیشدا، دەبەت و گرنگیشە بە مانەوەی چینەچەوسەنەرەکان، کەمرەقەکان بەرەو کەسەتی بەکاریگەرو بەڕەبەت بون ببەن، جالەهەرکوەیەکی کەمەڵگەکانی ئەم سەر زەمینەدا بەت.

خەڵکی کورد، لەم نەوەدا باجدەر دەبن وەک هەر کەمەڵگەیەکیتر. پەش دەچەت، بە پەی قەناخە لەدواکەوتویەکەی زیاتر باج دەر بن و لەم نەوەیشدا، وەک لەسەرەوە ئاماژەم پەداوە، لەغیابی مانای ڕاستەقینەی هەشیاری سیاسی چینایەتی و هەشیاری ڕاستەقینەی خەشەویستی، و، زیاتر بەرەوپەشبردنی بەخودای کردنی پارەو چێژی سەکسی، کەسەتی ژن، دەبەتە ئەو ئامرازەی ڕەژانە گوەبیستی لەناوچونی ببین.

لەکەسەتی بەردەباران کردنی کچە ئەزیدی دواعاوە لەلایەن پیاوانی خەڵە و ڕەگەز پەرستی ئاینیەکیانەوە، کەی مەژووی پەش بەردەباران کردنی دواعاو دوای دوعاش، خەکشتن و کوشتنی هەزاران ژنی بە گوناح دەبینین، بە ئەوەی کەمەڵگە ڕاچنیبەت و پرسیارەکی لەخەی کردبەت بەچی ژن کوشتن برەوی پە بدرەت؟ ئەم ڕانەچەکینە بەخەی نیشانەی مەرگەساتەکی بەردەوام و لەسەر خەیە، سپاردنی کەسەتی کوژراو، بەوەی خودا لەی خەش ببەت و لەگوناحەکانی ببورەت، نیشانەی بەدەسەڵاتی و ئاستی ناهەشیاری سیاسی و بە پەروەردەیی ئەوپەڕەی کەی تاک و کەمەڵگە دەگەیەنەت. ئاخر ڕەژ نیە، ئەو کەمەڵگەیەی لەمڕە ئەمە

گوێبیستی بەناهەق کوژران و تیاچونی دەیان کەس نەبێت،ئیتر بەهۆکاری نەخۆشی کوتوپڕو یان ڕودانی پێکدادانی سەیارە لەنەبونی ڕێگەوبانی باش و شۆفێری بەئیلتیزام تادەگات بەناچار کردنی خۆکوشتنی ژنان، ئەم کۆ مەرگەسات□ □□زانەییە لەگەڵ کۆیەک لەنەبونی و کوناوکون کردنی پێگەی ژیانێکی سەرەتاییانە،دەبنە هۆکار گەلێک و دەرئەنجام گەلێک، کەکۆمەڵگە وەک کارێکی ڕۆتینان□ی □□زانەیيانە لێی بڕوانێت. ئێمە گەر بڕێک هۆشیاریمان هەبێت،دەبێت بەهۆشیارو ناهۆشیارمانەوە خۆمان بدەینە بەر ڕەخنەی جیدی و هەڵوێستەیەک بکەین،لەوەی کێ تۆمەتبارە سەرەکیەکەیە لەم نێوەندەدا؟ بۆچی لەبەرانبەر هەر تیاچون و مردنێکدا تەنها دەستەواژەی خودا لێی خۆش ببێت و ڕۆحی شادبێت هەڵدەبژێرین؟ بێ ئەوەی بپرسین ئاخۆ گەر کۆمەڵگە خاوەن هۆشیاریەکی سیاسی و خاوەن پێگەیەکی بۆن بەمانا گشتیەکەی هەبێت،چون قبوڵی دەکات لەدەسەڵا تێک کەهۆکارو بەرپرسی کۆی نەهامەتیەکانیەتی ببێت و ئاوا دەسەڵا تێک بونی هەبێت؟ لەغیابی کۆیەک لەپرسیارو نەهاتنەمەیدانی گشتیدا،ئیتر تەنها بەچۆکدادان دەبینرێت.

پیاوی کورد،کە بەگشتیەکەیشی ئەو چینە چەوساوەیە دەگرێتەوە کەکراوە بەکۆیلەی نێو بەرژەوەندی چینە دەسەڵاتدارو توێژە سەرەوەییەکانی ڕابەرانی ئاینی،یان ئەو توێژە لەپیاوان کەلەنێو ئەو قۆناخەدا خۆیان دەناسێنن کەبەرگریکاری ڕابردون و دژی کۆی پێگە پێشکەوتن خوازیەکانن،ئەوانەن دەستیان هەیە لەکوشتنی کۆی ڕەگەزی مێینەدا،جائەو جۆرە لەپیاوانی کورد زمان،لەهەرێمدا بن یان لەهەر وڵاتێکی ئەوروپی دا بن،بۆ کوشتنی ژنان هیچ جیاوازیەک لەن□و□نیاندا نیە. ئێمه شاهیدی دەیان و سەدان کوشتنی ژنانی کورد زمان و غەیرە کورد زمانین، بەدەستی پیاوی کورد زمانەوە لەوڵاتانی جۆربەجۆی ئەوروپادا تادەگات بەهەرێمی کوردستانیش.

بەڕێزان،بەژنان و پیاوانیشەوە،کۆی پرسیارم لێرەوە دەست پێدەکات:ئاخۆ ژنان یان پیاوانی کورد زمان چۆن لەمانای ئازادی تێدەگەن یان تێگەیشتون؟ ئاخۆ ئازادی بەمانای سێکس و بەئارەزو گەشتن دەگەیەنێت لەگەڵ کەسێکیتردا کەلەڕەگەزە جیاوازەکەت بێت یان ئازادی بەمانای زیاتر ڕۆچونە نێو ڕامان و تێڕامان دەبێت لەوەی بۆچی ئێمە تائێستا خاوەن کەسایەتی سەربەخۆو ئازادی خۆمان نین؟ لای من ئازادی، بەمانای ڕۆچون و تێڕامان دێت لەوەی بۆچی هێندە ئاماد□یمان تێدایە قبوڵی ئەم کۆ ناڕەوایەتی و ئەم سیستەمە جەنگەڵستانییە بکەین کەلەکۆی پێگەو بەها ئەسڵییە مر□ی□ک□مانی

دا بڕیوین؟ ئاخر گەر ئێمە مر□ق بین،چۆن دەبێت جیاوازی هەبێت لەنێوان هەردو ڕەگەزەکەماندا؟ ئاخۆ گەر ئێمە مر□قین چۆن دەتوانین بەچەوساندنەوە بژین و قسەیەکیشمان لەسەر مانای مر□ق بون و خۆشەویستی ڕاستیقینەی نێوان هەردو ڕەگەزی جیاوازمان هەبێت؟ بۆچی قبوڵی ئەم سیستەمە جەنگەڵستانیە بکەین کەتەنها ئامانجی لەنێوبردنی بەهاو کەسایەتی ڕاستیقینەمانە؟

ڕاستی گەلێک بێزارم لەماناو کەسێتی خۆم تادەگات بەکۆی تاک بەتاکی کۆمەڵگەکەم،لەوەی وادێتە پێشچاو کەهێشتا ئێمە لەسەرەتای مێژوودایین و هیچ قۆناخێکمان نەبڕیوە. کوشتنی ژنان بەدەستی پیاوی کورد زمان،نیشانەی ئەوەیە کەهێشتا ئێمە مر□ق نین،بەڵکو کۆمەڵێک دڕندەی بێ بەهاو بێ ناوەڕۆکین. ئاخر گەر دەسەڵاتدارانی بەرەی ئەحزابی ناسیۆنالیست خێڵەکی دینی کورد،تەواو گەوج بێمێشک و دەبەنگ نەبونایە،چۆن دەبو لەماوەی بیستوحەوت ساڵی دەسەڵاتدارێتیاندا تێر نەبوبێتن لەچێژی سێکسی و پارە کۆکردنەوەو نووسینەوەی مێژوویەکی تەواو قێزەون؟ مێژوویەک کەبۆچرکەیەکیش لاپەڕەیەکی سپی تێدا نابینرێت؟ مێژوویەک هەیانە،مێژووی زیاتر لەبازرگانێکی خوێڕی تەماحکار زیاتر نیە.

بۆیە،ئەرکی کۆی مر□ق□ جوانمێرو ئازادیخوازو زەحمەتکێش و یەکسانیخوازەکانە بێنە مەیدان و چیتر ڕێگە نەدەن بەکوشتنی ژنان یان بەناچار کردنی ژنان بەوەی پەنا بۆ خۆکوشتنیان ببەن. مایەی شەرمێکی گەورەیە لەم سەدەی بیستویەکەدا مر□قایەتی خەڵکی کورد زمان هێندە بەچۆکدا هاتبێت و هێندە خۆگێل کردن و دەبەنگی خۆی کردبێتە ئەو دروشمەی دەڵێت ئاگرە سورە لەخۆم دوربێت. مایەی سەرشۆڕی و شکست و بێحورمەتی بۆکۆی گشت ئەحزابی ناسیۆنالیست خێڵەکی و ئاینی بەرەی کوردایەتی و کۆی بەناو نووسەرو ڕۆشەنبیرو پیاوە ئاینیەکانیان کەبۆهەمیشە پیرۆزی ئەو چینەچەوسێنەرە دەسەڵاتدارە لای کۆمەڵگەی ناهۆشیارو داماو پیرۆز دەکەن.

نەفرەت لەکۆی ژنان کوژانی پیاوانی کورد زمان.
حیکمەتی ڕزگار بونی هەردو ڕەگەز لەنێو دیوارەکانی ئەم جەنگەڵستانەیەدا لەنێو هاوکاری و کۆمەکی هەردو ڕەگەزدایە بێ جیاوازی. یانی ژنانیش دەبێت بێنە مەیدان و هاوشانی پیاوانی زادیخوازو یەکسانیخواز دەست لەنێو دەست بنێن و مەیدانی خەباتی سیاسی و پێشوەچونی هۆشیاری سیاسی چینایەتیان یەک بخەن. بەبێ کارێکی ئاوەها سەرکەوتن هیچ کات بەدەست نایەت و ئەم جەنگەڵستانە بەردەوامی دەبێت و پلە دوی ژنانیش وەک خۆی هەر درێژەی دەبێت.

تاهیر حاجی حەسەن
30/12/2018

بڵاچەی زەرد … عارف کوردە

گەر یەکبگرن، دەتان کەنە
گسکی دەست و پێڵاوی پێ
کرێوەیەک وا بەڕێوە
بۆن شیعرەکەی پۆتێی لێدێ
گوێم لە سروودێ تازەیەو
تەپڵی ئازادی لێ ئەدرێ
کۆمۆن گەوایی بۆ داوە
ڕوبار پڕ بوو لەقەڵبەزەو لە توڕەیی
گاش□ بەرد چ حەدی هەیە بیوەستێنێ
چی قەڵناشکەو
بەربەست هەیە ڕایدەماڵێ
پەتی زوڵم چەند ئەستوور بێ
شەغرەی جیڕی کۆنە ساڵە دەی پسێنێ
د□ بێ کەی بێ؟
هەموو پەڵەهەوری پاریس
ببێ بەیەک
دڵی زەوی داخورپێنێ
هەنگاو هەنگاو
بە ئاسمانەکانا بڕواو
کانیاوی نوێ بتەقێنێ.

قەحبە .... پشکە ناکام

....لە ووڵاتی ئەمەیا و بەدەست نیشانکراوی لە هەرەمە لە هەرەم نەچووەکەی خۆمان، دوو جۆر قەحبە هەن و هەردووکیان بە پیتی (ن) نوون دەست پێ ئەکەن، یەکێکیان قەحبەی "نان " و ئەوی تریان قەحبەی "نەوت"، یەکەمیان پیشەیەکی کلاسیکی کۆنە و بە کۆنترین پیشە لە مێژووا دائەنرێت بەخۆ بە خۆوکرنە، ئەوی تریان دزییەکی ئابوورییە لە ئابووری خەڵک و دزی خەڵک…

= قەحبەی نان لەبەر نەبوونی، بە ئەوەی پەلاماری بەر و بوومی ووڵات و خەڵک نەیا ، بەڵام ئەوەی نەوت بۆ خۆ دەوڵەمەن کردنی زیاتر، قووت و داهاتی خاک و خەڵک ئەخۆن…

= قەحبەی نان کە پارەی لە موشتەرییەکەی وەرگرت یەکسەر ئەچێ بۆ بازاڕ شت و مەک بۆ منداڵەکانی بکڕێت، قەحبەی نەوت قازانج و داهاتی نەوتەکە بە دزییەوە ئەنێرێتە حساباتە تایبەتییەکانی بانکە دراوسێ و جیهانییەکان

= قەحبەی نان زۆرترین قسە و باسی بۆ منداڵەکانی لەسەر نەبوونی و ” خوا گەورەییە “!!، بەڵام زۆرترین قسەی قەحبەی نەوت لەسەر ” خوێنی شەهیدان” و نیعمەتی حیزبە..!!

= قەحبەی نان خواخوایەتی منداڵەکانی گەورە بن و بگەن بە نانی خۆیان ئەم خۆی تەقاعود بکا ، قەحبەی نەوت گەر ئێستا گەورە نەبن ، پەلەیەتی منداڵەکانی گەورە بن تا بەردەوام بن لەسەر پیشەکەی باوکیان........

= قەحبەی نان باس لە ناچاری بوونی ئەکا لەوەی تێ ی کەووتوە ، قەحبەی نەوت باس لە شاخ و خەبات و میراتی شۆڕشگێڕییە..

= قەحبەی نان کەی ویستی و بە ئارەزووی خۆی هات و چۆ ئەکا، بەڵام قەحبەی نەوت بە فەوجێک میلیشیاوە وەک ” کاروانی بوک ” هات و چۆ ئەکات

= قەحبەی نان لەوەی ئەیکات هەر زەرەر لە خۆی ئەیا ،قەحبەی نەوت بژێوی ووڵاتێک تەک ئەیا و سفرەی ماڵان خاڵی ئەکات..

= قەحبەی نان باس لە داهاتووی فیعلەکەی ناکا و لە خەمی ئەو ڕۆژەیە ” ئەو نانە ، نانە ئەمڕۆ لە خوانە “، قەحبەی نەوت بیری لە شەش حەوت نەوەی خۆ کردەتەوە ” نەوتی ئەمڕۆ ، بۆ ڕۆژی ڕەش ..

= قەحبەی نان ڕەنگە لە هەموو عومریا گەڕەکەکەی جێ نەهێشتبێت ، بەڵام قەحبەی نەوت ڕەنگە بەدەیان ساڵ لەم و لا قەحبەی” هەڵاتن “بووبێ…

= قەحبەی نان بە تەمشیلەی ئمور ، پێویستی بە هیچ بانک و یاریدەر و موستەشارێک نیە ، قەحبەی نەوت لە نەخوێنەواری خۆیا ، دەیان موستەشار و هاوکار ی تەنانەت بێگانەش هەیە و هەر لەسەر حسابی نەوتەکە....

جا ئیتر شەرفمەندەتی ” مورالە” چۆن و لە کوێ خۆی بشارێتەوە و ساڵی تازەتان پیرۆز..

ماندووم..خاڵە ماندووم !! ....
شیعری : مەولود ئیبراهیم حەسەن

شەربایەکی گەرممان هە بوو،
ئێوارە..
کچەکەم گوتی :
پێدەچێ ئەم شەو زۆر ساردبێت !
چ شەرمێک دایگرتووم!
کە بیر لە برسیەکانی نێو خێمەدەکەمەوە .
***
سەرمایەکی ساردتر لە دوێنێ
دزەی کردووتە ژوورەکەم ،
ناچارم..
بەتانیەکی زیاتر بەخۆم دادەدەم.
چ شەرمێک دایگرتووم !
کەبیر لە بێداری نێو کەمپەکان دەکەمەوە .
***
بە ئاسودەیی ڕاکشاوم ،
لەو دیوی پەنجەرەوە
هاژەی ساردیی با دێت ،
چ شە رمێک دایگرتووم!
کە بیر لە کەلبەرەکانی سەر سنوور دەکەمەوە .
***
چرا کانی سەر شەقام ،

کزکز دەسووتێن
لە نەو هه وای بەستووی ئەمشەو
چ شەرمێک دایگرتووم !
کە بیر لە پاسەوانی شەو دەکەمەوە .
***
هه رچی دەکەم ..
ئەم تەلەفزیۆنەم بۆ ناکوژێتەوە ،
تا چیتر دیمەنی ئەو پیرە نەبینم !
کە بە دەست و پی شکاوی
لە نەو ئاودەسەکا
بە برسیەتیەوە
خۆی لە بەتانیەک لولدابوو!
***
عەمباری سەبەکەمان
پڕ نەوتە !
ئاگرەکەی جوان دەسووتێ ،
ئای چەند شەرم لە خۆم دەکەم .
کە بیر لەو پیرەژنە دەکەمەوە
بەرمیلی بەتاڵی لەسەر پشتە .
***
دوگمەی پاڵتەکەم داخستووە،
خاولیەکەم لەملم لول داوە
گەرمی ماشەنم داگیرساندووە
شەرم لەو منداڵەدەکەم
لە چوارڕێان ..
بە ملی ڕووتەوە
لەسەرمان..نازانێ چیم پێ بەڵێ !
***
ماندووم خاڵۆ..ماندووم
منداڵێک لە سەر گوفەکی ژیان
بە گریانەوە ،وای گوت ؛
ئای چەندم ڕق لەخۆم دەبێتەوە !
کە خوارزاکەم ..
پێمدەڵێ..خاڵؤ .

******* سەعات سەی خەولێنەکەوتن/۳۱/۱۲۲۰۱۸- هه ولێر

ساڵی تازە … محەمەد بەرزی

ئەوا ساڵی تازەیە
خۆزگە بێ ئەندازەیە

منیش هەر لە ئێستاوە
ئامانجی خۆم داناوە

باشتربم لە ساڵی پار
یەکەم بم ، یەکەمی شار

ه□م□یشە ڕوو لە ئاسۆ
دوور بم لە شەڕ و درۆ

دڵکراوە بۆ ڕاستی
پڕبی لە خۆشەویستی

خەونی گەورە و ئاواتم
تێکۆشم بۆ وڵاتم

****

١٨ / ١ / ٢٠١٢